

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ 3 เรื่อง

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช(ทุเรียน)
ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา
The Promoting Career Stability of a Group of Crops (Durian)
In Sisaket province According to Buddhism

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ทุเรียน : กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ
ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ
Durian : The Process of development horticulture and career security
from Buddhist of people in Sisaket

โดย

พระครูไพโรจน์วัฒนาทร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 61076169

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ 3 เรื่อง

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน)
ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา
The Promoting Career Stability of a Group of Crops (Durian)
In Sisaket province According to Buddhism

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ทุเรียน : กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ
ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ
Durian : The Process of development horticulture and career security
from Buddhist of people in Sisaket

โดย

พระครูไพโรจน์วัฒนาทร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 61076169
(ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub – Research Report 3

The Promoting Career Stability of a Group of Crops (Durian)
In Sisaket province According to Buddhism

Under the Research Plan

Durian :The Process of development horticulture and career security
from Buddhist of people in Sisaket

BY

Phrakhrupairojwattanatorn

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket Buddhist College
B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 61076169

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย:	พระครูไพโรจน์วัฒนาทร
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
ปีงบประมาณ:	2560
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา” นี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ (2) เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา (3) เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสารและการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

ปัจจัยด้านรายได้และอาชีพเสริมจะทำให้เกิดความมั่นคง จึงต้องมีแนวทางส่งเสริมความมั่นคง เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน การบริหารหนี้เสีย การเพิ่มเติมความรู้ ช่องทางการผลิตและจัดจำหน่าย และพื้นฐานของตัวเกษตรกรเองที่จะมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ ส่วนการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธประกอบด้วย 1. หลักการน้อยคล้ายหลักใหญ่ มีหลักการน้อยใหญ่มากมายที่ส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน 2. การส่งเสริมมั่นคงตามหลักสุจริตธรรม การซื้อสัตย์ ไม่คดโกง ทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ 3. การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ จิตตะ วิมังสา

รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ ประกอบด้วย 10 รูปแบบ ได้แก่ 1) การพัฒนารูปแบบเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น 2) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจัดเป็นตลาดนัดทุเรียนหรือตลาดนัดสีเขียว 3) ลดต้นทุนในการดูแลรักษา การผลิต 4) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ 5) คุณภาพของทุเรียน 6) การอบรมเพิ่มเติมความรู้อยู่เสมอ 7) การรวมกลุ่มทำสวนทุเรียนแปลงใหญ่ เกษตรอินทรีย์/ผสมผสาน 8) มีแหล่งน้ำพอเพียง 9) การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อและ 10) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบเหล่านี้เกษตรกรสามารถร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ภาครัฐ และเอกชน ในการดำเนินการได้ เป็นประโยชน์ มีคุณภาพ มีความสุข และพอเพียง

Research Title: The Promoting Career Stability of a Group Of Crops (Durian) In Sisaket province According to Buddhism

Researchers: Phrakhrupairojwattanatorn

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Sisaket Buddhist Colleges

Fiscal Year: 2017

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

Research "The Promoting career stability of a Group of crops (Durian) in Sisaket province According to Buddhism" The purpose of the research is (1) To study the promotion of vocational security (durian) of people in Sisaket province. (2) To study the promotion of vocational security following the Buddhist principles. (3) To propose a model of the promotion of vocational security of the group of people plant horticulture (Durian) in Sisaket Province along Buddhism Is a quality research work by studying documents and group discussions.

Research's Results;

Income and extra occupation factors will lead to stability. Therefore must have guidelines to promote stability such as the preparation of household accounts, Bad debt management, Knowledge Expansion Production, and distribution channels And the fundamentals of the farmers themselves that are knowledgeable in management as for the promotion of vocational security following Buddhist principles, consisting of 1. Principles of a minor, amenable to large principles many principles support each other. 2. Promoting stability according to the principles of honesty, morality, both physical, verbally and mentally. 3. The promotion of stability according to the Dhamma Dharma 4, namely Chanda viriya Citta Vimamsa.

The model of career security promotion consists of 10 forms, which are 1) developing existing ones well 2) farmers growing durian into a durian market or green market 3) reducing the cost of maintenance and production 4) Product processing 5) Quality of durian 6) Training to increase knowledge 7) Combination of large-sized durian garden planting Organic/integrated agriculture 8) There is enough water source 9) Media public relations and 10) Agricultural tourism In these forms, farmers can collaborate with government agencies, community leaders, the public and private sectors to carry out the benefits, quality, happiness, and sufficiency.

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัยโครงการย่อย “การศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา” ภายใต้แผนงานวิจัยใหญ่ เรื่อง ทุเรียน: กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ นี้ ประกอบด้วยโครงการย่อย 3 เรื่อง ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ 2) เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา 3) เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอกราบขอบพระคุณผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่อนุมัติหัวข้อการวิจัยและให้การสนับสนุน พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางในการค้นคว้าทำวิจัยที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และขอบคุณผู้บริหาร บุคลากรสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกรูป/คน ที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินการ กำกับดูแล ให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

ผู้วิจัยและคณะขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ และขอบคุณและอนุโมทนาขอบคุณเกษตรกร ผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ภาคีรัฐ ที่ให้ข้อมูลสำคัญในการปรับปรุง แก้ไข เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลงได้และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อเชิงนโยบาย การปฏิบัติการ และวิชาการต่อไป

พระครูไพโรจน์วัฒนาทร และคณะ

31 มีนาคม 2563

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(ค)
กิตติกรรมประกาศ.....	(จ)
สารบัญ.....	(ฉ)
สารบัญแผนภาพ.....	(ช)
คำอธิบายคำย่อและสัญลักษณ์.....	(ณ)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
2.1 สภาพพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย.....	5
2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาชีพ.....	7
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ.....	9
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา.....	30
2.5 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ..	53
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	54
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	57
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	59
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	59
3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	60
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	60
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	61
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	61
3.6 การนำเสนอข้อมูล.....	61
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	62
4.1 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตาม แนวพระพุทธศาสนา.....	62
4.2 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา.....	72

4.3 รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียน.....	77
4.4 สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	80
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	82
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	82
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	84
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	86
บรรณานุกรม.....	88
ภาคผนวก.....	91
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	92
ภาคผนวก ข รูปภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย.....	95
ภาคผนวก ค การรับรองนำผลงานวิจัยจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	98
ภาคผนวก ง ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	100
ประวัติผู้วิจัย.....	101

สารบัญตาราง

1	แผนภาพที่ 2.1 การออมทรัพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา.....	32
2	แผนภาพที่ 2.2 สรุปกรอบแนวคิดการวิจัย.....	58
3	แผนภาพที่ 4.1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	80

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในงานวิจัยนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ส. (ไทย) 9/565/239 หมายถึง ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค เล่มที่ 9 ข้อที่ 565 หน้า 239

ส่วนอักษรย่อที่ใช้อ้างอิงคัมภีร์อรรถกถา ใช้ระบบระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม (ถ้ามี) /ข้อ/หน้า เช่น ที.ส.อ. 405/300 หมายถึง ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค อรรถกถา (สมุทฺตลวิลาสินี) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้อที่ 405 หน้า 300

คัมภีร์อื่น ๆ ใช้ระบุ เล่ม/หน้า เท่านั้น

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ		พระสุตตันตปิฎก		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปปิณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

คำย่อ		อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ม.อ.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	อุปปิณณาสก์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรณปุณณิ	ทสกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา		(ภาษาไทย)

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดศรีสะเกษมีประชากรมากกว่า 1,472,859 คน มีชาติพันธุ์หลัก 4 เผ่า คือ ลาว เยอ เขมร และส่วย รวมทั้งชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดศรีสะเกษอีกด้วย มีพื้นที่กว่า 8,839,976 ตารางกิโลเมตร¹ มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย จึงเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพในการดำรงชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตาม อาชีพหลักก็ยังคงเป็นเกษตรกร เช่น ทำนา ทำไร่พืชสวนชนิดต่าง ๆ เป็นต้น จนกระทั่งพืชสวนบางอย่างได้กลายเป็นอาชีพในการสร้างเนื้อสร้างตัวและสร้างรายได้แก่ประชาชน อยู่ดีกินดี และสร้างความมั่นคงให้กับประชาชนภายใต้แผนพัฒนาจังหวัดและยุทธศาสตร์ชาติ

ความมั่นคงทางอาชีพตามหลักทั่วไป หมายถึง สภาพการทำงานที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความมั่นใจว่าตนเองสามารถประกอบอาชีพได้ตามระยะเวลาที่กำหนดหรือตรงกับความต้องการ พร้อมกับสวัสดิการต่าง ๆ ที่สร้างความพึงพอใจให้กับตนเอง ความก้าวหน้า การปฏิบัติงาน โอกาสที่จะได้รับผิดชอบในงานที่สำคัญ ได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น หรือได้เลื่อนขั้นเงินเดือนสูงขึ้น รวมทั้งได้รับการสนับสนุนให้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานในอาชีพ ความมั่นคงและก้าวหน้าในอาชีพข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ และอาชีพอื่น ๆ ในอาชีพที่มีลักษณะงานดี อาชีพงานประจำที่ทำตามนโยบายของรัฐ ทำงานเป็นระบบ มีสายการบังคับบัญชาโดยตำแหน่ง และมีลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงาน ซึ่งถูกกำหนดไว้ตามกรอบหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ การได้รับสวัสดิการจากการปฏิบัติงาน ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนประจำ มีค่าครองชีพ ค่ารักษาพยาบาล ค่าช่วยเหลือการศึกษาบุตร เงินโบนัส เงินกองทุนต่าง ๆ ส่วนหากเป็นข้าราชการก็มีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน ได้แก่ ระเบียบในการเข้าทำงาน การลา การออกจากงาน ทำให้มั่นใจได้ว่า ถ้าทำตามระเบียบก็จะสามารถทำงานได้จนถึงวัยเกษียณอายุ สำหรับอาชีพรับจ้างเป็นพนักงานบริษัทหรือลูกจ้าง หากเป็นบริษัทมหาชนหรือห้างหุ้นส่วนที่มีกิจการใหญ่ ก็จะมีลักษณะงาน สวัสดิการ และระเบียบปฏิบัติที่คล้ายคลึงกับอาชีพราชการ แต่จะแตกต่างกันบางกรณี เช่น ค่ารักษาพยาบาล พนักงาน จะได้รับในรูปแบบของประกันสุขภาพ เงินโบนัสประจำปี อนึ่ง การประกอบอาชีพรับจ้างบางประเภทอาจไม่มีความมั่นคงและก้าวหน้าในอาชีพเนื่องจากการทำงานเป็นลูกจ้างนั้นจะขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนายจ้างหรือเจ้าของกิจการเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพรับจ้างมิได้ขึ้นอยู่กับสภาพการทำงานเพียงอย่างเดียว แต่จะขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้ประกอบอาชีพเป็นหลัก ผู้ที่มีความรู้ในอาชีพมาก มีประสบการณ์ในการทำงานมานาน และมีนิสัยการทำงานที่ดีจะช่วยสร้างความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพให้กับตนเองได้²

¹ <https://th.wikipedia.org/wiki> , จังหวัดศรีสะเกษ, (15 กุมภาพันธ์ 2563).

²อภิชาติ พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2544.

ส่วนความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่า เป็นการแสวงหาเลี้ยงชีพหรือการประกอบอาชีพเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ในสังคม ในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ใช้ฝึกฝนในการเรียนรู้ โดยให้สอดคล้องกับองค์ประกอบอาชีพการงาน เพื่อใช้ดำเนินชีวิตในทางอาชีพหน้าที่การงาน โดยได้กำหนดวิธีการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพไว้ชัดเจน คือหลักอริยมรรคมีองค์ 8³ ได้แก่ 1) สัมมาทิฐิ เห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3) สัมมาวาจา วาจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ เพียรชอบ 7) สัมมาสติ ระลึกชอบ 8) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ เช่น การรักษาศีล ปฏิบัติสมาธิ ปัญญา การส่งเสริมการเงิน คือ ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์⁴ การส่งเสริมการงานให้สำเร็จ ใช้หลักอิทธิบาท⁵ เป็นต้น

กลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นกลุ่มอาชีพหนึ่งที่ได้มีการพัฒนาการปลูกทุเรียนมาเป็นระยะเวลาหลายปี จนทุกวันนี้ได้รับผลผลิตทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ส่วนหนึ่งได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐของจังหวัดศรีสะเกษ ต้องการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ งานความก้าวหน้า ความสุข และคุณภาพชีวิต ดังนั้น ความมั่นคงทางอาชีพในทุกอาชีพจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์ (Science) และศิลป์ (Art) เช่นเดียวกัน ในทางพระพุทธศาสนาก็มีรูปแบบ (Model) การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ โดยเฉพาะหลักอริยมรรคมีองค์ 8⁶ ศีล สมาธิ ปัญญา ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์⁷ หลักอิทธิบาท⁸ เป็นหลักธรรมที่มุ่งส่งเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพโดยตรง และเป็นหลักธรรมพื้นฐาน (Basic) ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางกาย ทางวาจา ทางจิตใจ และพัฒนาปัญญา ให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ยังเป็นหลักธรรมในการส่งเสริมคุณค่าทางคุณธรรม และจริยธรรม เป็นการเกื้อหนุนหล่อเลี้ยงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองและผู้อื่น และส่งเสริมคุณค่าการพัฒนาสังคมส่วนรวม ในด้านการปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ ตลอดจนเกื้อหนุนการพัฒนาระบบจริยธรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ ให้เข้มแข็งและมั่นคงมากยิ่งขึ้น สามารถนำไปสู่เป้าหมายที่ก่อให้เกิดความสุขมวลรวมของคนในสังคมมากยิ่งขึ้น⁹ การส่งเสริมความมั่นคงของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา จึงอาจเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

ด้วยเหตุดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา “การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา” เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศ และเพื่อนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช

³ที.ม. (ไทย) 10/299/348,

⁴พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 7,(กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 95.

⁵สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541), หน้า 19.

⁶ที.ม. (ไทย) 10/299/348,

⁷พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, อ้อแล้ว, หน้า 95.

⁸สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, อ้อแล้ว, หน้า 19.

⁹เสนาะ ผดุงฉัตร, “เศรษฐกิจตามวิถีพุทธ”, พุทธจักร, ปีที่ 58 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน 2547), หน้า 37.

สวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา พัฒนาความมั่นคงทางอาชีพให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ
- 1.2.2 เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา
- 1.2.3 เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)¹⁰ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักสุจริต 3 อิทธิบาท 4 อาทีโกคิยะ 4 ทิฐุธัมมิกัตถประโยชน์ 3 ฯลฯ

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ ตามบัญชีรายชื่อ จำนวน 27 คน

1.3.4 ขอบเขตระยะเวลา ได้แก่ ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2559 – 31 กันยายน 2560

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติหรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำ (validity) และความน่าเชื่อถือ (reliability)

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ หมายถึง การเข้าไปสนับสนุน (Support) ให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สนับสนุนทางความรู้ วิชาการ สนับสนุนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น นำหลักธรรมเข้าไปสนับสนุนการดำเนินงาน อาชีพ และการปฏิบัติงาน ซึ่งจะสามารถประกอบอาชีพนั้นได้ตามระยะเวลาที่กำหนดหรือตรงกับความต้องการ พร้อมกับสวัสดิการต่าง ๆ ที่สร้างจะความมั่นคงทางอาชีพได้อย่างยั่งยืนและมีความก้าวหน้า

กลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) หมายถึง กลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

¹⁰องอาจ ญัฐพัฒน์, การออกแบบการวิจัย : วิธีการเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ แบบผสมผสานวิธีการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551), หน้า 253.

รูปแบบความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) หมายถึง รูปแบบความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง เป็นศาสนาที่มีประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษนับถือเป็นอันดับที่มากที่สุด มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะอันสูงสุด โดยเฉพาะพระธรรมคำสั่งสอนนั้นมีหลักการที่สามารถนำมาปฏิบัติให้สอดคล้องกับหน้าที่ อาชีพการงาน และชีวิตได้ ในที่นี้ หมายถึงเฉพาะหลักธรรมที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพหรือที่เกี่ยวกับประชาชนผู้ปลูกทุเรียน

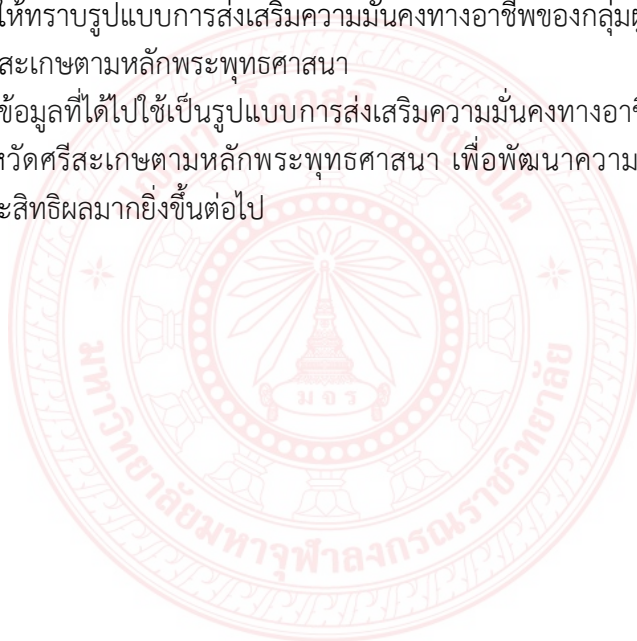
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้ทราบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

1.5.2 ทำให้ทราบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา

1.5.3 ทำให้ทราบรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา

1.5.4 นำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางอาชีพให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นต่อไป

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย “รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ ตามแนวพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

2.1 สภาพพื้นที่ใช้ในการวิจัย

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาชีพ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 สภาพพื้นที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ประวัติความเป็นมา อาณาเขตติดต่อ การปกครอง และพื้นที่ปลูกทุเรียน ดังนี้

2.1.1 ประวัติความเป็นมา

ศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานตอนล่างที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปี นับตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ และมีชนเผ่าต่างๆ อพยพมาตั้งรกรากในบริเวณนี้ ได้แก่ ส่วย ลาว เขมร และเยอ ศรีสะเกษเดิมเรียกกันว่า เมืองขุขันธ์ เมืองเก่าตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหินในปัจจุบัน ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเมืองเมื่อ พ.ศ. 2302 สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีหลวงแก้วสุวรรณซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาไกรภักดีเป็นเจ้าเมืองคนแรก ล่วงถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ย้ายเมืองขุขันธ์มาอยู่ที่บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเหนือ อำเภอเมืองศรีสะเกษในปัจจุบัน แต่ยังคงใช้ชื่อว่าเมืองขุขันธ์จนถึง พ.ศ. 2481 จึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดศรีสะเกษตั้งแต่นั้นมา จังหวัดศรีสะเกษมีเนื้อที่ประมาณ 8,839 ตารางกิโลเมตร

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดหนึ่งใน 77 จังหวัดของประเทศไทย ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ประมาณ 8,839 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรประมาณ 1.45 ล้านคน มากเป็นอันดับที่ 8 ของประเทศ ประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาถิ่นอีสาน ภาษาเขมร (เขมรสูง) และภาษากวย (กวย, โกย, ส่วย)

จังหวัดศรีสะเกษ เริ่มขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมื่อ พ.ศ. 2302 สมเด็จพระเจ้าเอกทัศโปรดให้ยกบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวนขึ้นเป็นเมืองนครลำดวน ต่อมาเมืองนครลำดวนเกิดภาวะขาดแคลนน้ำจึงโปรดเกล้าฯ ให้เทครัวไปจัดตั้งเมืองใหม่ที่ริมหนองแตระห่างจากเมืองเดิมไปทางใต้ เมืองใหม่เรียก "เมืองขุขันธ์" หรือ "เมืองคุขันธ์" ซึ่งได้แก่อำเภอขุขันธ์ในปัจจุบัน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้แยกบ้านโนนสามขาสระกำแพงออกจากเมืองขุขันธ์ แล้วตั้งเป็นเมืองใหม่เรียก เมืองศรีสะเกษ ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2455 จึงโปรดให้รวมบ้านเมืองขุขันธ์ เมืองศรีสะเกษ และเมืองเดชอุดม เข้าเป็นเมืองเดียวกันเรียก "เมืองขุขันธ์" ซึ่งต่อมาใน พ.ศ. 2459 มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเรียกว่าจังหวัด ลงวันที่ 19 พฤษภาคม ปีนั้นเอง เมืองขุขันธ์จึงเรียกใหม่เป็น "จังหวัดขุขันธ์" ตามนั้น

ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ตราพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนนามจังหวัดและอำเภอบางแห่ง พุทธศักราช 2481 มาตรา 3 ให้เปลี่ยนชื่อ "จังหวัดขุขันธ์" เป็นจังหวัดศรีสะเกษ (เดิมในพระราชกฤษฎีกาสะกดว่า "ศรีสะเกษ") นับแต่นั้น ทั้งนี้ พระราชกฤษฎีกาดังกล่าวมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481

2.1.2 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดยโสธร และร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย โดยมีเทือกเขาตรงรักเป็นแนวกันเขตแดน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดอุบลราชธานี

2.1.3 การปกครอง

จังหวัดศรีสะเกษมีเนื้อที่ประมาณ 8,839 ตร.กม. แบ่งเขตการปกครองออกเป็น อำเภอ เมือง อำเภอกันทรารมย์ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอขุขันธ์ อำเภอราษีไศล อำเภอไพรบึง อำเภอขามเฒ่า อำเภอขุขันธ์ อำเภอโนนคูณ อำเภอห้วยทับทัน อำเภอศรีรัตนะ อำเภอบึงบูรพ์ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอวังหิน อำเภอภูสิงห์ อำเภอเบญจลักษ์ อำเภอพยุห์ อำเภอเมืองจันทร์ อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ และอำเภอศีลาจาด

2.1.4 พื้นที่ปลูกทุเรียน

กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ กล่าวถึงการดำเนินการโครงการภายใต้ปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2537 โดยมีการเข้าไปแนะนำ ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่แนวชายแดน 5 อำเภอ ได้แก่ กันทรลักษ์ ไพรบึง ขุนหาญ ศรีรัตนะ และภูสิงห์ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ด้านตอนล่าง ติดชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ เป็นแหล่งรวมไม้ผลไม่ว่าจะเป็นเงาะ ทุเรียน มังคุด จากไม้ผล จากภาคตะวันออก รวมทั้ง สะตอ ลองกอง ยางพารา จากภาคใต้ ลำไย

ลั่นจี จากทางภาคเหนือ มะปรางหวาน กระท้อน ส้มโอ มะม่วงจากภาคกลาง สามารถนำมาปลูกได้ในพื้นที่แห่งนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เงาะ ทุเรียน เป็นผลไม้ที่ได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดศรีสะเกษ เพราะถือได้ว่าเป็นผลไม้คุณภาพ เพื่อการส่งออกและมีคุณลักษณะที่ดีแตกต่างไปจาก เงาะ ทุเรียน จากทางภาคตะวันออก และภาคใต้ คือ ทุเรียนศรีสะเกษ มีขนาดของผล รสชาติ และสีสันของเนื้ออยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ปลูกใหม่ หนามของผลทุเรียนค่อนข้างถี่ ซึ่งจะมีผลดีในแง่ของการขนส่ง เพราะจะมีความเสียหายน้อย และที่สำคัญ เกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตตามอายุ จึงได้ผลผลิตคุณภาพดี เหมาะแก่การส่งออก ส่วนเงาะศรีสะเกษ ที่เป็นสิ่งแตกต่างจากเงาะที่เลือกซื้อทั่วไป คือ ผิวนอกของเนื้อไม่ฉ่ำน้ำ ทำให้ผู้บริโภคชอบเพราะไม่เลอะขณะรับประทาน

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาชีพ

ทฤษฎีการจูงใจมีอยู่หลากหลายทฤษฎี แต่ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจทฤษฎีการจูงใจที่มุ่งเน้นปัจจัยที่เป็นความต้องการความมั่นคงของมนุษย์เพียง 3 ทฤษฎี ได้แก่

2.2.1 Maslow's Hierarchy of Needs Theory คือ ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ เป็นทฤษฎีการจูงใจของมนุษย์ที่แพร่หลายที่สุด ซึ่งแบ่งลำดับความต้องการของมนุษย์เป็น 5 ระดับ คือ

1. Physiological Needs คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ ที่พักอาศัย ฯลฯ
2. Safety Needs คือ ความต้องการด้านความปลอดภัย ต้องการความมั่นคง และความคุ้มครองจากอันตรายทั้งทางร่างกายและจิตใจ
3. Social Needs คือ ความต้องการทางสังคม ต้องการความรัก ความใส่ใจ ความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การยอมรับ และมิตรภาพ
4. Esteem Needs คือ ความต้องการเกียรติยศ ศักดิ์ศรี ชื่อเสียง ตำแหน่ง อำนาจการยกย่องนับถือ
5. Self-actualization Needs คือ ความต้องการให้ความคิดฝันของตนเป็นจริง เช่น ความเจริญรุ่งเรืองในสายอาชีพ เสรีภาพทั้งปวง ตามแต่แต่ละคนจะคิดฝันไว้¹

ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ เป็นการอธิบายถึงความต้องการ ที่เมื่อมีการตอบสนองในแต่ละขั้นแล้ว จะเกิดความต้องการในขั้นที่สูงขึ้น และมาสโลว์ได้ลำดับความต้องการเป็น 2 กลุ่ม คือ ความต้องการขั้นพื้นฐาน (Lower-order Needs) ได้แก่ ความต้องการทางร่างกายความปลอดภัยที่พึงมี และความต้องการขั้นสูง (Higher-order Needs) เป็นความต้องการทางสังคมเกียรติยศ ซึ่งเป็นการตอบสนองภายในหรือจิตใจ

¹วิรัช สงวนวงศ์วาน, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : เอช.เอ็น.กรุ๊ป, 2546), หน้า 122.

2.2.2 Alderfer's ERG Theory โดย เคลตัน อัลเดอร์เฟอร์ (Clayton Alderfer) ได้เสนอทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวกับความต้องการเรียกว่า ทฤษฎี ERG โดยจัดระดับความต้องการ 3 ระดับ ซึ่งแทนด้วยอักษรย่อดังนี้

1. ความต้องการดำรงอยู่ (Existence Needs) เป็นความต้องการทางร่างกายมีความคล้ายกับความต้องการระดับที่ 1 และ 2 ของมาสโลว์ (Maslow) เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เงินค่าจ้าง และความปลอดภัยในการทำงาน
2. ความต้องการด้านความสัมพันธ์ (Relatedness Needs) เป็นความต้องการทางสังคมและเกียรติยศชื่อเสียง
3. ความต้องการด้านการเจริญเติบโต (Growth Needs) เป็นความต้องการรวมทั้งเกียรติยศชื่อเสียงและความต้องการความสำเร็จในชีวิตไว้ด้วยกัน² ทฤษฎี ERG คล้ายคลึงกับทฤษฎีของมาสโลว์ แต่มีการจัดระดับความต้องการใหม่ให้เหลือเพียง 3 ระดับ

2.2.3 Herzberg's Motivation – Hygiene Theory หรือ ทฤษฎีสองปัจจัยจากความสำคัญของคุณภาพชีวิตการทำงาน ความภาคภูมิใจในองค์กร และความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทฤษฎีการจูงใจ เน้นเรื่องความต้องการของบุคคล (Need Theories of Work Motivation) ดังกล่าวข้างต้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาด้านความมั่นคงในงาน ความเป็นครอบครัว การได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง ซึ่งประกอบเป็นส่วนของคุณภาพชีวิตการทำงาน ส่งผลกับความภาคภูมิใจในองค์กรและความพึงพอใจในการทำงาน ที่สอดคล้องกับทฤษฎีสองปัจจัย หรือทฤษฎีปัจจัยคู่ (Two Factor Theory) ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg) มีที่มาจากผลงานวิจัยของเฮิร์ซเบิร์กและคณะ ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับงาน โดยเฉพาะปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน โดยเข้าไปสัมภาษณ์วิศวกรและพนักงานบัญชีที่ละคนจำนวน 200 คนในเมืองพิทซ์เบิร์ก สหรัฐอเมริกา เขาให้ผู้ถูกสัมภาษณ์นึกถึงความรู้สึกดี ๆ และรู้สึกไม่ดีมาก ๆ ในช่วงที่ทำงาน ผลปรากฏเป็นที่น่าสนใจว่า ปัจจัยที่ทำให้คนเกิดความพึงพอใจต่องานเป็นคนละปัจจัยกับปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่พอใจต่องาน³

สรุปว่า ปัจจัยกลุ่มที่นำไปสู่ความพึงพอใจ จะไม่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่นำไปสู่ความไม่พึงพอใจตามที่เฮิร์ซเบิร์กกล่าว ปัจจัยที่นำไปสู่ความพึงพอใจในงานนั้นแยกอยู่อย่างอิสระเป็นเอกเทศจากสิ่งนำไปสู่ความไม่พึงพอใจในงาน กล่าวคือปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เมื่อได้รับแล้ว ไม่ได้หมายความว่า จะเกิดความพึงพอใจ เพียงแต่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจเท่านั้น ส่วนปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) เป็นปัจจัยที่จูงใจคนในหน่วยงานให้เกิด ความพอใจ ปัจจัยทั้ง 2 ด้าน เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการ เพราะเป็นแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งเฮิร์ซเบิร์กกล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยจูงใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ทำให้เกิดความสุขในการทำงาน 5 ประการ ได้แก่ ความสำเร็จ การได้รับการยอมรับ โอกาสเจริญเติบโต ความรับผิดชอบ และลักษณะงาน ส่วน

²สาริณี โตอรุณ, ความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมในการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร ความพึงพอใจในการทำงาน และพฤติกรรมการทำงานของหัวหน้างานในกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมสิ่งทอในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (คณะจิตวิทยาอุตสาหกรรม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2545), หน้า 35.

³Keith Davis. (1967). Human relations at work. (3rd ed). Tokyo, Japan: Tosho.

ปัจจัยอนามัยหรือปัจจัยค่าจูน ทำหน้าที่เป็นตัวป้องกันมิให้คนเกิดความไม่พึงพอใจในงานขึ้น ช่วยทำให้คนเปลี่ยนเจตคติจากการไม่ยอมทำงานมาสู่ความพร้อมที่จะทำงาน

ยงยุทธ เกษสาคร อธิบายว่า ปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยค่าจูน และปัจจัยจูงใจ มีดังนี้

1. ปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยค่าจูน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน เป็นแรงจูงใจภายนอกที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน ได้แก่ เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน โอกาสก้าวหน้า ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความมั่นคงในการทำงาน

2. ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความพอใจในการทำงานอันเนื่องมาจากแรงจูงใจภายในที่เกิดจากการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาทัศนคติทางบวกและการจูงใจที่แท้จริง ได้แก่ ความสำเร็จของงาน ความก้าวหน้า การยอมรับนับถือ ความรับผิดชอบ

พะยอม วงศ์สารศรี สรุปไว้ว่า นักจิตวิทยาได้แบ่งการจูงใจออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หมายถึง สภาวะของบุคคลที่มีความต้องการที่จะทำบางสิ่งบางอย่างด้วยจิตใจของตนเองที่รักการแสวงหา การจูงใจประเภทนี้ได้แก่ ความสนใจ เจตคติ ความต้องการ ที่นับว่ามีคุณค่าต่อการทำงานอย่างยิ่ง เพราะผู้บริหารไม่ต้องหากลวิธีมาชักจูงให้พนักงานเกิดการจูงใจในการทำงาน

2. การจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) หมายถึง สภาวะของบุคคลที่ได้รับการกระตุ้นจากภายนอก ให้มองเห็นจุดหมายปลายทางอันนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมของบุคคลได้แก่ เป้าหมายหรือการคาดหวังของบุคคล เครื่องมือต่าง ๆ เช่น การชมเชย การติเตียน การประท้วง การให้รางวัล เป็นต้น⁴

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยค่าจูนจิตใจ (Hygiene Factors) เป็นการจูงใจภายนอก ที่ทำให้คนพอที่จะทำงานได้ เป็นการช่วยป้องกันมิให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน ซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อการทำวิจัยครั้งนี้ คือ ความมั่นคงในงาน สัมพันธภาพกับบุคคลในงาน ส่วนปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) นั้นเป็นการจูงใจภายในที่ไม่ใช้วัตถุ แต่เกิดจากสิ่งเร้าภายใน เพื่อให้คนชอบและรักงานที่ปฏิบัตินำไปสู่ความพอใจในงาน ซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อการทำวิจัยครั้งนี้ คือ การได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญในการประยุกต์ใช้ เพื่อรักษาคนไว้ให้อยู่ในองค์กรด้วยความรักดีและพึงพอใจในงานที่ทำ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

2.3.1 ความหมายของการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง “ความมั่นคงในงาน” (Job Security) ไว้หลายประการ ดังนี้

ความมั่นคงในงาน เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการทำงานความมั่นคงในงานนี้ ได้แก่ การได้ทำงานตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ การได้รับความเป็นธรรมจาก

⁴พะยอม วงศ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542), หน้า 18.

ผู้บังคับบัญชา สำหรับ สเตียร์และพอร์เตอร์ (Steer & Porter) พบว่า หากพนักงานเห็นว่างานที่เขาทำอยู่ไม่ได้สร้างความมั่นใจว่าเขาจะถูกให้ออกอย่างเป็นธรรมก็จะทำให้รู้สึกไม่มั่นคงในการทำงานและขาดความรู้สึกผูกพันกับองค์กร แต่ถ้าเขารับรู้ว่างานที่เขาทำมีความมั่นคง ก็จะทำให้รู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนเกื้อกูลจากองค์กร ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดความปลอดภัยว่าจะมีงานทำ มีรายได้ที่แน่นอน และเป็นหลักประกันว่าตราบนานเท่านานที่ลูกจ้างยังปฏิบัติงานดี มีความประพฤติดี ลูกจ้างคนงานเหล่านั้นจะสามารถยืดงานนั้น ๆ เป็นอาชีพ ก้าวหน้าตามโอกาส และสามารถอยู่ได้ตลอดไปจนกว่าจะเกษียณอายุ มีงานวิจัย พบว่า การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้าง และลูกจ้างต้องก่อให้เกิดอรรถประโยชน์ร่วมกัน (Openly Utilitarian) กล่าวคือ นายจ้างต้องสร้างความรู้สึกมั่นคงในงานให้กับลูกจ้าง เพื่อแลกเปลี่ยนกับความจงรักภักดีและความผูกพันในงาน และความมั่นคงในงาน เป็นความรู้สึกมั่นใจ มั่นคงในงานว่าบริษัทไม่ล้มละลายทำให้ต้องหางานใหม่ หรือมั่นใจได้ว่า ไม่สามารถถูกให้ออกจากงานโดยปราศจากความผิด ความมั่นคงในงานคือสิทธิของคนงานที่นายจ้างจะต้องจ้างทำงานอย่างต่อเนื่องจนปลดเกษียณโดยทั่วไปจะกำหนดไว้ในอนุสัญญาของข้อตกลงของสหภาพแรงงาน ยกเว้นงานประเภทมีสัญญาจ้างเป็นช่วงเวลา ความมั่นคงในการทำงานนั้น เป็นความรู้สึกว่าเขาจะได้รับการคุ้มครองป้องกันการออกจากงานและขาดรายได้ ไม่ว่าจะเกิดจากมูลเหตุจากการประสบอุบัติเหตุ เจ็บป่วย ไม่มีงานให้ทำอย่างเต็มที่ ให้ออกจากงานอย่างไรเหตุผล และยิ่งรวมถึงความมั่นคงหลังจากออกจากงานด้วย อีกทั้งรวมถึงความต้องการมีเสรีภาพ หรืออิสระในการทำงาน ซึ่งช่วยกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเต็มที่ นอกจากเรื่องรายได้แล้ว การมีอาชีพมั่นคงหรือความมั่นคงในงาน ความก้าวหน้าในอาชีพ และการมีสวัสดิการที่ดีเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกงานทำ และต่อการเปลี่ยนงาน และเป็นความเชื่อที่ว่า การมีตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นบอกถึงความมั่นคงและการมีงานทำอย่างต่อเนื่อง ที่บุคคลมีความคาดหวัง

สรุปได้ว่าปัจจัยของความมั่นคงในงาน ได้แก่ ความศรัทธาต่อองค์กร ต่อการทำงานในอาชีพ การได้รับความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชา ได้ทำงานตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ มีความก้าวหน้าตามโอกาส มีรายได้ประจำและสามารถอยู่ได้ตลอดไปจนกว่าจะเกษียณอายุ

2.3.2 คุณลักษณะของความมั่นคงทางอาชีพ

ลักษณะของความมั่นคงทางอาชีพ 14 ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของความมั่นคง

1. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโยลได้เสนอว่าคนงานควรจะได้รับกรมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้นหรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรยุคปัจจุบันได้

2. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวปเบอร์และฟายได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวปเบอร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชาส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับจากความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading)

และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดจนเห็นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

3. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโยล กล่าวว่า คำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงานเช่นการรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชาและทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยากและผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชามักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

4. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชาโดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการจำนวนที่ดีที่สุดในลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่างรวมถึงความล่าช้าในการวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing)

5. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับบัญชาแต่เป็นการกำหนดว่าควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าใดอย่างไรและมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไรสิ่งนี้ถือว่ามีความสำคัญเนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

6. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การองค์การใดที่ไม่มีการวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผลซึ่งจะไม่มีการณ์มุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์หลักการในข้อนี้ยึดหลักว่ากิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

7. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

8. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุดและเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคนและเป็นการชี้ว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขึ้นได้ในอนาคตการวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบันเนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training)

และการพัฒนาพลังงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

9. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำการต่าง ๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชาผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การเนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงานและความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุลซึ่งเป็นสิ่งที่ชีวิตผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

10. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมาสำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชาความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดและทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้ภายในองค์การและเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

11. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัสและแผนการแบ่งกำไรเป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงาน และองค์การรวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

12. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานานโดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การการจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

13. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุกๆ คนหรือของทุกกลุ่มในองค์การในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การและสมาชิกภายในองค์การ

14. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การและสิทธิในการสั่งการหรือการบริโภค และความร่วมมือกันถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้

หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงานโดยการติดต่อ เพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์กรมีความแข็งแกร่ง⁵

คุณลักษณะของความมั่นคงทางอาชีพ ยังมีอีกหลากหลายประการ ซึ่งจะนำมากล่าวอ้าง เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. การบริหารงานต้องเป็นอิสระไม่มีบริษัทอื่นมาควบคุม เจ้าของต้องเป็นผู้บริหารเอง
2. บุคคลคนเดียวหรือกลุ่มเล็ก ๆ เพียงกลุ่มเดียวหาทุนและเป็นผู้บริหารเอง
3. การดำเนินงานก็ดีพนักงาน และเจ้าของก็ดี มักอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน ตลาดหรือลูกค้าอาจอยู่นอกชุมชนนั้น
4. ธุรกิจต้องเป็นธุรกิจขนาดเล็กเมื่อเทียบกับธุรกิจขนาดใหญ่ที่สุดในประเภทเดียวกัน การเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ จำเป็นต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ เพื่อจะได้เป็นผู้ประกอบการที่มีคุณภาพได้แก่

4.1 กล้าเสี่ยง (Taking risk) อาชีพอิสระเป็นการประกอบธุรกิจส่วนตัว จึงต้องมีการลงทุน ในขณะที่ถ้าเป็นลูกจ้างไม่ต้องลงทุนอะไร ซึ่งการลงทุนย่อมมีความเสี่ยง เพราะไม่รู้ว่าจะผลลัพธ์จะออกมาอย่างไร ดังนั้น ก่อนที่จะตกลงใจประกอบอาชีพใด จึงต้องพิจารณา วิเคราะห์และไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนเสียก่อน

4.2 มีความคิดสร้างสรรค์ (Taking initiative) การประกอบอาชีพอิสระมิได้ยึดติดกับรูปแบบใด ๆ เนื่องจากผู้ประกอบอาชีพอิสระต้องเป็นนายของตนเอง ดังนั้น ในการปรับปรุงสินค้าหรือบริการสามารถทำได้อย่างมีอิสระ เพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรในการดำเนินธุรกิจ

4.3 มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Self – Confidence) ธุรกิจแต่ละประเภทต้องการการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ผู้ประกอบอาชีพอิสระจึงต้องเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ในภาวะการที่ตลาดมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ธุรกิจบางประเภทสามารถสวนกระแสเศรษฐกิจโดยรวมได้ ดังนั้น ผู้ประกอบอาชีพอิสระจึงต้องมีความมั่นใจ เพื่อจะได้พาธุรกิจของตนให้ผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ดังนั้น ถ้าไตร่ตรองดีแล้วว่าจะทำอะไร เมื่อไร เวลาใดจึงทำทันที

4.4 อดทน ไม่ท้อถอย (Persistence and dealing with failure) การประกอบอาชีพทุกอย่างย่อมมีทั้งกำไรและขาดทุน โดยเฉพาะเมื่อเริ่มประกอบการใหม่ ๆ จะต้องประสบปัญหาและอุปสรรคบ้าง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา ผู้ประกอบอาชีพจึงต้องพร้อมที่จะรับข้อผิดพลาดและนำมาแก้ไขด้วยความอดทน ไม่ท้อแท้ท้อถอย

4.5 มีวินัยในตนเอง (Having discipline) การประสบความสำเร็จในอาชีพซึ่งเราเป็นเจ้าของกิจการเอง จำเป็นจะต้องมีวินัย มีกฎระเบียบ การทำงานต้องสม่ำเสมอ ถ้าขาดวินัยการประกอบอาชีพก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จการเป็นผู้มีวินัยนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับ ผู้ประกอบอาชีพทุกประเภท เพราะวินัยจะเป็นสิ่งที่คอยกำหนดให้ผู้ประกอบการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้วางไว้ ถ้าผู้ประกอบการขาดวินัย ธุรกิจย่อมจะต้องประสบกับการขาดทุน และล้มเหลวไปในที่สุด

4.6 มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ (Good attitude) ไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานที่มีเกียรติหรือไม่ ผู้ประกอบอาชีพอิสระจะต้องรักในงานที่ทำ และให้เกียรติกับงานนั้น ๆ เสมอ

⁵Fayol, Henri, *Industrial and General Administration*, (New York : Mc-Graw Hill, 1930), p.2.

4.7 มีความรอบรู้ (Seeking information) การประกอบอาชีพอิสระจะต้องรับรู้ข่าวสารอยู่เสมอ เพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปเร็วมาก ประโยชน์ของการรับรู้ข่าวสารจะทำให้สามารถปรับปรุงธุรกิจของตนเอง ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ผลที่ได้ก็คือกำไร

4.8 มีมนุษยสัมพันธ์ (Good human relationship) การประกอบอาชีพอิสระจะต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์อันดี เพื่อผลประโยชน์ในธุรกิจของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า บุคคลรอบข้าง หรือคู่แข่งก็ตาม เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีจะทำให้มีความคล่องตัวในการดำเนินงานเป็นอย่างยิ่ง

4.9 มีความซื่อสัตย์ (Honesty with customer) ผู้ประกอบอาชีพอิสระจะต้องมีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อลูกค้าการบริการลูกค้าให้เกิดความประทับใจในการขายสินค้าหรือบริการ และกลับมาใช้บริการอีกเป็นหัวใจสูงสุด เพื่อผลประโยชน์ต่อธุรกิจและต่อตัวเองในที่สุด

4.10 มีความรู้พื้นฐานในการเริ่มทำธุรกิจการที่จะทำอะไรสักอย่างหนึ่งเราควรได้รู้จักสิ่งที่จะทำอย่างน้อยให้รู้ว่าทำจากอะไร ชื่อวัตถุดิบจากไหน ตลาดอยู่แหล่งใด และ หากต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมจะหาได้จากที่ไหน

4.11 มีการพัฒนาตนเอง ให้มีคุณลักษณะเหมาะสมกับการประกอบอาชีพอิสระ เมื่อมีความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพแล้ว ก็ควรได้มีการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนารูปแบบของสินค้าหรือบริการอีกทั้งยังต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะเหมาะสมกับการประกอบอาชีพนั้น ๆ เช่น หากเป็นช่างเสริมสวยก็ต้องพัฒนาตนเองให้ดูสวยงาม เมื่อลูกค้าเห็นได้ดูน่าเชื่อถือหรือหากเลือกที่จะขายอาหาร ผู้ขายก็ควรแต่งตัวให้ดูสะอาด ไม่สุบบุหรือขณะทำอาหาร เป็นต้น

สรุปได้ว่า คุณลักษณะเป็นสิ่งที่สำคัญที่เชื่อถือได้ว่าการประกอบอาชีพจะประสบผลสำเร็จ ควรมีความสามารถด้านเทคนิค ความคิดริเริ่ม บุคลิกภาพ ความเฉลียวฉลาด ลักษณะเป็นผู้นำ ความกล้าหาญ ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร การสร้างสรรค์ ความซื่อสัตย์และมีความมั่นคงทางอารมณ์

2.3.3 องค์ประกอบของความมั่นคงทางอาชีพ

1. ทุน (Financial analysis) สิ่งที่จะเป็นปัจจัยพื้นฐานของการประกอบอาชีพ โดยจะต้องวางแผนแนวทางการดำเนินธุรกิจไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ทราบว่าต้องใช้เงินทุนประมาณเท่าไร แล้วพิจารณาว่า มีเงินทุนเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่พอจะหาแหล่งเงินทุนจากที่ใด อาจได้จากการรวมหุ้นลงทุนกันในหมู่ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง หรือการกู้ยืมจากหน่วยราชการ หรือสถาบันการเงินต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกไม่ควรลงทุนมากเกินไป เนื่องจากยังไม่ทราบความต้องการของตลาด ที่แท้จริง การวิเคราะห์ด้านการเงินเน้นหนักการเตรียมงบการเงินล่วงหน้า เพื่อนำมาประเมินโครงการในเชิงเศรษฐกิจ และการกำหนดขนาดเงินลงทุนที่ต้องการการจัดงบการเงินล่วงหน้าจะนำเอกสารข้อมูลการวิเคราะห์ด้านตลาด ด้านเทคนิคและด้านการจัดการมาประกอบการคาดคะเนรายรับและต้นทุน เพื่อการตัดสินใจพร้อมทั้งมีการวิเคราะห์ความไว เพื่อให้การประเมินโครงการเป็นไปอย่างถูกต้องรอบคอบ และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักลงทุน การวิเคราะห์ด้านการเงินประกอบด้วย

1.1 การเตรียมงบการเงินที่แสดงต้นทุนรวมของโครงการเงินลงทุนเริ่มแรกและกระแสเงินสดที่สัมพันธ์กับตารางการดำเนินโครงการนั้น

1.2 การจัดทำตารางการดำเนินงานเพื่อช่วยในการวางแผนด้านการเงิน การกำหนดข้อสมมติฐานไว้ในเรื่องนโยบาย ระยะเวลา การจัดเก็บหนี้จากการขายเชื่อ ระดับสินค้าคงคลัง ระยะเวลาการชำระเงินในการจัดซื้อ และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ องค์ประกอบทางด้านต้นทุนสินค้าค่าใช้จ่ายในการขาย ค่าใช้จ่ายในการจัดการ และค่าใช้จ่ายในด้านการเงิน เช่น ดอกเบี้ย ต้นทุน การจัดหาเงินทุน

1.3 การจัดหางบการเงินล่วงหน้า ได้แก่ งบกำไรขาดทุนล่วงหน้า งบกระแสเงินสดล่วงหน้า และงบดุลล่วงหน้า

1.4 การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุนผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น ปริมาณการขาย ณ จุดคุ้มทุน

1.5 การวิเคราะห์ความไวเพื่อให้ทราบถึงรายการหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไร

2. ความรู้ หมายถึง ความรู้ ในงานอาชีพที่จะมาประกอบอาชีพหากไม่ต้องศึกษาและฝึกฝนจนเชี่ยวชาญหาความรู้ โดยการเรียนจากสถาบันที่ให้ความรู้ด้านอาชีพ ซึ่งมีทั้งของรัฐบาล และเอกชน หรือสมัครเรียนกับชมรมต่าง ๆ หรือทำงานเป็นลูกจ้างคนอื่น หรือทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้มีความรู้ เกิดทักษะ ความชำนาญ และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพนั้น ๆ

3. การจัดการ (Management analysis) การวิเคราะห์ด้านการจัดการทำให้ทราบข้อมูลในการคาดคะเนค่าใช้จ่ายในการบริหาร ซึ่งผลการคาดคะเนจะเป็นข้อมูลในการจัดทำงบการเงินล่วงหน้า เพื่อใช้ประโยชน์ในการประเมินผลและตัดสินใจลงทุนได้เสนอการวิเคราะห์ ด้านการจัดการพิจารณาประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.1 กำหนดรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่เหมาะสมโดยส่วนใหญ่แล้วรูปแบบของการดำเนินงานธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ผู้ประกอบการนิยมใช้มีสามรูปแบบคือ

3.1.1 ประกอบการโดยเจ้าของคนเดียว (Single proprietorships)

3.1.2 ห้างหุ้นส่วน (Partnerships)

3.1.3 บริษัทจำกัด (Corporations)

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยบางประการที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจเลือกรูปแบบด้วย คือ ปัญหาในการจัดตั้งธุรกิจ จำนวนเงินทุนที่ต้องการในการดำเนินธุรกิจ จำนวนกำไรที่ธุรกิจจะนำไปจัดสรร ความสัมพันธ์ด้านอำนาจหน้าที่ในการดำเนินธุรกิจ อายุการดำเนินธุรกิจและความต้องการให้ธุรกิจดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ขอบเขตความรับผิดชอบในหนี้สินของผู้ประกอบการ ข้อจำกัดด้านกฎหมายตามรูปแบบของการดำเนินธุรกิจ ภาษีที่ต้องเสีย

3.2 กำหนดรูปแบบองค์การที่เหมาะสมการพิจารณาแบบองค์การที่เหมาะสมสำหรับธุรกิจแต่ละประเภทนั้นโดยปกติจะมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.2.1 บรรยายสรุปงานด้านการจัดการของธุรกิจเพื่อดูว่าประกอบด้วยงานทั้งสิ้นกี่งานและมีงานอะไรบ้าง

3.2.2 จัดกลุ่มงานที่มีลักษณะการทำงานเหมือนกัน และ/หรือต้องการทักษะของแรงงานเหมือนกัน

3.2.3 กำหนดขนาดแรงงานคุณสมบัติของแรงงานที่แต่ละกลุ่มงานต้องการ

3.2.4 พิจารณาความสัมพันธ์ของงานในแต่ละกลุ่มแล้วกำหนดสายการบังคับบัญชาหรือสายการประสานงานซึ่งจะทำให้เกิดรูปแบบองค์การที่เหมาะสมสำหรับธุรกิจ

3.3 กำหนดแผนงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ กำหนดแผนงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะประกอบด้วยขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.3.1 การคาดคะเนอัตรากำลังแรงงานที่ต้องการทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

3.3.2 การกำหนดคุณสมบัติของแรงงานที่ต้องการ

3.3.3 การรับสมัครและคัดเลือก

3.3.4 การกำหนดอัตราเงินเดือนและค่าตอบแทน

3.3.5 การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ

3.3.6 การฝึกอบรมและพัฒนา

3.3.7 การประเมินผล

3.3.8 แรงงานสัมพันธ์

3.4 ความเสี่ยงภัยทางธุรกิจการประกอบธุรกิจมีความเสี่ยงภัยหลายประการ ซึ่งผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจโดยความเสี่ยงที่สำคัญ และส่งผลกระทบอย่างรุนแรง คือ ความเสี่ยงภัยทางทรัพย์สินอันได้แก่ อาคารหรือทรัพย์สินถูกไฟไหม้ ทรัพย์สินถูกโจรกรรม น้ำท่วม ฯลฯ การจัดการความเสี่ยงเป็นการวางแผนป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

3.5 ประมาณการค่าใช้จ่ายก่อนการดำเนินงาน คือ การประมาณการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่โครงการจะต้องจ่ายลงทุนในช่วงก่อนที่จะกิจการจะเริ่มเปิดดำเนินการ เช่น ค่าจดทะเบียนการค้า ค่าใช้จ่ายในการติดต่องาน เงินเดือนของพนักงาน และค่าสาธารณูปโภคในช่วงก่อนเปิดดำเนินการ

4. การตลาด เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง เพราะหากสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นไม่เป็นที่ติดหู ติดตาของผู้บริโภค ก็ถือว่ากระบวนการทั้งระบบไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากไม่สามารถแปรสินค้าและบริการเหล่านั้นให้เป็นตัวเงินได้ ดังนั้น การวางแผนการตลาด ซึ่งในปัจจุบันมีการแข่งขันสูง จึงควรได้รับการสนใจในการพัฒนาเทคนิคด้านต่าง ๆ ให้ทันสมัย เพื่อให้เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานคุณลักษณะ สภาพตลาด ขนาด แนวโน้มของตลาด เพื่อเป็นข้อมูลในการวางกลยุทธ์และแผนงานทางการตลาดตลอดจนพยากรณ์รายรับ ต้นทุนด้านการตลาด และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย การวิเคราะห์ด้านการตลาดนี้จะใช้ทฤษฎีส่วนประสมทางการค้าปลีกมาประกอบในการวิเคราะห์ เพื่อกำหนดกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดด้วย โดยทฤษฎีส่วนประสมทางการค้าปลีก มีองค์ประกอบห้าประการหรือ 4 P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการขาย (Promotion) และลักษณะเฉพาะขององค์การ โดยส่วนประสมทางการค้าปลีกทั้งห้าประการนี้จะเป็เครื่องมือที่ต้องใช้ร่วมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและให้เกิดความพึงพอใจสูงสุดรายละเอียดแต่ละประการมีดังนี้

4.1 ผลิตภัณฑ์ คือ สินค้าที่ขายในร้านโดยคำนึงถึงตราสินค้า ขนาด สี จำนวน เป็นต้น และยังรวมถึงการบริการต่างๆ เช่น การบริการจัดส่งสินค้าถึงบ้าน การแลกคืนสินค้า การตกแต่ง

ร้านค้า ฯลฯ ผลิตภัณฑ์ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดในส่วนประสมทางการค้าปลีก ดังนั้นผลิตภัณฑ์ที่จะจำหน่ายต้องมีคุณสมบัติ และคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด สามารถกระทำได้หลายลักษณะ เช่น การตั้งราคาตามราคาตลาด การตั้งราคาแบบเลขคี่ การตั้งราคาสำหรับการขายแบบให้เครดิต เป็นต้น

4.2 ราคา คือ สิ่งกำหนดมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ระดับราคามีผลต่อตลาดเป้าหมาย ในหลายด้าน เช่น ผู้บริโภคจะประเมินคุณภาพของสินค้าเปรียบเทียบกับราคาก่อนตัดสินใจซื้อ ดังนั้นผู้ค้าปลีกควรตั้งราคาให้เหมาะสมกับคุณภาพและสภาวะการแข่งขันจากคู่แข่ง วิธีการตั้งราคาสามารถกระทำได้หลายลักษณะ เช่น การตั้งราคาตามราคาตลาด การตั้งราคาแบบเลขคี่ การตั้งราคาสำหรับการขายแบบให้เครดิต เป็นต้น

4.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย คือ การนำสินค้าไปสู่ตลาดเป้าหมาย สำหรับปัจจัยที่กิจการค้าปลีกต้องคำนึงเป็นพิเศษ คือ ปัจจัยด้านทำเล ที่ตั้ง และการจัดวางผังกิจการ

4.4 การส่งเสริมการตลาด คือ การติดต่อสื่อสารข้อมูลระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการขาย ประกอบด้วยสี่กิจกรรมหลักคือการโฆษณา (Advertising) การส่งเสริมการขาย (Sales promotion) การขายโดยพนักงานขาย (Personal selling) และการประชาสัมพันธ์ (Public relation) โดยกิจการต้องเลือกและกำหนดรูปแบบการใช้ให้เหมาะสมกับกลยุทธ์การตลาดของกิจการและลักษณะของตลาดเป้าหมาย

4.5 ลักษณะเฉพาะขององค์การ คือ เป็นการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นในใจของลูกค้า อันเนื่องมาจากการประสมประสานของผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการขาย จนทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ขององค์การ ซึ่งหากกล่าวถึงองค์การแล้วลูกค้าจะระลึกถึงลักษณะเฉพาะตัวขององค์การขึ้นได้ทันที

สรุปการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการต้องมีการวิเคราะห์ด้านการตลาด เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ลักษณะของตลาด ขนาด แนวโน้มของตลาด เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนกลยุทธ์และแผนการตลาด ตลอดจนพยากรณ์ รายรับ ต้นทุนด้านการดำเนินงาน และช่องทางการจัดจำหน่าย หลังจากนั้นต้องมีการวิเคราะห์ด้านการจัดการ เช่น มีการกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมว่าจะดำเนินธุรกิจแบบใด เป็นเจ้าของคนเดียว ห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือบริษัทจำกัด รวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับลักษณะของธุรกิจที่ผู้ประกอบการดำเนินงานต้องมองถึงปัญหาทางการเงินลงทุน กำไรที่จะได้รับ นอกจากนั้นต้องมองถึงความเสี่ยงที่จะได้รับในทุกด้าน และผลกระทบของการดำเนินงาน มาคาดคะเนรายรับ รายจ่าย ต้นทุนเพื่อประเมินการตัดสินใจต่อไป

2.3.4 หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

การสัมมนาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาในปี พ.ศ.2530 ซึ่งมีเนื้อหาปรากฏในรายงานชื่อ “Our Common Future” ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ว่าหมายถึงการพัฒนา เพื่อบรรลุถึงความต้องการของมนุษยชาติในปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ลดทอนหรือเบียดบังโอกาสที่จะบรรลุความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในรุ่นต่อไปด้วย

ในทัศนะของผู้เรียบเรียงเห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนน่าจะหมายถึงการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยมุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยมีการบำรุงรักษาและใช้ในอัตราที่จะก่อให้เกิดการทดแทนได้ทันอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้มีทรัพยากรใช้ต่อไปในอนาคตรวมทั้งการเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร และการพัฒนาต้องคำนึงถึงความเสี่ยงภัยของสิ่งแวดล้อมและป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมที่จะเกิดแก่สิ่งแวดล้อม⁶

1. องค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนมีองค์ประกอบ 3 อย่างด้วยกัน คือ

1.1 ต้องมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ และคำนึงถึงผลกระทบในการใช้ทรัพยากรนั้น การใช้ทรัพยากรต้องมีการบำรุงรักษาและใช้ในขอบเขตที่ทรัพยากรนั้นๆ จะคืนสู่สภาพปกติได้เช่นการตัดไม้ในป่า ควรตัดแต่ไม้ที่มีขนาดใหญ่แล้ว และปล่อยไม้ขนาดเล็กไว้เพื่อให้เติบโตต่อไป

1.2 ชุมชนมีเศรษฐกิจที่มั่นคง การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อเศรษฐกิจดีอย่างต่อเนื่อง ด้วยการสร้างงานให้กับชุมชน เพื่อให้ประชากรในชุมชนจะได้ไม่ออกไปหางานต่างถิ่น

1.3 ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีมีที่อยู่อาศัยที่ถูกลักษณะ ปราศจากมลพิษและมูลฝอย มีการวางแผนการจัดการในการใช้ที่ดิน โดยมีการวางแผนผังเมืองแยกพื้นที่ที่อยู่อาศัยออกจากพื้นที่อุตสาหกรรม⁷

2. หลักการพัฒนาความยั่งยืน ความยั่งยืนมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอด และความสมบูรณ์พูนสุขของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งวัตถุประสงค์ของความยั่งยืนแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจความยั่งยืนทางสังคม และความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา

2.1 ทางเศรษฐกิจ

ก. ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชากรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องสามารถจัดความยากจน และเน้นการกระจายโอกาสในการใช้ทรัพยากร เพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ผู้ร่ำรวยจะต้องมีส่วนช่วยเหลือผู้ยากจน ประเทศอุตสาหกรรมซึ่งมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย ควรมีส่วนช่วยอย่างจริงจังในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในประเทศที่ยากจน

ข. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ประกอบการ รวมเอาค่าใช้จ่ายด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไปในต้นทุนการผลิตด้วย เช่นการผลิตกระแสไฟฟ้าจากน้ำมันจะต้องรวมค่าใช้จ่ายในการกำจัดอากาศเสีย และปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพอากาศในบริเวณข้างเคียงด้วย

2.2 ด้านสังคม

ก. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นไปได้อย่างยาวนาน ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่สอดคล้อง และสมดุลกับการเปลี่ยนแปลงของศักยภาพการผลิตของระบบนิเวศในภูมิภาคนั้นๆ

⁶ ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 110 - 111.

⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 87.

ข. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสนับสนุนค่านิยมที่มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีมาตรฐานการบริโภคทรัพยากรที่ไม่ฟุ่มเฟือย และอยู่ในขีดความสามารถของระบบนิเวศนั้นๆ ที่จะรองรับได้รวมทั้งมีการส่งเสริม และพัฒนารูปแบบในการที่จะนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมและศักยภาพที่จะอำนวยประโยชน์ได้

ค. การพัฒนาที่ยั่งยืนควรอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ที่ดีและมั่นคงภายในหน่วยการผลิตแต่ละหน่วย ซึ่งหมายถึงการมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างทุกระดับอันจะนำไปสู่การกระจายผลประโยชน์จากการผลิตอย่างเป็นธรรม

2.3 ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

ก. การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นรูปแบบการใช้ทรัพยากรที่มีการบำรุงรักษา และมีอัตราการใช้ทรัพยากรที่อยู่ในขอบเขตการอำนวยให้ทรัพยากรที่ใช้นั้น คืนกลับสู่สภาพปกติได้ กรณีการใช้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดสิ้นไป อาจทำให้คนรุ่นหลังขาดโอกาสในการใช้ประโยชน์ ทางเลือกในการแก้ปัญหา คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ชะลอการใช้ และพัฒนาเทคโนโลยีในการหาทรัพยากรอื่นมาใช้ทดแทน

ข. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีการพิทักษ์ และสงวนรักษาความหลากหลายของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ในสภาพธรรมชาติไว้ให้ได้ เพราะสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศรวมทั้งมนุษย์มีวิวัฒนาการร่วมกันมา การสูญหายไปของสิ่งมีชีวิตชนิดใดชนิดหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตที่เหลือรอดจนอาจเป็นเหตุให้มีการสูญหายของสิ่งมีชีวิตอีกหลายชนิดตามมา⁸

3. กลยุทธ์ในการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาท้องถิ่นและชนบทของไทยที่ผ่านมา ได้รับอิทธิพลจากการส่งข้าราชการและนักศึกษาไปศึกษาต่อต่างประเทศ ไปร่วมประชุมสัมมนาต่างประเทศ แล้วกลับมาริเริ่มทำตามสิ่งที่ตนได้รับความรู้มา อีกส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากการช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญระหว่างประเทศ ที่หมุนเวียนมาประสบการณ์และความรู้จากประเทศต่าง ๆ มาทดลองและแนะนำให้กับส่วนราชการและองค์กรเอกชนให้ทำตาม และวิธีการที่ผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นเคยทำได้ผลจากประเทศอื่น หรือเชื่อว่าเป็นหลักการที่ถูกต้อง โดยสรุปแล้วในอนาคตของการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท ซึ่งมีส่วนผสมผสานจากประสบการณ์ในอดีต แต่จะมีกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ชัดเจนขึ้นดังนี้

3.1 กลยุทธ์การพัฒนาที่ยึดความต้องการพื้นฐานของคนเป็นหลัก ความต้องการพื้นฐานของคนจุดเน้นหลักก็คือ เรื่องสุขภาพอนามัยและการขาดสารอาหารที่จำเป็น ความต้องการพื้นฐานดังกล่าวเน้นที่คนมากกว่าชุมชนโดยรวม และจะต้องเป็นความต้องการที่พอกินพอใช้ ไม่เกินฐานะและความสามารถของคนในชุมชนที่จะรองรับได้

3.2 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการริเริ่มและการดำเนินการโดยประชาชน การริเริ่มการพัฒนาควรที่จะมาจากประชาชน ผู้สนใจที่ต้องการแก้ไขปรับปรุงสภาพเดิมให้ดีขึ้นกว่าเดิม แม้จะเป็นการริเริ่มจากกลุ่มคนไม่กี่คน เช่น การเลี้ยงปลาร่วมกันในบ่อเลี้ยงปลา การรวมข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อหยิบยืม แต่ในทางปฏิบัติจริงก็ทำได้ในบางท้องถิ่นที่เท่านั้น กลยุทธ์นี้อาจเริ่มจากผู้สนใจที่ต้องการจะ

⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 111 - 112.

ทดลองกิจกรรมใหม่ ดังนั้นจึงอาจใช้กลยุทธ์ การแนะนำ กระตุ้น แรงจูงใจ หรือเรียนรู้จากการเข้ารับการฝึกอบรม

3.3 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นส่งเสริมการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วม กลยุทธ์นี้ที่สามารถนำมาใช้ได้ เป็นการกระตุ้นและจูงใจให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท ซึ่งอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การระบุถึงปัญหาและความต้องการ จนถึงขั้นประเมินผล หรือเข้ามามีส่วนร่วมในบางขั้นตอน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่เกิดขึ้นโดยตรง อันจะเป็นการช่วยสร้างให้ประชาชนในท้องถิ่นและชนบทนั้น สามารถพึ่งตนเองได้ต่อไป

3.4 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความพร้อมของชุมชน การพัฒนาท้องถิ่นและชนบทนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง จะต้องตระหนักถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนนั้นในด้านต่าง ๆ เสียก่อน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมหรือประเพณี ว่ามีความพร้อมในด้านต่าง ๆ หรือไม่ เพียงใด ก่อนที่จะนำโครงการไปปฏิบัติในท้องถิ่นนั้น ความพร้อมของชุมชนในที่นี้ หมายถึง ระดับของการยอมรับ ที่ชุมชนจะผลักดันให้โครงการพัฒนาบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.5 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างการบริหารให้สอดคล้องกับการพัฒนา โครงสร้างสำคัญที่น่าปรับเปลี่ยนก็คือ โครงสร้างการตัดสินใจให้ทุกระดับได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบตามความสามารถ ไม่จำเป็นต้องรวมไว้ในระดับใดระดับหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างในแง่ของการติดต่อสื่อสาร และระบบข้อมูลข่าวสาร จะต้องถูกจัดให้สอดคล้องและเอื้อต่อการพัฒนาอีกด้วย

3.6 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือทรัพยากรบุคคล ซึ่งถือว่าสำคัญและมีค่าที่สุด ดังนั้นการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นหรือชนบท จึงควรเน้นที่ตัวคนเป็นสำคัญ อันดับแรกมิใช่เน้นที่วัตถุ ซึ่งคนควรได้รับการเพิ่มคุณภาพทั้งทางร่างกายและสติปัญญา

3.7 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการประสานกิจกรรมหลายด้านในลักษณะที่เป็นระบบและครบวงจร การพัฒนาท้องถิ่นและชนบทเป็นเป้าหมายรวมที่ทุก ๆ ฝ่าย จะต้องเข้ามาร่วมดำเนินการ โดยหลักแล้วกลยุทธ์นี้มุ่งเน้นแนวทางพัฒนาที่เป็นการประสานกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และชนบทให้พึ่งตนเองได้อย่างถาวรนั่นเอง

3.8 กลยุทธ์การพัฒนาที่มุ่งเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา การสร้างค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องให้กับราษฎรเป็นสิ่งที่จะละเลยมิได้ ค่านิยมเก่า ๆ ก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาท้องถิ่นไม่น้อย เช่น ค่านิยมที่ว่าแล้วแต่บุญแต่กรรมจะนำพาชีวิตไปไม่จำเป็นต้องแก้ไขปัญหาชีวิตของตน หรือค่านิยมที่ว่าประชาชนเป็นฝ่ายรับความช่วยเหลือแต่ฝ่ายเดียว คอยให้รัฐมาช่วยเหลือ หรือค่านิยมที่ว่าเจ้าหน้าที่ของทางราชการเป็นเจ้าเป็นนาย จะว่ากล่าวสิ่งใดก็ถูกต้องไปหมด ประชาชนมีหน้าที่เพียงรับฟัง ยังมีค่านิยมที่ส่งเสริมในการพัฒนาต้องช่วยกันสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น ได้แก่ ค่านิยมที่สกัดกั้นการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นมิให้ขยายตัวเร็วเกินไป⁹

⁹ปรัชญา เวสารัชช เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, **หลักการและแนวทางในการบริหารแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดหนึ่งเจ็ดการพิมพ์, 2532), หน้า 68-74.

ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสมควรที่จะทำอย่างยิ่งซึ่งคำว่า “คุณธรรม” หมายถึงสภาพคุณงามความดี ส่วนคำว่า “จริยธรรม” ก็หมายถึงธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ เมื่อปลูกฝังค่านิยมคุณธรรมและจริยธรรมได้ก็จะเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาเพราะเป็นการมุ่งส่งเสริมคุณภาพของคนโดยตรง ซึ่งมีหลักสำคัญอยู่ที่จิตใจ

2.3.5 การส่งเสริมอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

กระแสพระราชดำรัสคุณธรรม 4 ประการ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2525 มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักขรวาสธรรม 4 ประการ ซึ่งเป็นเครื่องขัดเกลาความต้องการส่วนจำเป็นของผู้คนให้ลดน้อยลง อันจะเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นให้ประชาชนรู้จักพออยู่พอกิน มีความสงบ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินชีวิตเกิดความสงบสุขร่มเย็น ดังกระแสพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่สี่ประการ ประการแรก คือการรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม ประการที่สอง คือการรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น ประการที่สาม คือการอดทน อดกลั้น อดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความซื่อ ความสัจสุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด ประการที่สี่ คือการรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้วจะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์...”¹⁰

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่เริ่มงานพัฒนาเมื่อ 50 กว่าปีมาแล้ว และทรงยึดมั่นหลักการนี้มาโดยตลอด โดยเฉพาะด้านการเกษตร เราเน้นการผลิตสินค้า เพื่อส่งออกเป็นเชิงพาณิชย์ เช่น เมื่อปลูกข้าวก็นำไปขายและนำเงินไปซื้อข้าว เมื่อเงินหมดก็ไปกู้ เป็นอย่างนี้มาโดยตลอด จนกระทั่งชาวนาไทยตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้สิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาด้านนี้ จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎร นับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งที่มาของเศรษฐกิจพอเพียงโครงการแรกๆ ของพระองค์ได้ทรงกำชับหน่วยราชการมิได้นำเครื่องมือจักรกลหนักเข้าไปทำงาน ทรงรับสั่งว่า หากนำเข้าไถเร็วนัก ชาวนาจะละทิ้งจอบ เสียม และในอนาคตจะช่วยตัวเองไม่ได้ ซึ่งก็เป็นจริงในปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำริวิธีการที่จะช่วยเหลือราษฎรด้านการเกษตร โดยได้พระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” ขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2535 ณ โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมิ่งมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับการทำการเกษตรให้แก่ราษฎร

¹⁰อาชว์ เตาลานนท์, ดร., ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy, (กรุงเทพมหานคร : หจก.เม็ดทรายพริ้นติ้ง, 2550), หน้า 103.

แรงดลพระราชหฤทัยในเรื่องทฤษฎีใหม่เกิดจากที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรบ้านกุดตอแก่น อำเภอกุดสิมคุ่มใหญ่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535 และทรงพระราชทานพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2535 ถึงข้อมูลเบื้องต้นจากปัญหาข้อเท็จจริงแล้วทรงวิเคราะห์เป็นแนวคิดทฤษฎีในการแก้ไข ในเวลาต่อมาจึงมีพระราชดำริให้ทำการทดลอง “ทฤษฎีใหม่” ณ วัดมิ่งมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการทดลองสรุปเป็นทฤษฎีใหม่ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2536¹¹

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานดำริเพิ่มเติมมาโดยตลอด เพื่อให้เกษตรกร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีความแข็งแรงพอ ก่อนที่จะไปผลิตเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์ โดยยึดหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 มีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัดและจัดการใช้ง่าย ง่ายเพื่อย

ขั้นที่ 2 รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม

ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพ และขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายโดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล

พระราชดำริทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นทั้งหลักการและวิธีการใหม่ เป็นพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด 9 ประการ คือ

1. เป็นแนวคิดแบบพหุนิยม (plurality, multiplicity, multiple) ทั้งในแง่การคิด และการกระทำ ไม่เป็นเอกนิยม (unitary, singularity, uniformity) และทวินิยม (duality, binary, either – or, polarity)

2. เป็นแนวคิดที่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรแบบพึ่งตนเองดำรงอยู่ร่วมกันกับการผลิตทางเกษตรอุตสาหกรรม หรืออุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง หรืออุตสาหกรรมประเภทให้บริการได้โดยไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น

3. เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้ เป็นทฤษฎีที่ผนึกประสารเป็นเนื้อเดียวกับการปฏิบัติ มิใช่เพียงทฤษฎีลอยๆ ปฏิบัติไม่ได้

4. เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย จึงมีพลังสูง คนทั่วไปทุกระดับสามารถเข้าใจเข้าถึง และนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

5. เป็นทฤษฎีที่นำประสบการณ์ของประเทศไทยและลักษณะสภาพแวดล้อม ลม ฟ้า อากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจสถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจนลักษณะเด่นของชีวิตความเป็นอยู่ และการผลิตของไทย ซึ่งเป็นประเทศผลิตธัญญาหาร มา

¹¹สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร :บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2541,) หน้า 227 – 231.

รวมกันเข้าเป็นทฤษฎีใหม่ โดยเน้นความสำคัญของน้ำ ที่มีต่อชีวิตเป็นพิเศษ ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำ เพราะชีวิตอยู่ที่นี่ ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้...”

6. เป็นแนวคิดที่สมสมัย และได้จังหวะเวลาที่เหมาะสมในการเตือนให้ผู้มีบทบาททางการจัดทำ และดำเนินการตามนโยบายและแผนการพัฒนาให้มีสติและความระมัดระวังในการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาให้มีสติและความระมัดระวัง ในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาประเทศ

7. เป็นแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Theory) เพราะมีหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และปรัชญาการดำรงชีวิต มีผลในการส่งเสริมจริยธรรม (Ethics) แห่งความพอ และพอเพียง (Enough and Subsistence)

8. เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้มีพลังเข้าใจถึงความเป็นจริงไม่มีปมด้อย หรือท้อแท้ ท้อถอยในโชคชะตา เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัธยาศัย และเข้าใจหลักของสันโดษ ไม่ถวิลหา หรือถูกทักท้วงว่าเป็นผู้ด้อยพัฒนา หรือมีปัญหา เป็นขบวนการของการพัฒนา

9. เป็นแนวคิดที่ปลอดจากการเมือง ผลประโยชน์และอุดมการณ์ จึงเป็นทฤษฎีที่มีความเป็นสากล สามารถนำไปใช้โดยปราศจากข้อขัดข้องใจด้านการเมือง เป็นผลดีต่อประเทศที่มีปัญหาคล้ายประเทศไทยที่จะนำไปใช้¹²

ความยิ่งใหญ่ของทฤษฎีใหม่สรุปได้เป็น ประการเรียกว่า “นพลักษณ์ของทฤษฎีใหม่” คือ

1. หลากหลาย (Multiple, Diverse)
2. ร่วมกัน (Co - existing)
3. คิด - ทำ (Thinking - Doing)
4. เรียบง่าย (Simple)
5. ผสานทุกส่วน (Integrating)
6. ควรแก่สถานการณ์ (Timely)
7. องค์รวมรอบด้าน (Holistic)
8. บันดาลใจ (Inspiring)
9. ไม่ใฝ่อุดมการณ์ / เป็นสากล (Universal)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา¹³

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

¹²ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, 2541), หน้า 10 - 20.

¹³กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระสูตร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550), หน้า 2.

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำ วิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง พื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีความ สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรับการเปลี่ยนแปลงอย่าง รวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการได้แก่

ประการที่หนึ่ง เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”โดยมุ่งเน้น การผลิตพืชผล หรือผลผลิต ให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือ พอดีจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา หลักใหญ่สำคัญยิ่งคือ การ ลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้าน จะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้ หลากหลาย ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ เช่น การเกษตรแบบผสมผสานหัตถกรรมการแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขายและการท่องเที่ยวระดับชุมชน เป็นต้น เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนา ให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้ง ได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตได้ อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อมๆ กับสภาพการณ์ด้านการ กระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้อ ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้ บรรลุผลสำเร็จ ดังนั้น ประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึง ประโยชน์ในมิติอื่นๆ ด้วย เช่น การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชน บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของ ไทยให้คงอยู่ตลอดไปสำหรับในภาคอุตสาหกรรมนั้น ก็สามารถนำ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มา ประยุกต์ใช้ได้ คือ เน้นการผลิตด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่อง และไม่ควรถ่ายทอดอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เกินไปเพราะหากทำอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ก็จะต้องพึ่งพิงสินค้าวัตถุดิบและเทคโนโลยีจาก ต่างประเทศเพื่อนำมาผลิตสินค้า โดยต้องคำนึงถึงสิ่งที่มีอยู่ในประเทศก่อน จึงจะทำให้ประเทศไม่ต้อง พึ่งพิงต่างชาติอย่างเช่นปัจจุบัน ดังนั้น จะต้องช่วยเหลือประเทศให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเป็นผู้จุดประกายระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงอันเป็นการช่วยลดปัญหาการ

นำเข้าวัตถุดิบและชิ้นส่วน ที่นำมาใช้ในการผลิตให้เป็นลักษณะพึ่งพาซึ่งมีมาแล้วเกือบ 20 ปีแต่ทุกคนมองข้ามประเด็นนี้ไปตลอดจนได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมการเป็นอยู่ หรือ การใช้ชีวิตจากภายนอกประเทศทำให้ประชาชนหลงลืมและมึนเมาอยู่กับการเป็นนักบริโภคนิยมรับเอาของต่างชาติเข้ามาอย่างไม่รู้ตัว และรวดเร็วจนทำให้เศรษฐกิจของไทยตกต่ำ

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวปฏิบัติโดยยึดหลักความพอดีกับศักยภาพของตนเอง บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง รวมทั้งมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่น ในสังคมเป็นประการสำคัญถึงแม้ว่าแนวคิดนี้จะมุ่งเน้นไปสู่กลุ่มเกษตรกร หรือผู้ที่ดินทั้งหลายแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะต้องกลับไปสู่ภาคเกษตรทั้งหมด ซึ่งเป็นไปไม่ได้ ในสภาพความเป็นจริง สำหรับคนอยู่นอกภาคเกษตรนั้น เศรษฐกิจพอเพียงก็ต้องนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาเป็นแนวปฏิบัติตน ไม่ว่าจะอยู่ในกิจกรรมใด อาชีพใด ก็ต้องยึดวิถีชีวิตไทย อยู่แต่พอดีอย่าฟุ้งเฟ้ออย่างไร้ประโยชน์ อย่ายึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ให้ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กินตามฐานะใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต เต็มโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่าใช้หลักการลงทุนเชิงการพนัน ซึ่งตั้งอยู่บนความเสี่ยง ต้องตั้งอยู่บนหลักของ “รู้ รัก สามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแสนิยมโลกาภิวัตน์โดยให้รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคมไทย ให้รู้จักแยกแยะสิ่งดี หรือสิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองของเราเป็นที่ตั้ง ให้มีความรักความเมตตา ที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติและรวมพลังกันด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า จัดข้อแย้งไปสู่ความประนีประนอม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ คือหวนกลับมาสู่วิถีชีวิตไทยที่จะทำให้ชาติบ้านเมือง และตัวเราหลุดพ้นจากคาวกทุกข์ ด้านเศรษฐกิจและมีความสุขในที่สุด

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศน์ วะสี มีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐศาสตร์ ที่ถือได้ว่าเป็นแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้คือ

เศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายอย่างเดียวกัน หรือเหมือนกันกับเศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจชุมชน โดยในส่วนของเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น หมายถึงเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมก็คือเศรษฐกิจชุมชน เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจชุมชนอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่างๆ เช่น เกษตรกรรม การแปรรูปอาหาร งานหัตถกรรม ธุรกิจชุมชน ศูนย์การแพทย์แผนไทย กองทุนชุมชนเพื่อการเพิ่มทุนทุกๆ ทางพร้อมกันคือ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ¹⁴

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญหาพอเพียง เกิดความสมดุล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจสมดุลหรือเศรษฐกิจพื้นฐานไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วนแต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ เศรษฐกิจพอเพียง อันจัดเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานนั้นมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อยแต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ซึ่งก่อให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด

2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนเพราะชุมชนเป็นพื้นฐานของสังคม

3. มีความเป็นบูรณาการ คือไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจใดๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป

4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทยอุตสาหกรรม การเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว ซึ่งล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยวัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของคนไทยที่คนชาติอื่นไม่มี

5. มีการจัดการและนวัตกรรมต่างๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่งเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญหาพอเพียง เกิดความสมดุล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจสมดุลหรือเศรษฐกิจพื้นฐานไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วนแต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ เศรษฐกิจพอเพียง อันจัดเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานนั้นมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อยแต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ซึ่งก่อให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด

2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนเพราะชุมชนเป็นพื้นฐานของสังคม

¹⁴ ประเวศน์ วะสี, ศ.นพ. ปาฐกถาปวย อึ้งภากรณ์ ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2541), หน้า 43.

3. ความเป็นบูรณาการ คือไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดดๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป

4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทยอุตสาหกรรม การเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว ซึ่งล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยวัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของคนไทยที่คนชาติอื่นไม่มี

5. มีการจัดการและนวัตกรรมต่างๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง¹⁵

สรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงที่จริงนั้นเป็นเรื่องวัฒนธรรมเพราะหมายถึงวิถีชีวิต รวมถึงแต่ความเชื่อ คุณค่า การประพฤติปฏิบัติร่วมกันรวมถึงเศรษฐกิจ การศึกษา สุนทรียศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี การพออยู่พอกิน การพึ่งพาตนเองตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ซึ่งอยู่ภายใต้ร่มเงาของวัฒนธรรมการนำชื่อเศรษฐกิจมาใช้นั้น เป็นเพียงเพื่อกระตุ้นความสนใจและให้ฟังดูมีพลังมากกว่าการพูดถึงวัฒนธรรม

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมต่างๆ เอาไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญคือ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง คือการวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิต¹⁶

เศรษฐกิจพอเพียง มิได้จำกัดเฉพาะแต่ในส่วนของเกษตรกรหรือชาวไร่ ชาวนาเพียงเท่านั้น แต่เป็นเศรษฐกิจของทุกคนทุกอาชีพ ทั้งที่อยู่ในเมืองและชนบท เช่น ผู้ที่เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม และบริษัท ในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าจะต้องขยายกิจการเพราะความเจริญเติบโตของงาน ต้องขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือหากจะกู้ยืมก็ต้องกระทำตามความเหมาะสม ไม่ลงทุนจนเกินตัวโดยไม่เหลือที่มั่นให้ยืนอยู่ได้ ต้องรู้จักใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยเกินตัวเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป

การพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรนั้น มีการปฏิบัติตามขั้นตอน ทฤษฎีใหม่ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้น คือ

ขั้น 1 ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ในระดับชีวิตที่ประหยัด ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคี ในท้องถิ่น

¹⁵ประเวศ วะสี, ศ.นพ, เอกวิทย์ ณ ถลาง, ดร, วัฒนธรรมเสวนา ณ วัดญาณเวศกวัน, (กรุงเทพมหานคร : ภัทรธรรมา, 2544), หน้า 113.

¹⁶สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร, เบื้องพระยุคลบาท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2544), หน้า 285.

ชั้น 2 รวมกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

ชั้น 3 ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจ และพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งนี้ทุกฝ่ายจะต้องได้รับประโยชน์

นอกจากนี้ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ยังได้แสดงถึงฐานคิดการพัฒนา เพื่อความพอเพียงไว้ดังนี้ คือ

1. ยึดแนวพระราชดำริ ในการพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่”
2. สร้าง “พลังงานสังคม” โดยการประสาน “พลังสร้างสรรค์” ของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” อาทิ ภาครัฐ องค์กร พัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อให้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชน
3. ยึด “พื้นที่” เป็นหลัก และใช้ “องค์กรชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคอื่นๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวก ส่งเสริมและสนับสนุน
4. ใช้ “กิจกรรม” ของชุมชนเป็น “เครื่องมือ” สร้าง “การเรียนรู้” และ “การจัดการ” ร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนา “อาชีพ ที่หลากหลาย” เพื่อเป็น “ทางเลือก” ของคนในชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกัน ทั้งด้าน เพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ
5. ส่งเสริม “การรวมกลุ่ม” และ “การสร้างเครือข่าย” องค์กรชุมชนเพื่อสร้าง “คุณธรรมจริยธรรม” และ “การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” อย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุขการฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
6. วิจัยและพัฒนา “ธุรกิจชุมชนครบวงจร” (ผลิต-แปรรูป-ขาย-บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” และ “ฐานทรัพยากรของท้องถิ่น” ควรเริ่มพัฒนาจากวงจร ธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศ และระดับต่างประเทศ
7. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มี “ศักยภาพ” ของแต่ละเครือข่ายให้เป็น “เป็นศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน” ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้นๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาดูงาน และฝึกอบรม¹⁷

อภิชัย พันธเสน ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดเพื่อปรับทิศทางการพัฒนาประเทศไทย 22 เศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความพอประมาณ เน้นความสมควรนั้น มีรากฐานความคิดจากคำ สอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เน้นอรรถประโยชน์สูงสุด (Maximize Utility) อันเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน แต่เน้นความพอประมาณหรือทางสายกลางเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการไม่โลภเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ดีที่สุด เศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานอยู่บนพุทธธรรมของการละกิเลส คือความไม่รู้อันเรียกว่าอวิชชา และดำรงชีวิตอยู่อย่างพอประมาณด้วยความไม่โลภและไม่ประมาท

¹⁷สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร, 209 คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง หนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุ 81 พรรษา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, 2551), หน้า 249.

นอกจากนี้ ดร.อภิชัย พันธเสน ยังได้แสดงทัศนะไว้อย่างน่าสนใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น โดยเนื้อแท้แล้วก็คือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” นั่นเองและเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ที่ง่ายต่อการอธิบายให้ประชาชนชาวไทยเข้าใจได้ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีพื้นฐานวัฒนธรรมที่มีรากเหง้ามาจากพระพุทธศาสนา พระองค์จึงทรงเลือกแนวคิดดังกล่าวเพื่อง่ายต่อการสื่อสารกับพสกนิกรของพระองค์ แต่ที่ไม่เน้นว่าเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ก็เพราะพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก จะต้องให้การทำงานบำรุงศาสนาในชาติทุกศาสนา ดังนั้นการใช้คำว่า เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นคำกลางที่สามารถเข้าใจและยอมรับได้สำหรับศาสนิกชนในทุกศาสนา¹⁸

ศูนย์ เศรษฐ์บุญสร้าง ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยมีแนวทางปฏิบัติ 4 ประการคือ

1. ดำเนินไปในทางสายกลาง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความหมายของคำว่า “ทางสายกลาง” ก็คือมีความ “พอดี พอเหมาะ” ไม่ตึงเกินไปและไม่หย่อนเกินไป ไม่เร็วเกินไปและไม่ช้าเกินไป หรือไม่มากจนเกินไปและไม่น้อยจนเกินไป ฯลฯ

2. เป็นเหตุเป็นผลตามกฎธรรมชาติ “ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน” ในทางสายกลาง (ดังที่กล่าวมาในข้อ1) ได้นั้น ต้องอาศัย “การประมาณอย่างมีเหตุมีผล” และอย่างเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อให้เกิดความพอดีพอเหมาะในการประพฤติปฏิบัติต่างๆ โดยถ้าหากสามารถสร้าง “เหตุ” ได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง “ผล” แห่งความเจริญงอกงามก็จะเกิดตามมาในสัดส่วนที่สัมพันธ์พอดีกับ “เหตุ” นั้นๆ เสมอ

3. อาศัยความรู้และคุณธรรม ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

4. รongรับกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี¹⁹

¹⁸อภิชัย พันธเสน, ดร, พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550), หน้า 554.

¹⁹ศูนย์ เศรษฐ์บุญสร้าง, แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทางทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่นจำกัด (มหาชน), 2550), หน้า 10.

ดร.อาชว์ เตาลานนท์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวกระแสพระราชดำรัส ไม่ได้พูดเลยว่า ต้องหยุดเราไม่ต้องขยายงาน จริงๆ ที่ท่านได้ตรัสไว้ 3 ระดับ คือ

ระดับแรก ทำชีวิตตนเองให้พอเพียง ซึ่งก็ทรงตรัสถึงเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนาคนไหนที่เลยเข้าใจว่าเป็นเรื่องเกษตรกร ทำชีวิตให้เราอยู่ได้ พอมี พอกิน พอเหลือ ที่ผลิตก็ขายก็มองในระดับนั้นก็ขายภายในชุมชน

ระดับที่สอง อยู่ในชุมชน ก็ทำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน แล้วเมื่อมันเจริญก็มาขยายตัวไประดับประเทศ

ระดับที่สาม เมื่อเป็นระดับประเทศก็ต่อไประดับระหว่างประเทศต่อไปด้วยเพราะฉะนั้นเมื่อมันมีผลดี มีการค้าขาย ก็มีธุรกิจ มันก็ไม่ได้เกี่ยวแต่เรื่องเฉพาะเกษตร มันมีเรื่องธุรกิจ มีเรื่องบริการ คือ เป็นอยู่แล้ว แต่ว่า อยากให้เราเริ่มจากตัวเองก่อน คือจากภายในออกไป

ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ได้ขัดกับระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก แต่จะช่วยเสริมให้สถานภาพเศรษฐกิจดีขึ้น²⁰

สรุปได้ว่า แนวเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐรวมทั้งการพัฒนาและบริหารประเทศดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณและความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยศึกษา ความมั่นคงทางอาชีพตามหลักสัมมาอาชีพะ การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักศีล การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ และการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักธรรมการปกปิดทศ 6 ดังนี้

²⁰อาชว์ เตาลานนท์, ดร., ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy, (กรุงเทพมหานคร : หจก.เม็ดทรายพริ้นติ้ง, 2550), หน้า 103.

2.4.1 ความมั่นคงทางอาชีพตามหลักสัมมาอาชีพะ

1. สัมมาอาชีพะในแง่การครอบครองรักษา

ตามหลักพระพุทธศาสนา ทรัพย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 สวิญญานกทรัพย์ ทรัพย์ที่มีชีวิต ได้แก่ปศุสัตว์ทั่วไป เช่น เป็น ไก่ นกหนู ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

1.2 อวิญญานกทรัพย์ ทรัพย์ที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ บ้านเรือนเรือรถ สวน ไร่ นา เงิน ทอง เครื่องใช้ วัตถุ สิ่งของ เป็นต้นหรืออาจแบ่งประเภทอีกแบบหนึ่งได้ดังนี้

1.3 สังหาริมทรัพย์ (ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้) คือสิ่งที่สามารถโยกย้ายเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในที่ต่าง ๆ ได้ ตามความประสงค์ของผู้ครอบครอง ซึ่งมีได้ทั้งที่เป็นสวิญญานกทรัพย์ และอวิญญานกทรัพย์

1.4 อสังหาริมทรัพย์ (ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้) คือสิ่งที่อยู่ประจำที่ ไม่อาจโยกย้ายเปลี่ยนแปลงไปได้ อยู่ที่ไหนก็คงอยู่ที่นั่นตามเดิม ซึ่งหากแบ่งให้ละเอียดลงไปก็อาจแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. เคลื่อนที่ไม่ได้อย่างถาวร เช่น เรือรถ สวนไร่ นา เป็นต้น
2. เคลื่อนที่ไม่ได้ชั่วคราว เช่น บ้านเรือน ต้นไม้ สิ่งปลูกสร้าง เป็นต้น

การแสวงหาทรัพย์จากการประกอบสัมมาอาชีพ ด้วยความขยันหมั่นเพียร อุตสาหวิริยะ ทรัพย์ที่ได้มามีทั้งความสะอาด บริสุทธิ์ และควรค่าแก่การเก็บคุ้มครองรักษา และใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ในแง่ของการเก็บครอบครองรักษาทรัพย์ที่หามาได้โดยสุจริตนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงไว้ว่า

...โกตะอันกุลบุตรหาได้มาด้วยความเพียร เป็นเครื่องลูกขึ้นรวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรมเขารักษาคุ้มครองอย่างเต็มที่ ด้วยหวังว่า "อย่างไรเสียพระราชาก็ไม่ริบทรัพย์ของเราไป โจรจะไม่ปล้นเอาไป ไฟจะไม่ไหม้ น้ำจะไม่พัดพาไป ทาญาดิฉันไม่รักใคร่เรา จะไม่ยื้อแย่งเอาไป" นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา)²¹

อารักขสัมปทา มีความพร้อมเรื่องการรักษา คือรู้จักคุ้มครองรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตนไม่เป็นอันตรายเสื่อมเสีย

นอกจากนั้นยังมีหลักการจัดสรรทรัพย์ให้เป็นสัดส่วน เป็นแบบแผนการจัดเก็บคุ้มครองรักษาที่เหมาะสมตามหลักของพระพุทธศาสนา คือ หลักโกควิภาค 4 ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ...คฤหัสถ์ในตระกูลผู้สามารถ ครั้นรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้ว พึงแบ่งโภคทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งใช้สอย 2 ส่วนใช้ประกอบการงาน ส่วนที่ 4 เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตราย²²

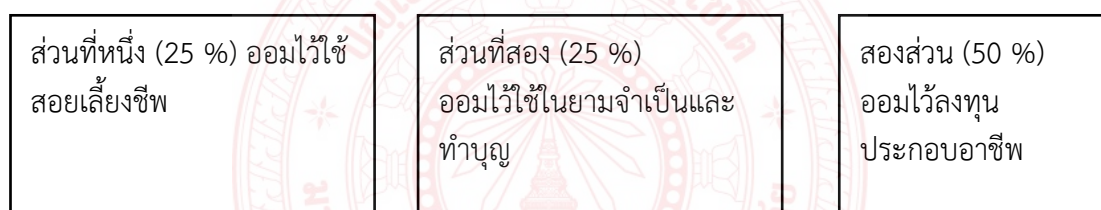
เอเกน โภเคน ภูณเชยย ได้แก่ แบ่ง 1 ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์ 15 การจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้ก็เพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์ เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

²¹ที.ปา. (ไทย) 11/265/211 – 212.

²²ที.ปา. (ไทย) 11/265/210 – 211.

ทวิติ กมม์ ปโยชเย ได้แก่ แบ่ง 2 ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงานลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ 2 ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน จัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น และเมื่อระดับหน้าที่การงานก้าวหน้ามากขึ้น ก็เป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่นๆ พัฒนามากขึ้นด้วย การจัดสรรทรัพย์สินส่วนนี้เองที่จะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนายกระดับฐานะให้ก้าวหน้าขึ้นสู่ระดับที่สูงขึ้นได้ เพราะหากมีอาชีพการงานหรือทุนในการประกอบอาชีพที่ขัดสนการจัดสรรทรัพย์สินเพื่อใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ย่อมอึดขัดขาดสนไปด้วย

จตุตถญญ นิราเปยย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สี่ สำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการจัดสรรทรัพย์สินไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉิน หรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออุบัติเหตุ เป็นต้น ทั้งนี้การจัดสรรทรัพย์สินส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น การดำเนินการช่วยเหลือจะเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งหากขาดการจัดสรรส่วนนี้แม้จะสามารถดำเนินการได้ แต่ก็อาจเป็นอุปสรรคจนอาจไม่ทันเวลาก็เป็นได้ แสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.1 การออมทรัพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

จากหลักโศกวิภาคดังกล่าวข้างต้น เปรียบได้กับการออมทรัพย์ในปัจจุบัน แต่เป็นการออมอย่างมีแผนที่ชัดเจน กล่าวคือ การออมโดยมีเป้าหมายและมีระเบียบแบบแผนเช่น เพื่อต่อยอดทางธุรกิจหรือขยายธุรกิจ ออมไว้เพื่อการลงทุนในธุรกิจแขนงใหม่ รวมไปถึงออมไว้เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิต ซึ่งในส่วนนี้มีความสำคัญมาก เพราะในแวดวงทางธุรกิจย่อมมีการแข่งขันที่สูงมาก ผู้ที่มีหลักประกันหรือมีเงินออมไว้แล้วย่อมมีโอกาสเหนือกว่าผู้แข่งขันรายอื่น ทั้งนี้การออมจึงเป็นปัจจัยแรกเริ่มในการประกอบอาชีพ ทั้งด้านเงินทุนและการขยายโอกาสทางตลาดล้วนต้องอาศัยหลักประกันคือเงินออมนี้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้การออมยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการเลี้ยงชีพที่มีขั้นตอนการรู้จักเก็บรักษา หรือถนอมทรัพย์ที่หามาได้ไม่ให้อันตรธานไปในกาลอันไม่สมควร หรือไม่สมควรแก่เหตุก็จัดเป็นการออมทรัพย์อย่างมีแบบแผน โดยต้องรู้จักเก็บรักษาไว้ให้ปลอดภัยจากภัยต่างๆ หากมีความจำเป็นก็สามารถนำออกมาใช้อย่างทันท่วงทีอีกทั้งรู้จักการซ่อมแซมทรัพย์สินที่เก่าชำรุดให้สามารถใช้ประโยชน์ได้เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด จัดเป็นการเลี้ยงชีพชอบในแง่การครอบครองรักษา ดังปรากฏในหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม ธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นานเป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนให้ผู้หาเลี้ยงชีพประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต มีความมั่นคงเป็นเศรษฐีได้ ประกอบด้วย

1. ของหายของหมด รู้จักหามาไว้
2. ของเกำของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม
3. รู้จักประมาณในการกินการใช้
4. ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

2. สัมมาอาชีวะในแง่การบริโภคใช้จ่าย

การใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อได้ทรัพย์สินเงินทองมาแล้วพึงนำทรัพย์นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ขึ้นไป โดยให้จัดการแบ่งทรัพย์ที่ได้แบ่งเป็นหนึ่งส่วนสำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว หรือคนที่ควรเลี้ยงบำรุง คนที่ทำประโยชน์ตามหลักการของโกศวิภาคข้างต้นนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 5 อย่าง เรียกว่าโกศาทิยะ อันหมายถึง ประโยชน์ ที่ควรถือเอาจากโกศะ หรือเหตุผลที่ควรยึดถือปฏิบัติเมื่อตนได้ครอบครองทรัพย์สมบัติ หรือมีทรัพย์สมบัติไว้ในครอบครอง ซึ่งได้แก่ หลักของการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในฐานะผู้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อสามารถสะสม จัดเก็บคุ้มครองรักษาและจัดสรรทรัพย์ที่ได้จากการประกอบสัมมาอาชีวะแล้ว สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อมาก็คือ หลักการใช้จ่ายทรัพย์เหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุด การบริหารทรัพย์ในการใช้จ่ายให้เป็นไปอย่างพอเพียงและเหมาะสม

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาวิจัยเป็นสองประเด็น คือ การบริโภคใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักสมชีวิตา การบริโภคใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโกศาทิยะ โดยมีรายละเอียดผลการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

2.1 การบริโภคใช้จ่ายตามหลักสมชีวิตา

สมชีวิตา คือ การมีความเป็นอยู่ที่พอเหมาะพอดี ได้แก่การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ให้ฝืดเคืองนักและไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก หากพิจารณาตามหลักโกศวิภาคในประเด็นนี้ก็คือทรัพย์ส่วนหนึ่งที่จัดสรรไว้เพื่อการเลี้ยงดูตัวเอง และครอบครัวสำหรับตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อเลี้ยงชีวิตต้องพิจารณาถึงความพอเพียงและความพอดี ให้มีความสอดคล้องกับทรัพย์ที่หามาได้ ซึ่งได้มีการจัดสรรไว้เพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสมดีแล้ว ดังนั้น การใช้จ่ายทรัพย์ส่วนนี้จึงควรคำนึงว่าจะใช้อย่างไรจึงจะไม่เบียดเบียนทรัพย์ส่วนอื่นๆ อันจะเป็นการบั่นทอนคุณภาพชีวิตให้ลดลง สมชีวิตาเป็นหลักการบริหารจัดการทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพอย่างมากหากสามารถยึดถือและปฏิบัติได้พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงเรื่องของสมชีวิตาไว้ดังนี้ว่า

...กุลบุตรในกรณีนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้ว ดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้ เปรียบเหมือนคนถือดาซัง หรือลูกมือของเขายกดาซังขึ้นแล้ว ก็รู้ว่า "ยังขาดอยู่เท่านี้ หรือเกินไปแล้วเท่านี้" ดังนั้นฉันใด กุลบุตรนี้ ก็ฉันนั้น เขารู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า"รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้ ถ้ากุลบุตรนี้ เป็นผู้มั่งรายน้อย แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างพุ่มเฟือยแล้วไซ้ร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ (อย่างสุรุ่ยสุร่าย)

เหมือนคนกินผลมะเดื่อ ฉันทก็ฉันทนั้น แต่ถ้ากุลบุตร เป็นผู้มียาได้มหาศาล แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่าง แร้นแค้นแล้วไซ้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้จักตายอดตายอยากอย่างคนอนาถา เมื่อใด กุลบุตรนี้ รู้จัก ความสำเร็จแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือย นัก ไม่ผิดเคื่องนักโดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้" นี้เรียกว่า สมชีวิตา (ความเลี้ยงชีวิตอย่างสม่าเสมอ)²³

สมชีวิตาจัดเป็นหนึ่งในหลักการเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ตามหลักทางพระพุทธศาสนา โดยหลักใหญ่ใจความแล้วมุ่งเน้นที่ความพอเพียง พอดี พออยู่ พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ คือความรู้จัก ประมาณในการบริโภคใช้สอย รู้จักประมาณในการกินอยู่ อีกทั้งการไม่ข้องแวะกับทางแห่งความเสื่อม ก็เป็นอีกข้อหนึ่งที่บุคคลทั่วไปไม่ควรเกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกว่าอบายมุขอบายมุข คือ ช่องทาง หรือ หนทาง แห่งความเสื่อม เหตุที่จะทำให้โภคทรัพย์สมบัติสูญสิ้น¹⁸ เรียกว่าอบายมุข 4 ดังนี้ คือ

- (1) อิตถิธุดะ คือ ความเป็นนักเลงหญิง ชอบเที่ยวผู้หญิง
- (2) สุราธุดะ คือ ความเป็นนักดื่ม นักเลงสุราเมรัย
- (3) อักกะธุดะ คือ ความเป็นนักการพนัน
- (4) ปาปมิตตะ คือ การคบหาสมาคมกับคนชั่ว²⁴

ในทิมชาณสูตรแห่งคัมภีร์อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า

...เปรียบเหมือนสระน้ำใหญ่มีทางไหลเข้า 4 ทาง มีทางไหลออก 4 ทางบุรุษพึงปิดทาง ไหลเข้า เปิดทางไหลออกของสระนั้น และฝนก็ได้ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อเป็นเช่นนี้ สระน้ำใหญ่นั้นก็ เหือดแห้งไปไม่เพิ่มปริมาณขึ้นเลย ฉันท โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบอย่างนี้ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน มีทาง เสื่อม 4 ประการ คือ 1) เป็นนักเลงหญิง 2) เป็นนักเลงสุรา 3) เป็นนักเลง การพนัน 4) เป็นผู้มีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว มีเพื่อนชั่ว²⁵

ในสิงคาลกสูตร แห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย ปาฏิการวรรค ได้กล่าวถึงเรื่องอบายมุข 6 นี้ว่า

...อริยสาวกไม่ข้องแวะอบายมุข 6 ประการแห่งโภคะทั้งหลาย คือ 1) การหมกมุ่นในการ เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย 2) การ หมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย 3) การ เที่ยวดูมหรสพเป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย 4) การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่ง ความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย 5) การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นอบายมุข แห่งโภคะทั้งหลาย 6) การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย²⁶

การใช้จ่ายใช้ทรัพย์ไปกับอบายมุขดังกล่าวมานี้ เป็นการดำเนินชีวิตที่ย่อนยานและ ฟุ่มเฟือย ทำให้สูญเสียทรัพย์โดยเปล่าประโยชน์และไม่เป็นไปเพื่อการทำให้ทรัพย์พอกพูนขึ้น และไม่ ทำให้ชีวิตพัฒนาหรือเจริญขึ้น มีแต่จะทำให้ชีวิตตกต่ำลง นอกจากการรู้จักประมาณในการบริโภคใช้ จ่ายทรัพย์เลี้ยงชีวิตอย่างพอเพียง พอดี และสมดุลระหว่างรายรับและรายจ่ายแล้ว การใช้จ่ายทรัพย์

²³ อ.ทศก.อ. (ไทย) 24/193/91.

²⁴ พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 377.

²⁵ อ.อรรถก. (ไทย) 23/54/342.

²⁶ ที.ปา. (ไทย) 11 / 247/ 202.

เพื่อการลงทุนกิจการงานต่างๆ ต้องคำนึงถึงหลักความพอเพียง พอประมาณกับกำลังทรัพย์ที่มีอยู่อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันตนเองก็จะเป็นการลงทุนที่มั่นคง ไม่เกิดภาวะเสี่ยงต่อการล้มเหลว หรือกลายเป็นคนมีภาระหนี้สินตามมา อันจะก่อให้เกิดสภาพการดำเนินชีวิตที่บีบคั้นเป็นทุกข์

ดังนั้น หลักสำคัญของการบริโภคใช้จ่ายโดยรู้จักประมาณ คือมีสมชีวิตาเป็นธรรมเครื่องระลึกระลึกเมื่อจะบริโภคใช้สอย ก็คือการบริโภคด้วยสติปัญญา ไม่ใช่การบริโภคด้วยตัณหา แต่ให้คำนึงถึงคุณค่าแท้ของการบริโภคใช้สอย ไม่คล้อยตามอำนาจกิเลสหรือติดในค่านิยม ดังนั้น การใช้จ่ายโดยอาศัยหลักสมชีวิตาจึงเป็นความรู้จักประมาณ พอเหมาะพอดีในการบริโภคใช้จ่ายที่ประกอบด้วยปัญญาและเป็นไปเพื่อการส่งเสริมให้ทรัพย์พอกพูนมากขึ้น และทำให้ชีวิตพัฒนาเจริญขึ้น

2.2 การบริโภคใช้จ่ายตามหลักโภคอาทิยะ

การมีทรัพย์หรือได้ทรัพย์มาแล้วเก็บสะสมไว้โดยไม่ทำประโยชน์ ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และขัดต่อหลักสัมมาอาชีวะ เช่นเดียวกับการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ผิด และการใช้ทรัพย์ในทางที่เกิดโทษเช่นกันในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ทรงติเตียนเศรษฐีผู้หนึ่ง 22 ซึ่งมีทรัพย์สมบัติสะสมไว้อย่างมากมาย แต่ตนเองกับบริโภคอาหารคือปลายข้าวกับน้ำส้ม นุ่งห่มผ้าเนื้อหยาบตัดเป็นสามชิ้นเย็บติดกัน ยานพาหนะก็ใช้ยานเกาๆ เมื่อถึงแก่กรรมไม่มีบุตรมารับมรดก พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงสั่งให้ชนทรัพย์สมบัติเข้าไว้ในวัง พระพุทธเจ้าได้ทรงติเตียนเศรษฐีที่ครอบครองทรัพย์สมบัติไว้ โดยไม่ใช่ให้เป็นประโยชน์ว่า

...เป็นอย่างนี้แหละมหาบพิตร อัสตบุรุษได้โกะอันโอฬารแล้ว ย่อมไม่เลี้ยงตนให้เป็นสุข ให้เอบอ้ม ไม่เลี้ยงมารดาบิดา... บุตรภรรยา... คนรับใช้กรรมกรคนงาน... มิตรสหายผู้ร่วมงาน ให้เป็นสุขให้เอบอ้ม ไม่ประดิษฐานทักษิณาอันส่งผลสูงในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ซึ่งอำนวยอารมณฺ์ดีงาม มีผลเป็นสุข เป็นไปเพื่อสวรรค์ โกะของเขาที่มีได้กินใช้โดยชอบเหล่านั้น ราชาทรงหลายย่อมริบเอาไปเสียบ้าง โจรย่อมลักเสียบ้าง ไฟย่อมไหม้เสียบ้าง น้ำย่อมพัดพาไปเสียบ้าง ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักย่อมเอาไปเสียบ้าง โกะทรัพย์เหล่านั้นของเขาซึ่งมิได้กินใช้โดยชอบย่อมหมดสิ้นไปเปล่า ไม่ถึงการบริโภคเปรียบเหมือนสระน้ำในถิ่นอมมนุษย์ ทั้งที่มีน้ำใส เย็น จืดสนิท กระจ่างแจ้ว มีท่าเรียบราบ นารีนรมย์ คนจะตักเอาก็ไม่ได้ จะดื่มจะอาบ จะทำตามปรารถนาก็ไม่ได้...

ส่วนสตบุรุษ ได้โกะอันโอฬารแล้ว ย่อมเลี้ยงตัวให้เป็นสุข ให้เอบอ้มเลี้ยงมารดาบิดา... บุตรภรรยา...คนรับใช้กรรมกรคนงาน...มิตรสหายผู้ร่วมงานให้เป็นสุขให้เอบอ้ม ย่อมประดิษฐานทักษิณาอันส่งผลสูงในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ซึ่งอำนวยอารมณฺ์ดีงาม มีผลเป็นสุข...คนชั่วได้ทรัพย์แล้ว ตัวเองก็ไม่กินไม่ใช้ ทั้งก็ไม่ให้ (แก่ใครๆ) เหมือนดั่งน้ำอยู่ในถิ่นของอมมนุษย์ จะใช้ดื่มก็ไม่ได้ คนยอมอดใช้ ส่วนวิญญูชนมีปัญญาได้โกะแล้ว ย่อมกินใช้และทำกิจ (งานของตนแลการกุศลช่วยผู้อื่น) เขาเป็นคนเลิกล้ำ ได้เลี้ยงดูหมู่ญาติแล้ว ไม่มีใครติเตียนได้ ย่อมเข้าถึงถิ่นสวรรค์...²⁷

จากพุทธพจน์ดังกล่าวสอนว่า ควรจะถือเอาประโยชน์จากการมีโกะหรือทรัพย์สิน ไม่ใช่มีทรัพย์สมบัติเก็บไว้เฉยๆ การมีทรัพย์นั้นย่อมมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์ ส่วนแนวทางของการใช้โภคทรัพย์นั้น ก็ถือตามหลักโภคอาทิยะ 5 ประการ คือ

²⁷ ส.ส. (ไทย) 15/98/24.

- 1) ใช้จ่ายทรัพย์สินเลี้ยงตนเอง เลี้ยงครอบครัว มารดาบิดา ให้เป็นสุข
- 2) ใช้ทรัพย์สินนั้นบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
- 3) ใช้ป้องกันภัยอันตรายต่างๆ
- 4) ทำพลี คือ การบำรุงสงเคราะห์ 5 อย่างได้แก่
 - (1) อติพลี ใช้ต้อนรับแขก คนที่ไปมาหาสู่ ซึ่งเป็นเรื่องของการปฏิสังขาร
 - (2) ญาติพลี ใช้สงเคราะห์ญาติ
 - (3) ราชพลี ใช้บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น
 - (4) เทวตพลี บำรุงเทวดา คือสิ่งที่เคารพนับถือตามลัทธิความเชื่อหรือตาม

ขนบธรรมเนียมของสังคม

(5) ปุพเพตพลี ทำบุญอุทิศให้แก่บุพการีชนที่ล่วงลับไปแล้ว

(6) บำรุงสมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ฝึกฝนพัฒนา

ตนเองไม่ประมาทหมิ่นเมา ผู้จะดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคม²⁸

พระพุทธศาสนาได้จำแนกประเภทของบุคคลตามลักษณะของการหาเลี้ยงชีวิตโดยแบ่งลักษณะการหาเลี้ยงชีวิตของบุคคลเป็น 10 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 เป็นบุคคลแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมอาจโดยมิฉฉาชีพ ลักขโมย ปล้น จี้ มีการทำทารุณคนอื่น เมื่อได้ทรัพย์มาแล้ว ก็เก็บสะสมเอาไว้ใช้จ่ายอย่างจำกัดจำเขี่ย อยู่อย่างอดอยาก ไม่แบ่งปันให้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูง ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนคนประเภทนี้ ทั้งการแสวงหา และการใช้ทรัพย์

ประเภทที่ 2 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม มีการกระทำความรุนแรงหรือการทำร้ายผู้อื่นเพื่อให้ได้ทรัพย์มา ครั้นแล้วก็ใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนอย่างอื้อฉาสำหรับาญ แต่ไม่มีการแบ่งปันผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนคนประเภทนี้ ทั้งการแสวงหาและการใช้ทรัพย์

ประเภทที่ 3 เป็นบุคคลแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม มีการทำร้ายบุคคลอื่นเพื่อให้ได้ทรัพย์มา ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนให้อื้อฉาสำหรับาญ แจกจ่าย แบ่งปันผู้อื่น และทำบุญ พระพุทธองค์ทรงติเตียนเรื่องการแสวงหาโดยไม่ชอบธรรม แต่ทรงสรรเสริญเรื่องอื่นๆ

ประเภทที่ 4 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรมบ้างและไม่ชอบธรรมบ้าง โดยมีการทำร้ายผู้อื่นบ้าง ไม่ทำร้ายผู้อื่นบ้าง ครั้นแล้วใช้จ่ายอย่างตระหนี่ถี่เหนียว อดอยาก ไม่แบ่งปันให้ผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเฉพาะเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมและไม่ทำร้ายผู้อื่น ส่วนเรื่องอื่นทรงติเตียนทั้งหมด

ประเภทที่ 5 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรมบ้าง และไม่ชอบธรรมบ้าง โดยมีการทำร้ายผู้อื่นบ้าง ไม่ทำร้ายผู้อื่นบ้าง ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเองไม่ให้อดอยาก แต่ไม่แบ่งปันให้ผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียน 2 ประการ คือแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมและทำร้ายผู้อื่นประการหนึ่ง กับ การไม่แบ่งแบ่งปันผู้อื่นและไม่ทำบุญอีกประการหนึ่ง ส่วนเรื่องอื่นทรงสรรเสริญ

ประเภทที่ 6 คนที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมบ้างไม่ชอบธรรมบ้าง โดยทำร้ายผู้อื่นบ้าง โดยไม่ทำร้ายผู้อื่นบ้าง ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตัวเองอย่างอื้อฉาสำหรับาญ แบ่งปันแจกจ่ายผู้อื่น

²⁸พระธรรมปิฎก, เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 57-58.

บ้าง ทำบุญบ้าง พระพุทธเจ้าทรงติเตียนในเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมและทำร้ายผู้อื่น เพียงเรื่องเดียว ทรงสรรเสริญในเรื่องอื่นๆ ทั้งหมด

ประเภทที่ 7 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่เบียดเบียนใคร แล้วจ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเองอย่างตระหนี่ถี่เหนียว ไม่แบ่งปันแจกจ่ายผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่เบียดเบียนคนอื่นเพียงเรื่องเดียว ทรงติเตียนเรื่องอื่นๆ ทั้งหมด

ประเภทที่ 8 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมไม่ทำร้ายใคร ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตัวเองให้อิ่มหนำสำราญ แต่ไม่แบ่งปันให้ผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนเรื่องไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญเพียงเรื่องเดียว ทรงสรรเสริญเรื่องอื่นๆ

ประเภทที่ 9 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมไม่ทำร้ายใคร ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนเองให้อิ่มหนำสำราญ แบ่งปันแจกจ่าย และทำบุญบ้าง แต่ไปหมกมุ่นยึดมั่นถือมั่นอยู่กับโภคทรัพย์เหล่านั้น จึงตั้งหน้าตั้งตาแสวงหาโดยไม่รู้ว่าเท่าไรจึงจะพอ มีความพอใจและมีความสุขอยู่กับความร่ำรวย ไม่ใช้ปัญญาตรองเห็นคุณและโทษของการสลัดออกจากทรัพย์สมบัติเหล่านั้น เพื่อมุ่งสู่ความสลัดออก พระพุทธเจ้าทรงติเตียนในเรื่องมีใจหมกมุ่นอยู่กับโภคทรัพย์สมบัติ ไม่มีปัญญาตรองเห็นโทษในการหมกมุ่นนั้น แต่ทรงสรรเสริญเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม การเลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ และการแจกจ่ายแบ่งปันตลอดจนการทำบุญ

ประเภทที่ 10 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมไม่ทำร้ายใคร ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนเองให้อิ่มหนำสำราญ แบ่งปันแจกจ่ายและทำบุญ ไม่หมกมุ่นอยู่กับทรัพย์สมบัตินั้น มีปัญญาตรองเห็นโทษในการหมกมุ่น จดจ่ออยู่กับการสะสมโภคทรัพย์จึงเกิดปัญหาคิดจะปล่อยวาง โภคทรัพย์นั้น เพื่อแสวงหาแนวทางแห่งการดับทุกข์ต่อไป 26 อย่างไว้ก็ดี แม้จะแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม และใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เป็นประโยชน์แล้ว ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่เกี่ยวกับทรัพย์ที่ถูกต้องทางธรรมโดยสมบูรณ์ทั้งนี้เพราะทางธรรมยังเน้นคุณค่าทางจิตใจ และทางปัญญาอีกด้วย การปฏิบัติที่เกี่ยวกับทรัพย์ที่ถูกต้องทางธรรมโดยสมบูรณ์คือ การวางใจวางท่าทีต่อทรัพย์นั้นว่า จะต้องเป็นไปด้วยนิสสรณปัญญา คือ มีความรู้เท่าทัน เข้าใจในคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพย์ และขอบเขตแห่งคุณค่าหรือประโยชน์นั้น

จากหลักการสร้างอรรถประโยชน์ตามทฤษฎีของพุทธศาสนา ถ้านำไปเปรียบเทียบกับทฤษฎีทางเศรษฐกิจของเสรีนิยม ก็จะเหมือนกันตรงที่ทั้งพุทธศาสนาและเสรีนิยมต่างยอมรับว่ามนุษย์มีความรักตนเอง และเพราะความรักตนเองนี้เองที่เป็นแรงจูงใจให้มนุษย์พยายามแสวงหาอรรถประโยชน์แก่ตนเอง จุดที่ต่างกันก็คือ ในการสร้างอรรถประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองนั้นพุทธศาสนาคำนิ้งถึงประโยชน์ที่ผู้อื่นจะได้รับด้วยและให้ความสำคัญของการสร้างอรรถประโยชน์ทั้งของตนเองและผู้อื่น ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากกว่าการสร้างอรรถประโยชน์ให้เกิดขึ้นเฉพาะตนเองหรือเฉพาะผู้อื่นเท่านั้น ส่วนเสรีนิยมนั้นการสร้างอรรถประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองในทางเศรษฐกิจนั้น ก็จะส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นในเวลาเดียวกันด้วย แต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นนั้น มิได้เป็นความตั้งใจหรือตั้งใจให้เกิดขึ้นเหมือนเป้าหมายการบริโภคใช้จ่ายตามหลักของพุทธศาสนา ซึ่งเน้นทั้งเพื่อประโยชน์สุขของตนเองไปพร้อม ๆ กับส่งเสริมให้เกิดประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และที่ล่วงลับไปแล้ว อีกทั้งยังมีเป้าหมายการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคมส่วนรวมอีกด้วย ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากหลักโภคอาทิยะดังกล่าวแล้ว

สรุปได้ว่า หลักสัมมาอาชีวะในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงการประกอบอาชีพที่สุจริตทางกาย และสุจริตทางวาจา ถูกทั้งกฎหมายและถูกทั้งศีลธรรม การประกอบอาชีพที่สุจริตทางกายคือ เว้นจากมิจฉาณิชา 5 ประการ ประกอบด้วย 1) เว้นจากการค้าขายศัสตราอันเป็นเครื่องประหาร 2) เว้นจากการค้ามนุษย์ 3) เว้นจากการขายสัตว์มีชีวิต 4) เว้นจากการค้าขายสิ่งมีนเมา 5) เว้นจากการค้าขายยาพิษ เพราะการค้าขายสิ่งเหล่านี้ผิดต่อศีลธรรมทางศาสนา เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นได้รับความลำบากเดือดร้อน มอมเมาและส่งเสริมให้คนในสังคมอยู่ด้วยความหวาดระแวง ไม่ปลอดภัย ดังนั้น สัมมาอาชีวะในการแสวงหาในทางพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงอาชีพที่สุจริตทางกาย ที่ถูกต้องชอบธรรมด้วยกฎหมายและศีลธรรม อันเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การประกอบอาชีพสุจริตทางวาจาก็เช่นเดียวกัน เป็นการเลี้ยงชีวิตด้วยความชอบธรรม เป็นจริงไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพด้วยวิธีการต่าง ๆ และทรัพย์ที่ได้จากการประกอบสัมมาอาชีวะด้วยความขยันหมั่นเพียร ทรัพย์ที่ได้มามีทั้งความสะอาด บริสุทธิ์ และควรค่าแก่การเก็บคุ้มครองรักษา และใช้จ่ายอย่างเหมาะสมในแง่การครอบครองรักษาทรัพย์ที่หามาได้โดยสุจริตนั้น จะต้องรู้จักจัดสรรทรัพย์ให้เป็นสัดส่วน ซึ่งสอดคล้องกับหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม เป็นแบบแผนการจัดเก็บคุ้มครองรักษาที่เหมาะสมตามหลักโศกวิภาค 4 คือ แบ่งหนึ่งส่วนสำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตนเลี้ยงครอบครัว คนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์ แบ่ง 2 ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบกิจการ ลงทุนประกอบอาชีพที่สุจริต แบ่ง 1 ส่วนไว้ใช้ในคราวจำเป็นสัมมาอาชีวะในแง่การบริโภคใช้จ่าย เมื่อได้ทรัพย์เงินทองมาแล้วก็นำทรัพย์นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยบริโภคใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักสมชีวิตา คือความเป็นอยู่ที่เหมาะสมพอเพียง ไม่ให้ผิเคืองนักและไม่ให้พุ่มเพียยนักและหลักโศกอาทิยะ 5 ประการ คือ 1) การใช้จ่ายเลี้ยงดูตนเอง เลี้ยงดูครอบครัวให้เป็นสุข 2) ใช้ทรัพย์นั้นบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข 3) ใช้ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ 4) ทำพลีกรรม คือ การบำรุงสงเคราะห์แก่ผู้มีพระคุณต่าง ๆ เช่น ต้อนรับแขก สงเคราะห์ญาติ ทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ เป็นต้น 5) บำรุงผู้ฝึกฝนพัฒนาตนผู้ดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคมแม้หลักการแสวงหาทรัพย์สมบัติ ตลอดจนการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้แต่ละคนย่อมมีการกระทำแตกต่างกันไป ทั้งนี้จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา แต่หากการมีอยู่ของทรัพย์นั้นเป็นไป เพื่อทำลายประโยชน์สุขของบุคคลและสังคม ย่อมขัดแย้งกับการเลี้ยงชีวิตที่ดีงามของมนุษย์ ทรัพย์นั้นจึงไม่อาจเป็นความชอบธรรมได้เลย เพราะโดยแก่นแท้แล้วตัวของทรัพย์นั้นก็ คือวัตถุธรรมที่เป็นกลางๆ เท่านั้น ขึ้นอยู่กับบุคคลที่เกี่ยวข้องว่าจะแสวงหาประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นโดยวิธีทางใด ถ้าแสวงหาประโยชน์โดยมีพื้นฐานทางจิตที่เป็นกุศลธรรม การใช้ประโยชน์ก็ย่อมสอดคล้องกับเป้าหมายชีวิต แต่หากแสวงหาประโยชน์โดยมีอกุศลธรรมเป็นพื้นฐานทางจิต ก็ย่อมขัดแย้งจากเป้าหมายชีวิต เพราะเหตุนี้จะต้องถือว่าเป็นการหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้องชอบธรรมไม่ได้การถือสิทธิ์ในทรัพย์สินของปัจเจกบุคคล เป็นเพียงกตีกาหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อให้บุคคลสามารถแสวงหาประโยชน์สุขในชีวิตได้โดยอาศัยทรัพย์นั้น แต่เมื่อยอมรับสิทธิครอบครองของบุคคลได้แล้ว บุคคลอื่นก็ไม่ควรไปล่วงละเมิดในกรรมสิทธิ์ของเขาหากมีผู้ละเมิดกตีกาของสังคมที่ตกลงร่วมกัน กลไกทางสังคมก็จะเข้าไปจัดการกับเรื่องดังกล่าวทันที เพื่อเป็นการรักษาประโยชน์สุขของบุคคลที่ถูกล่วงละเมิด และป้องกันผลกระทบที่จะเกิดกับสังคมส่วนรวมดังนั้น จึงอาจสรุปสัมมาอาชีวะในแง่การดำเนินชีวิตได้ว่า มนุษย์ย่อมแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมคือมีอาชีพสุจริต ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ก่อความเดือดร้อนรำคาญให้ผู้อื่น เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วใช้จ่ายทรัพย์

บำรุงตนเองให้มีความสุขไม่อดอยาก ในขณะที่เดียวกันก็แจกจ่ายสงเคราะห์ผู้ใกล้ชิดและบุคคลอื่นตามความเหมาะสมและตามความสามารถ รู้จักเก็บออม ตลอดจนเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความคล่องตัวในการประกอบอาชีพต่อไป ดังนั้น ความสุขจากการเลี้ยงชีวิตด้วยทรัพย์สินของตนเอง จึงต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพที่บุคคลนั้นดำรงอยู่
2. เป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้กับตนเองและบุคคลอื่น
3. ไม่เป็นไปเพื่อขัดขวางหรือทำลายประโยชน์สุขของตนเองและบุคคลอื่น
4. ไม่เป็นไปในลักษณะที่เบียดเบียนชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของตนเองและบุคคลอื่น
5. ไม่ขัดแย้งกับเป้าหมายของสังคมส่วนรวม
6. และที่สำคัญต้องนำไปสู่เป้าหมายชีวิตของตนตามสถานภาพในขณะนั้น

2.4.2 การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักศีล

1. การประกอบอาชีพสุจริตทางกาย

หลักการของสัมมาอาชีพะประการแรกคือ การเลี้ยงชีพชอบทางกาย มีสาระสำคัญดังนี้

1.1 เว้นจากมิจฉวนนิชชา

พระพุทธศาสนาสอนให้เว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉวนนิชชา คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิต ประกอบด้วย

- 1) สัตถวนิชชา การค้าขายศรัตราอันเป็นเครื่องประหารเช่น หอก ดาบปืน ระเบิด เป็นต้น
- 2) สัตตวนิชชา การค้ามนุษย์
- 3) มังสวนิชชา การค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร
- 4) มัชชวนิชชา การค้าขายสิ่งมีนเมา
- 5) วิสววนิชชา การค้าขายยาพิษ²⁹

การที่พระพุทธศาสนาสอนให้ละเว้นการค้าขายศัตราวุธก็เพราะเห็นว่า เป็นเครื่องมือแห่งการเช่นฆ่าทำลายชีวิตทั้งต่อตัวมนุษย์และสัตว์อื่น การแสวงหาเลี้ยงชีพตนเองให้อยู่รอดจากการค้าศัตราวุธก็เท่ากับเป็นการดำรงชีวิตจากการฆ่าทำลายโดยเฉพาะกับชีวิตมนุษย์ด้วยกันเอง

การสอนให้ละเว้นการค้ามนุษย์ก็เพราะว่า มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานและมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เหมือนกัน มนุษย์จะซื้อขายมนุษย์ด้วยกันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องอย่างยิ่ง การค้าขายมนุษย์เท่ากับเป็นการลดค่ามนุษย์ลงไปเป็นสัตว์หรือสิ่งของ การแสวงหากำไรจากการค้ามนุษย์ จะทำให้มนุษย์กดขี่เบียดเบียนกันเองอย่างรุนแรง โดยกลุ่มมนุษย์ที่มีกำลังอำนาจมากกว่าจะกดขี่เบียดเบียนมนุษย์กลุ่มที่ด้อยโอกาสกว่าเป็นสินค้า ซึ่งเป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกันเอง

การสอนให้ละเว้นการค้าขายสัตว์มีชีวิตก็เพราะว่า สัตว์ก็รักชีวิตของตนเองเหมือนกัน การแสวงหาเลี้ยงชีพจากการค้าขายสัตว์เป็นบ่อเกิดของการเบียดเบียน และการทำลายชีวิตเป็นการดำรงชีวิตตนเองให้อยู่รอดบนความทุกข์ของสัตว์อื่น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มีการกระทำผิด

²⁹ อ.ปญจก. (ไทย) 22/177/186.

กฎหมายของผู้ลักลอบค้าขายสัตว์ป่าสงวน หรือหากเป็นการค้าขายสัตว์เพื่อใช้แรงงาน ทางพระพุทธศาสนาก็สอนให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเมตตาและกรุณาต่อสัตว์

การสอนให้ละเว้นการค้าขายน้ำเมา ก็เพราะยึดหลักการที่ว่า การขายเป็นการส่งเสริมการผลิตและส่งเสริมการดื่ม และการดื่มน้ำเมาเป็นสาเหตุของการประกอบกิจกรรมที่ก่อให้เกิดทุกข์ และเป็นโทษทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้หลายประการ ในพระไตรปิฎก ได้แสดงโทษของการดื่มสุราไว้ 6 ประการ คือ

- 1) ทำให้สูญเสียทรัพย์
- 2) ก่อการทะเลาะวิวาท
- 3) ทำลายสุขภาพกายและสุขภาพจิต
- 4) เสื่อมเสียเกียรติชื่อเสียง
- 5) ทำให้ขาดความละเอียด
- 6) ทำลายสติปัญญา³⁰

การสอนให้ละเว้นการค้าขายยาพิษ ก็เพราะว่า ยาพิษทำลายชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะการใช้สารพิษปลอมปนไปกับอาหารเพื่อให้รับประทาน ทำให้ผู้บริโภคได้รับสารพิษโดยตรง ส่งผลกระทบต่อชีวิต ทำให้สูญเสียอวัยวะหรือทุพพลภาพ แม้ไม่ตายก็ทำให้สุขภาพจิตและสุขภาพร่างกายเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง นอกจากนี้การใช้สารเคมีต่างๆ ยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย การค้าขายดังกล่าวมานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำความผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้นและส่งผลกระทบต่อสังคมหลายด้านดังกล่าวมาแล้ว

1.2 เว้นจากการลักขโมย ทุจริต คดโกง

การลักขโมย ทุจริต คดโกงผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์เฉพาะตน หรือเฉพาะกลุ่มของตน เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และด้านศีลธรรมยังเป็นการกระทำผิดทั้งทางกฎหมายและด้านศีลธรรม ซึ่งขัดต่อหลักศีล 5 ข้อที่สองที่ห้ามลักทรัพย์หรือพฤติกรรมอื่นใดที่ได้ทรัพย์ที่มีโทษของตนเองมาด้วยลักษณะที่มีชอบ การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่นและของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

1.3 เว้นจากอบายมุข

อบายมุข คือปากทางแห่งความเสื่อม เป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากอกุศลกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นอาการของความโลภกับความหลงที่เกิดขึ้นภายในใจของคน มีความโลภอยากได้จนขาดเหตุผลที่จะพิจารณาให้เห็นโทษของการกระทำเช่นนั้น บางเรื่องดูแล้วเป็นลักษณะของตัณหา คือแต่ละข้อนั้นขอเพียงได้หยุดคิดแยกแยะให้เห็นคุณโทษของการเว้นจากอบายมุข และการตกเป็นทาสของอบายมุขตามความเป็นจริงย่อมสามารถที่จะงดเว้นจากอบายมุขและเป็นอิสระได้ แต่เพราะความโลภจัด จนทำ

³⁰ที.ปา. (ไทย) 11/74/77.

ให้ปริมาณของโมหะมีความเข้มข้นมากจนปิดบังเหตุผลสติปัญญาของมนุษย์ ทำให้ไม่มีปัญญามากพอที่จะคุ้มครองรักษาตนได้พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของวินัยของผู้ครองเรือนพร้อมกับทรงชี้โทษของอบายมุขแต่ละข้อไว้อย่างชัดเจน ประกอบด้วย

1. ความเป็นนักเลงหญิง หมายถึง การเป็นคนมักมากในกามมีความต้องการทางเพศมากจนขาดการควบคุม ทำตนเป็นคนเจ้าชู้ ยุ่งเกี่ยวกับภรรยาชายอื่นบ้าง หญิงโสเภณีบ้าง จนถึงประกอบอาชญากรรมทางเพศบ้าง ความเป็นนักเลงหญิงนั้นพึงเห็นโทษตามที่ทรงแสดงไว้ 5 ประการ คือ

1.1 ชื่อว่าไม่รักตัว เพราะการเป็นนักเลงหญิงเป็นพฤติกรรมสำส่อนทางเพศเสี่ยงต่อการทำให้เกิดโรคภัยต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคเอดส์ที่หวาดวิตกกังวลมาก เพราะกำลังแพร่ระบาดทั่วโลกในปัจจุบัน

1.2 ชื่อว่าไม่รักลูกเมีย เพราะเวลา ทรัพย์ ความรัก ความอบอุ่น ส่วนหนึ่งได้ถูกแบ่งไปให้กับหญิงอื่น ทั้งอาจจะนำโรคมารุสรัญญาของตนได้

1.3 ไม่เป็นที่ไว้วางใจของคนทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะนักเลงหญิงไม่ค่อยสนใจว่าลูกเขาเมียใคร ทำให้พ่อ แม่ สามี แฟนและญาติมิตรของหญิงทั้งหลายไม่ไว้วางใจคนประเภทนี้

1.4 ก่อการทะเลาะวิวาท อาจจะเป็นเพราะแย่งผู้หญิงกัน เพราะความขัดแย้งกันเพราะหญิงเป็นเหตุ

1.5 นำความฉิบหายมาให้ ความฉิบหายที่เห็นได้ชัด คือความฉิบหายจากทรัพย์ สุขภาพพละนาถัย โรค ภัย อันตราย การสร้างศัตรูตลอดถึงฐานะตำแหน่งที่ควรจะได้และได้แล้ว ก็อาจจะเสื่อมไปเพราะนำตนเอง เงิน เวลา ไปปรนเปรอผู้หญิง

2. ความเป็นนักเลงดื่มสุรา มีโทษ 6 ประการ คือ

2.1 เสียทรัพย์

2.2 ก่อการทะเลาะวิวาท

2.3 เป็นเหตุให้เกิดโรค

2.4 ถูกตีเตียน

2.5 ไม่รู้จักละอาย

2.6 ทอนกำลังปัญญา

3. ความเป็นนักเลงเที่ยวกลางคืน มีโทษ 6 ประการคือ

3.1 ชื่อว่า ไม่รักษาตัว

3.2 ชื่อว่า ไม่รักษาลูกเมีย

3.3 ชื่อว่า ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ

3.4 เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย

3.5 มักถูกใส่ความ

3.6 ได้รับความลำบาก³¹

โทษทั้ง 6 ประการนี้เป็นโทษที่เห็นได้ชัด เพราะคนเราเมื่อลงจากเรือนไปแล้วความสะดวกสบายที่เคยมีภายในบ้านก็หมดไป แม้การใช้ริยาบถก็ขาดความคล่องตัว ความเดือดร้อนย่อม

³¹ที.ปา. (ไทย) 11/178-184/196-198.

เกิดแก่ตน บุตร ภรรยา สามี ทรัพย์สมบัติซึ่งอยู่ที่บ้านก็ถูกทอดทิ้ง ละเลยยังทำลายทรัพย์สมบัติที่ต้องใช้จ่ายให้สิ้นเปลืองไปเป็นธรรมดา จึงชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์ทั้งเคลื่อนที่ได้และไม่ได้ การไปมาของคนที่ยกกลางคืนไม่เป็นเวลา ไม่เป็นที่เป็นทางคนอื่นอาจจะแวงในพฤติกรรม บางครั้งอาจถูกกล่าวหาเพราะไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ผิดกฎหมาย

4. การเที่ยวดูการเล่น

การเที่ยวดูการละเล่นสนุกสนานเพลิดเพลินต่าง ๆ ถือว่าเป็นการใช้ชีวิตที่หย่อนยาน จัดเป็นการดำเนินชีวิตในทางที่ผิดประการหนึ่ง เพราะเป็นชีวิตที่ฟุ่มเฟือยไร้แก่นสารสูญเสียทั้งเวลาและทรัพย์ หากสามารถเว้นจากอบายมุขข้อนี้ได้ ชีวิตก็จะมีคุณค่าและมีสาระมากขึ้น

5. เล่นการพนันมีโทษ 6 ประการ คือ

5.1 เมื่อชนะย่อมก่อเวร การเล่นเกมการพนันเกิดขึ้นจากความโลภ หลง เมื่อสมหวังความโลภความหลงจะเกิดมากขึ้น เมื่อผิดหวังความโกรธ ความเสียใจ ก็เพิ่มขึ้นดังนั้นเมื่อเล่นชนะ ทำให้คนที่แพ้ต้องการจะแก้แค้น เพื่อทวงคืนสิ่งที่ตนต้องสูญเสียไป

5.2 เมื่อแพ้ย่อมเสียดาทรัพย์ที่เสียไป ซึ่งเป็นอาการของความโลภหลงที่ไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการ พอแพ้ก็อยากจะเอาคืน ทำให้วงจรของการพนันดำเนินต่อไปจนไม่สามารถใช้เหตุผลในการดำรงชีวิตได้

5.3 ทรัพย์ย่อมฉิบหายไป จนอาจถึงสิ้นเนื้อประดาตัว

5.4 ไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำ ในวงการพนันนั้น มักจะมีการหยีบยืมเงินทองของคนอื่น เมื่อตนแพ้นั้น โดยหวังว่าเมื่อชนะแล้วจะเอามาคืน แต่โอกาสที่ได้คืนมักมีน้อย ทำให้ไม่อาจใช้หนี้ได้ จนถึงพอกพูนหนี้สินกลายเป็นคนที่ทำตามที่ถูกต้อนไม่ได้ จนในที่สุดไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำ แม้บางครั้งจะพูดจริงก็ตาม

5.5 เป็นที่ดูหมิ่นของเพื่อน นักเล่นเกมการพนันไม่ค่อยมีเกียรติและศักดิ์ศรีเพราะแรงผลักดันของความโลภหลงดังกล่าว แต่กลับคิดรวบรัดด้วยการเล่นเกมการพนันทำให้คนดีไม่ยกย่อง แม้พวกพ้องเพื่อนฝูงก็รังเกียจ

5.6 ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย นักเล่นเกมการพนันจะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม คนดีทั้งหลายไม่ต้องการจะเกี่ยวข้อง ยิ่งแต่งงานเป็นสามีภรรยาไปแล้ว ยิ่งไม่มีใครต้องการ แม้แต่งงานกันแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งถ้าเขาเป็นคนดี อาจจะต้องหย่าขาดจากกันเพราะการเอาชีวิตอนาคตไปฝากกับนักเล่นเกมการพนันนั้น คนดีจะไม่ต้องการเสี่ยงด้วย

6. คบคนชั่วเป็นมิตร³²

การคบหาสมาคมกับคนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะหากคบคนเช่นไรย่อมส่งผลทำให้ตนเป็น อย่างคนที่ตนคบด้วยการถูกคนชั่วนำไปในทางใดทางหนึ่งนั้น หากคบกับคนชั่วแล้ว อาจจะกลายเป็นคนชั่วครบทั้ง 6 ประการ หรือมากกว่านั้น และอาจจะเป็นเชื้อให้เกิดความชั่วอย่างอื่นที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นได้ ที่เกิดแล้วก็จะเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ควรหลีกเลี่ยงการคบคนชั่วเหมือนคนเดินไปในหนทาง หากรู้ว่ามีอันตรายขวางอยู่ข้างหน้าจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงหนทางนั้นให้ได้ เพื่อความปลอดภัย

7. เกียจคร้านแล้วไม่ทำการงาน มีโทษ 6 ประการ ดังนี้คือ

³²ที.ป. (ไทย) 11/178-184/196-198.

- 7.1 มักอ้างว่า หนาวนัก แล้วไม่ทำงาน
- 7.2 มักอ้างว่า ร้อนนัก แล้วไม่ทำงาน
- 7.3 มักอ้างว่า เย็นนัก แล้วไม่ทำงาน
- 7.4 มักอ้างว่า ยังเช้ายู่ แล้วไม่ทำงาน
- 7.5 มักอ้างว่า หิวนัก แล้วไม่ทำงาน
- 7.6 มักอ้างว่า ทรายนัก แล้วไม่ทำงาน³³

ตามปกติแล้ว คนเราถ้าไม่รักดีแล้ว สามารถอ้างอะไรก็ได้มาเป็นเครื่องแก้ตัวที่จะไม่ทำงาน แต่จากการไม่ทำงานนั่นเอง ผลคือความเดือดร้อน ความทุกข์ ความยากไร้ ความไร้ความสามารถ เป็นต้น ความเกียจคร้านเป็นศัตรูของความเจริญ เป็นข้าศึกของความสุข คนเกียจคร้านไม่สามารถเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัวให้เจริญก้าวหน้าและเป็นสุขได้ การดำเนินชีวิตด้วยความขยันหมั่นเพียรจึงจะจัดเป็นการเลี้ยงชีพชอบการเกี่ยวข้องกับอบายมุข 6 จัดเป็นการเลี้ยงชีพที่ผิด เพราะใครก็ตามที่จมอยู่ในอบายมุข 6 แม้เพียงอย่างเดียวก็ยากที่จะเอาตัวได้ในชีวิตนี้ ถ้าหากจมอยู่กับอบายมุขครบทั้ง 6 ข้อ ถือว่าหมดศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์อย่างสิ้นเชิง

2. การประกอบอาชีพสุจริตทางวาจา

ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางวาจาจัดเป็นกุศลกรรมและเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการดังต่อไปนี้

- 2.1 การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพ ดำเนินชีวิตอย่างมีสัจจะ รักษาความสัตย์
- 2.2 การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ คือ การเว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่นแตกแยกกันหรือเข้าใจผิดกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง
- 2.3 การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ แม้ว่าบางครั้งคำหยาบคายอาจสร้างอารมณ์ขันให้ผู้ฟังได้ เหมือนกับพินักตลกชอบพูดกันอยู่บ่อย ๆ แต่ก็เกิดผลเสียแก่ผู้พูด เพราะจะเกิดความเคยชิน และจะทำให้ผู้ฟังเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา
- 2.4 การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยงชีพ คือ ให้เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัยวาจาที่ไร้สาระ ไร้แก่นสาร ไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดที่เพ้อเจ้อนั้นทำให้ผู้ฟังหลงผิดเข้าใจผิดได้
- 2.5 การไม่ประจบเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอพลอผู้อื่นเพื่อผล ประโยชน์ของตนเอง
- 2.6 การไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ วาจานั้นย่อมไม่เป็นไปเพื่อการข่มขู่หรือบังคับขู่เข็ญเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม³⁴

3. การประกอบอาชีพสุจริตทางใจ

ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการดังต่อไปนี้

- 3.1 การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินของคนอื่นเลี้ยงชีพ พระพุทธศาสนาเรียกภาวะทางจิตใจนี้ว่า อนภิชชา เป็นสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของๆ คนอื่นในทางที่ไม่

³³ที.ปา. (ไทย) 11/178-184/196-198.

³⁴ที.ปา. (ไทย) 11/360/284.

ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม จนสามารถพัฒนาจิตของตนให้มีความพร้อมที่จะเสียสละบริจาคสงเคราะห์คนทั้งหลายด้วยความเมตตา กรุณา มีอภัยอภัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีต่อคนทั้งหลายเรียกว่า เป็นคนมีน้ำใจงาม

3.2 การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ เป็นการควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายาบาท ปองร้าย ผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน ให้มีจิตเมตตา คิดเอื้อเฟื้อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย

3.3 การไม่คิดเอารัดเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือเว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง การคิดเอารัดเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพจัดเป็น ความเห็นแก่ตัวและเป็นแนวทางที่ไม่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต ซึ่งขัดต่อหลักสัมมาอาชีวะการเลี้ยงชีพ ชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นต้นตอให้การดำเนินชีวิตภายนอกเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะการกระทำภายนอกต่าง ๆ สืบเนื่องมาจากภายในจิตใจ ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

...ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้ว พูดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี ทุกข์ย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนี้ ถ้าบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้ว พูดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี ความสุขย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนี้ เหมือนเงาไปตามตัว ฉะนั้น³⁵

อนึ่งใจของคนเราเป็นกุศล หรืออกุศลแล้ว ผลของการกระทำแสดงออกมาทางกายและ วาจา กล่าวคือ ถ้ากระทำความดีผลกรรมย่อมส่งผลให้ชีวิตเจริญขึ้น แต่ถ้ากระทำความชั่วผลกรรมก็ย่อมส่งผลให้ชีวิตเสื่อมลง

กล่าวโดยสรุป หลักการของสัมมาอาชีวะ ด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ทางวาจาและทางใจ ก็คือการดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งการดำเนินชีวิตสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งเป็นหลักการของสัมมาอาชีวะในทางพระพุทธศาสนา

2.4.3 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นแนวทางสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน มีความเป็นมาปรากฏในทิมชาลสูตร ว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกฬิยะชื่อว่ากักร ปัตตะ เขตกรุงโกฬิยะ ครั้นนั้น โกฬิยะบุตรชื่อว่าทิมชาลได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์เป็นคฤหัสถ์ เป็นกามภคิ อยู่ครองเรือนนอนเบียดบุตร ใช้จันทร์ของชาวากาสี ทัดทรงดอกไม้ ของหอม และเครื่องอุปโภค ยินดีทองและเงิน ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมที่จะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้เพื่อสุขในภพนี้และเพื่อเกื้อกูลในภพหน้าแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด” พระผู้มีพระภาคได้ทรงอธิบายถึง ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ว่าย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้ เพื่อความสุขได้แก่ อฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) และสมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม)

³⁵ พ.ธ. (ไทย) 40/11/1.

1. ฐานสัมปทา

ฐานสัมปทา เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งว่าด้วยการถึงพร้อมด้วยความหมั่นขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่ การงานและการประกอบอาชีพที่สุจริต ผักผ่อนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี ฐานสัมปทา ทางด้านพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธธรรม คือ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกับทิมชาณูว่า กุลบุตรในโลกนี้เลี้ยงชีพด้วยการงานใด จะเป็นกสิกรรม พาณิชยกรรม โครภจกรรม เป็นช่างศร รับราชการ หรือศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้นสามารถทำได้ สามารถจัดได้ นี้เรียกว่า ฐานสัมปทา เมื่อกล่าวถึงความเพียร ก็จะมีปรากฏในมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาวายามะ³⁶ พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ว่า

“...สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นผู้เกียจคร้าน ปราศจากความเพียรเข้าอาศัยเสนาสนะอันเจียมสังัดคือป่าโปร่งและป่าทึบ สมณะหรือพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้น ย่อมประสบความกลัวและความขลาดเขลาอันเป็นอกุศล เพราะเหตุแห่งโทษของตนคือความเป็นผู้เกียจคร้าน ปราศจากความเพียร ส่วนเรามีใช่เป็นผู้เกียจคร้าน มิใช่ปราศจากความเพียรเข้าอาศัยเสนาสนะอันเจียมสังัดคือป่าโปร่งและป่าทึบ เราเป็นผู้ปรารถนาความเพียร พระอริยะเหล่าใดเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เข้าอาศัยเสนาสนะอันเจียมสังัดคือป่าโปร่งและป่าทึบ เราเป็นผู้หนึ่งในบรรดาพระอริยะเหล่านั้น...”³⁷

พระพุทธศาสนามองว่าในการทำสิ่งใดก็ตามจะขาดเสียไม่ได้คือการพากเพียรวิริยะอุตสาหะเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต ดังพุทธภาษิตที่ปรากฏในอาฬวกสูตรแห่งคัมภีร์สังยุตตนิกายสคาถวรรคว่า วิริเยน ทุกขมจเจติ ซึ่งแปลว่า บุคคล...ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร³⁸ ยึดหลักการคือ “ความสุขแท้ อยู่ที่การทำงาน” หรือ “การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” ร่างกายเคลื่อนไหว ใจเป็นสมาธิ ลบล้างค่านิยมผิดที่ว่า การทำงานเป็นความเหนื่อยยากและทุกข์ทรมานขยันหมั่นเพียร เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้กับประชาชนทั้งชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเกษตรกรที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากจะต้องมีความมานะ บากบั่น หมั่นเพียร เป็นประการแรก ในการเพาะปลูกพืชหลายอย่างหมุนเวียนกันไปเพื่อให้พึ่งตนเองได้ และมีพอกินความขยันหมั่นเพียรนี้เป็นกุญแจสำคัญในการนำชีวิตให้อยู่รอดและนำไปสู่อนาคตที่ดีขึ้นได้ และไม่เพียงแต่เกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมเท่านั้น หากแต่ความเพียร นี้คือ สิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแนะนำให้พสกนิกรชาวไทยทั้งมวลน้อมนำไปปฏิบัติ ดังเช่นในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก เป็นต้น ให้หลักพุทธธรรม ได้กล่าวถึง “ความเพียร” ไว้หลายประการด้วยกัน แต่ที่รวมถึงหลักในการดำรงชีวิตที่จำเป็นอื่นๆ ด้วยก็มีเช่นในหลักคำสอนเรื่อง ทิฐุธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 คือ ฐานสัมปทา

³⁶ม.อ. (ไทย) 14/704/453.

³⁷ม.ม.อ. (ไทย) 12/45/38.

³⁸ส.ส. (ไทย) 15/246/353.

สรุปได้ว่า ความเพียรที่บริบูรณ์และมีความเพียรที่ประคับประคองไว้สม่ำเสมอไม่ห่อนัก ไม่ตึงนัก ไม่ให้จิตปรุงแต่งภายใน ไม่ให้ฟุ้งซ่านภายนอก คำว่า เพียร ในที่นี้หมายความว่าเอาทั้ง ความเพียรทางกาย เช่น เพียรพยายามทางกายตลอดทั้งคืนและวัน

2.4.4 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักธรรมการปกปิดทศ 6³⁹

พระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่าถึงหลักธรรมทศ 6 เป็นหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม สร้างความมั่นคงให้กับชีวิต หน้าที่ การงาน และอาชีพ ซึ่งได้กล่าวไว้ในสังคัลลสูตรว่า “คฤหบดีพึงทราบทศ 6 นี้คือ มารดา บิดาเป็นทิศเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตรและภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย ทาสและกรรมกรเป็นทิศเบื้องต่ำ และสมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน”

สรุปได้ว่าทศ 6 ตามความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึงบุคคลรอบตัวเรา 6 กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับเราทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อาจอยู่ในฐานะพ่อแม่ ครู อาจารย์ คู่ครอง เพื่อนฝูง ลูกน้อง นักบวช โดยแต่ละคนย่อมมีโอกาสเป็นมิตรแท้ มิตรเทียมแก่เรา

1. บุตรพึงบำรุงมารดาบิดา

“คหบดีบุตร บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
2. จักทำกิจของท่าน
3. จักดำรงวงศ์ตระกูล
4. จักประพัตดินให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท

“มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
4. หาภรรยา(สามี)ที่สมควรให้
5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร

“คหบดีบุตร มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าบุตร บำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ ทิศเบื้องหน้านั้นเป็นอันชื่อว่าบุตรได้ปิดป้องให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้”

สรุปได้ว่าไม่ว่าบุตรได้เรียนรู้วินัยมาจากพ่อแม่หรือจากใครก็ตาม แต่เมื่อสามารถปฏิบัติวินัยตามหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า 5 ประการได้สมบูรณ์ และพ่อแม่ก็ได้ปฏิบัติวินัยตามหน้าที่ของทิศเบื้องหน้า 5 ประการอย่างสมบูรณ์ คือ

1. ทั้งสองฝ่ายต่างบำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันอย่างสมบูรณ์ตามวินัย
2. ทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนสัมมาทักขณียิ่งขึ้น และกำจัดมัจฉาทักขณียให้ลดน้อยลงไปได้ระดับหนึ่ง

³⁹ที.ปา.(ไทย) 11/266-272/212-216.

3. ความสำคัญรับผิดชอบทั้งต่อตนเองสังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทิศเบื้องหน้าก็เพิ่มพูนมั่นคงยิ่งขึ้น

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใดๆ ย่อมไม่เกิดจากบุตรกล้ำกรายไปสู่ทิศเบื้องหน้า และภัยใดๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องหน้ากล้ำกรายไปถึงบุตร เพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากบาปกรรม 14 ประการนั่นเอง ทั้งสองฝ่ายจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียว บุตรเองก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องหน้าเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวาโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. ลูกขึ้นยืนรับ
2. เข้าไปคอยรับใช้
3. เชื้อฟาง
4. ดูแลปรนนิบัติ
5. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

“อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ศิษย์บำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. แนะนำให้เป็นคนดี
2. ให้เรียนดี
3. บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี
4. ยกย่องให้ปรากฏมิตรสหาย
5. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

“คหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวาศิษย์บำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ ทิศเบื้องขวานั้นเป็นอันชื่อว่าศิษย์ได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้วด้วยประการฉะนี้

สรุปได้ว่าเมื่อศิษย์สามารถพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา 5 ประการได้อย่างสมบูรณ์ และครูก็ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของทิศเบื้องขวา 5 ประการนี้ได้สมบูรณ์นั้นย่อม หมายความว่า

1. ทั้งศิษย์และครูต่างบำเพ็ญความเป็นมิตรต่อกันอย่างสมบูรณ์ด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย
2. สัมมาทิฐิของทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนยิ่งขึ้นและกำจัดมิจฉาทิฐิให้ลดน้อยถอยลงไปด้วย

3. ความสำคัญรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และต่อทิศเบื้องขวา ก็เพิ่มพูนมั่นคงยิ่งขึ้น

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากศิษย์ไปกล้ำกรายทิศเบื้องขวาในทางกลับกันภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องขวากล้ำกรายไปถึงศิษย์ เพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากบาปกรรม 14 ประการนั่นเอง ทั้งสองฝ่ายจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียว ศิษย์เองก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องขวาเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร สามิพึงบำรุงภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง โดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. ให้เกียรติยกย่อง
2. ไม่ดูหมิ่น

3. ไม่ประพฤตินอกใจ
4. มอบความเป็นใหญ่ให้
5. ให้เครื่องแต่งตัว

“ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง สามีบารุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. จัดการงานดี
2. สงเคราะห์คนข้างเคียงดี
3. ไม่ประพฤตินอกใจ
4. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
5. ขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง

“คหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลังสามีบารุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ ทิศเบื้องหลังนั้นเป็นอันชื่อว่าสามีได้ปกป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้วด้วยประการฉะนี้”

สรุปได้ว่า สามีอาจได้เรียนรู้วิธีวินัยมาจากพ่อแม่ตนเอง ครูอาจารย์ท่านใดท่านหนึ่งหรือจากใครก็ตาม เมื่อสามีสามารถปฏิบัติหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหลัง 5 ประการได้สมบูรณ์และภรรยาก็สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของทิศเบื้องหลัง 5 ประการได้สมบูรณ์ดังนี้

1. ทั้งสามีและภรรยา ต่างบำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันอย่างสมบูรณ์ตามอริวินัย
2. ทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนสัมมาทิฐิกำจัดมิจฉาทิฐิไปพร้อมๆ กัน
3. ความสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อตนเองสังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทิศเบื้องหลังก็เพิ่มพูนมั่นคงยิ่งขึ้น

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ ภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากสามีกล้ากรายไปสู่ทิศเบื้องหลังและภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องหลังกล้ากรายไปถึงสามี เพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากกรรมชั่ว 14 ประการนั่นเอง ทั้งสามีและภรรยาจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียว สามีก็ได้ชื่อว่าปกป้องทิศเบื้องหลังเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้ายโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. การให้ (การแบ่งปันสิ่งของให้)
2. กล่าววาจาเป็นที่รัก
3. ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์
4. วางตนสม่ำเสมอ
5. ไม่พุดจาหลวงกลวงกัน

มิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย กุลบุตรบำรุงด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ

1. ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว
2. ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
3. เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงได้
4. ไม่ละทิ้งในยามอันตราย

5. นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร

“คหบดีบุตรมิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้ายถูกลบุดำรงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แลย่อมอนุเคราะห์ถูกลบุดำรงด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ทิศเบื้องซ้ายนั้นเป็นอันชื่อว่าถูกลบุดำรงได้ปิดป้อง ด้วยประการฉะนี้”

สรุปได้ว่า เมื่อเราสามารถปฏิบัติหน้าที่อันพึงประสงค์ต่อทิศเบื้องซ้าย 5 ประการได้สมบูรณ์ แสดงว่า

1. ตัวเราและเพื่อน ต่างบำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันอย่างสมบูรณ์ตามอริยวินัย
2. ทั้งเราและเพื่อนต่างเพิ่มพูนสัมมาทิฐิและกำจัดมิจฉาทิฐิไปพร้อมๆ กัน
3. ความสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทิศเบื้องซ้ายก็เพิ่มพูนมั่นคงยิ่งขึ้นไปพร้อมๆ กัน

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ ภัยใด ๆ ย่อมไม่มีโอกาสเกิดจากตัวเราไปกล้ำกรายสู่ทิศเบื้องซ้าย และภัยใดๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องซ้ายกล้ำกรายมาถึงเราเพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากกรรมชั่ว 14 ประการนั่นเอง ทั้งเราและเพื่อนจึงมีแต่ความสุข ความเจริญเพียงอย่างเดียว เราเองก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องซ้ายเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร นายพึงบำรุงทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่างโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง
2. ให้อาหารและค่าจ้าง
3. ดูแลรักษายามเจ็บป่วย
4. ให้อาหารมีรสแปลก
5. ให้หยุดงานตามโอกาส

“ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่าง นายบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย
2. เลิกงานเข้านอนทีหลังนาย
3. ถือน้ำและของที่นายให้
4. ทำงานให้ดีขึ้น
5. นำคุณของนายไปสรรเสริญ

“คหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่าง นายบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แลย่อมอนุเคราะห์นายด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ ทิศเบื้องล่างนั้นเป็นอันชื่อนายได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้”

สรุปได้ว่า นายจ้างปฏิบัติหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องล่าง 5 ประการได้สมบูรณ์จึงเป็นแรงจูงใจให้ลูกจ้างปฏิบัติหน้าที่ประจำทิศเบื้องล่าง 5 ประการ ได้สมบูรณ์ด้วยเช่นกันนั่นคือ

1. ทั้งฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างต่างได้บำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันและกันอย่างสมบูรณ์
 2. ทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนสัมมาทิฐิ และกำจัดมิจฉาทิฐิเคียงบ่าเคียงไหล่กันไป
- ด้วย

3. ความสำคัญรับผิดชอบทั้งต่อตนเองสังคมศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทิศเบื้องล่างของฝ่ายนายจ้างได้เพิ่มพูนมั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใด ๆ ย่อมไม่มีโอกาสเกิดจากฝ่ายนายจ้างไปกล่าวร้ายสู่ทิศเบื้องล่าง และภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องล่างกล่าวร้ายมาถึงฝ่ายนายจ้าง คือ ต่างฝ่ายต่างปราศจากกรรมชั่ว 14 ประการ ฝ่ายนายจ้างแสดงออกซึ่งพรหมวิหารธรรม ฝ่ายลูกจ้างตอบสนองด้วยอิทธิบาทธรรม ทั้งสองฝ่ายจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียว ฝ่ายนายจ้างก็ได้ชื่อว่าปกป้องทิศเบื้องล่างเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา
2. จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา
3. จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา
4. เปิดประตูต้อนรับ
5. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

“สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนกุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ 6 ประการ” คือ

1. ห้ามไม่ให้ ทำความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟัง
5. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
6. บอกทางสวรรค์ให้

“คหบดีบุตร สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน กุลบุตรบำรุงด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ 6 ประการนี้ ทิศเบื้องบนนั้นเป็นอันชื่อว่ากุลบุตรได้ปกป้องทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้”

สรุปได้ว่าคฤหัสถ์สามารถปฏิบัติหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน 5 ประการได้สมบูรณ์ก็เพราะสมณพราหมณ์ได้ปฏิบัติอริยวินัยตามหน้าที่ของทิศเบื้องบน 6 ประการได้สมบูรณ์ นั่นคือ

1. ทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และฝ่ายสมณพราหมณ์ต่างได้บำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันและกันอย่างสมบูรณ์ตามอริยวินัย

2. ทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนสัมมาทิฐิให้แก่กล้านมั่นคงยิ่งขึ้นและพยายามกำจัดมิจฉาทิฐิให้สิ้นซากเด็ดขาด

3. ความสำคัญรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทิศเบื้องบนของฝ่ายคฤหัสถ์แต่ละรายกำลังเพิ่มพูนมั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใด ๆ ย่อมไม่มีโอกาสเกิดจากฝ่ายคฤหัสถ์ไปกล่าวร้ายทิศเบื้องบนได้ และภัยใด ๆ ก็ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องบนกล่าวร้ายมาถึงคฤหัสถ์ได้ เพราะต่างฝ่ายต่างเคร่งครัดในการปฏิบัติตนให้พ้นจากกรรมชั่วทั้ง 14 ประการโดย สิ้นเชิง นี้เนื่องจากคฤหัสถ์ได้รับการอบรมเคี่ยวเข็ญจากทิศเบื้องบนให้ถึงพร้อมด้วย ศรัทธา ศีล จาคะและปัญญา นั่นเอง ในเวลา สมณ

พราหมณ์เมื่อเป็นเพื่อนาบุญให้ศฤงคารแล้ว ย่อมทรมานปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ ทั้งสองฝ่ายจึงมีแต่ความสุขความเจริญ ตามเส้นทางของตนอย่างแท้จริง ฝ่ายศฤงคารได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องบนเรียบร้อยแล้ว

สังคาลสูตร คือ พระสูตรที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอริยวินัยของศฤงคาร เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการปฏิรูปมนุษย์ให้เป็นคนดีที่โลกต้องการ โดยมุ่งให้แต่ละคนมีความสำนึกรับผิดชอบอย่างเคร่งครัดต่อตนเอง และผู้อื่น และศีลธรรมถึง 4 ประการด้วยกัน คือ

1. คนดีต้องมีความสำนึกรับผิดชอบต่อศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของตนเอง ด้วยการไม่ทำกรรมกิเลส 4
2. คนดีต้องมีความสำนึกรับผิดชอบต่อศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ด้วยการไม่ทำอกติ 4
3. คนดีต้องมีความสำนึกรับผิดชอบต่อศีลธรรมทางเศรษฐกิจ ด้วยการไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข 6
4. คนดีต้องมีความสำนึกรับผิดชอบในการปิดป้องทิศ 6 ให้พ้นจากบาปกรรม 14

2.4.5 การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักสุจริต 3

1. กายสุจริต เป็นความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ตั้งงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย ละเว้นการบีบคั้น เบียดเบียน มีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน ไม่แย่งชิงลักขโมย หรือเอาไรต์เอาเปรียบ แต่เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน ไม่ประพฤติผิดล่วงละเมิดในของรักของหวงของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจ หรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน

2. วาจาสุจริต เป็นความสุจริตทางวาจา ทำสิ่งที่ตั้งงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริง เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ ไม่พูดส่อเสียด ยุยง สร้างความแตกแยก พูดแต่คำที่ส่งเสริมสามัคคี ละเว้นจากการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวลควรฟัง รวมถึงละเว้นจากการพูดเหลวไหลเพื่อเจ้อ พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ และถูกกาลเทศะ

3. มโนสุจริต เป็นความสุจริตทางใจ ทำสิ่งที่ตั้งงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ไม่ละโมภไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้ คิดให้ คิดเสียสละ ทำใจให้ผ่องแผ้วกว้างขวาง ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียนหรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย แต่ตั้งความปรารถนาดี แผ่เมตตา มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ เข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิต มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย

2.4.6 การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักธรรมอิทธิบาท 4

อิทธิบาท หรือ อิทธิบาท 4 เป็นศัพท์ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี 4 ประการ คือ

1. ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ อธิติบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ ว่าฉันทริยของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้อง หลังและเบื้องหน้าอยู่ ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉัน นั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรม จิตใจให้สว่างอยู่

2. วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

ภิกษุย่อมเจริญอธิติบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิถุณยะของเรจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้ สว่างอยู่

3. จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝน ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

ภิกษุย่อมเจริญอธิติบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า จิตของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่

4. วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบ เหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

ภิกษุย่อมเจริญอธิติบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ ว่า วิมังสาของเรจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไป ภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉัน นั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่

สรุปได้ว่า ทุกอาชีพควรดเว้นในอบายมุข เพราะจะทำให้มีไหวพริบ มีความประพฤติเจียมตนไม่ต้องกระด้าง ผู้เช่นนั้นย่อมได้ยศ คนหมั่นไม่เกียจคร้านย่อมไม่หวั่นไหว ในอันตรายทั้งหลาย คนมีความประพฤติไม่ขาดสาย มีปัญญา ผู้เช่นนั้นย่อมได้ยศ คนผู้สูงเคราะห์ แสงหามิตรที่ดีรู้เท่า ถ้อยคำที่เขากล่าว ปราศจากตระหนี่เป็นผู้แนะนำแสดงเหตุผลต่างๆ เนื่อง ๆ ผู้เช่นนั้น ย่อมได้ยศ การให้ 1 เจริญเพราะ 1 การประพฤติให้เป็นประโยชน์ 1 ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลาย ในคนนั้น ๆ ตามควร 1 ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจในโลกเหล่านี้แล เป็นเหมือนสลักรถอันแล่นไปอยู่ ถ้าธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวเหล่านี้ ไม่พึงมีไซ้ มารดาและบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือความบูชา เพราะเหตุแห่งบุตรเพราะบัณฑิตทั้งหลายพิจารณาเห็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวเหล่านี้โดยชอบ ฉะนั้นบัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นผู้อันหมู่ชนสรรเสริญทั่วหน้า ดังนี้⁴⁰

⁴⁰ ที.ปา.(ไทย) 11/273/216.

2.5 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ในจังหวัดศรีสะเกษ

ปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษมีพื้นที่ปลูกทุเรียน กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอสรรคบุรี และอำเภอภูสิงห์ โดยมีสวนทุเรียนที่ให้ผลผลิตแล้ว 2,890 ไร่ จากพื้นที่ปลูกทั้งหมด จำนวน 5,087 ไร่ เมื่อปีที่แล้ว มีทุเรียนหมอนทองขายเข้าตลาดประมาณ 4,000 ตัน ราคาขายขั้นต่ำเฉลี่ยกิโลกรัมละ 100 บาท สร้างรายได้เข้าจังหวัดประมาณ 400 ล้านบาท ในปีนี้ คาดว่าจะมีผลผลิตโดยรวมประมาณ 4,475 ตัน คาดว่าจะสร้างรายได้เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า 447 ล้านบาท

ในปีนี ทางจังหวัดศรีสะเกษได้ร่วมมือกับบริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคีศรีสะเกษ (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ ร่วมงานแสดงสินค้าและเจรจาทางธุรกิจ “Business Matching” ภายในงานเทศกาลผลไม้ปีนี้ เพื่อเปิดประตูการค้าและการลงทุน ทำให้ผู้ผลิตผู้ซื้อ และผู้ขายมาพบกัน สร้างโอกาสทางการแข่งขันและเพิ่มมูลค่าทางการค้า ช่วยส่งเสริมให้เกิดห่วงโซ่มูลค่า (Global Value Chain) ทางการค้าและการลงทุนในระยะยาว นอกจากนี้ บริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคีศรีสะเกษ วางแผนนำสินค้าทุเรียนภูเขาไฟและสินค้าเด่นของจังหวัดศรีสะเกษไปวางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำทั่วประเทศอีกทางหนึ่ง”

นอกจากนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ กล่าวว่า คุณภาพเงาะ และทุเรียน ของจังหวัดศรีสะเกษ เป็นผลไม้ในระดับการส่งออก และเป็นที่ต้องการของ ผู้บริโภค ซึ่งจังหวัดได้เข้าไปดูแลในกระบวนการผลิตตั้งแต่การพัฒนาในระดับเกษตรกรราย สวน และส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร ใน 2 พื้นที่หลักที่มีการปลูกทุเรียนจำนวนมาก อยู่ที่ อำเภอกันทรลักษ์ และ อำเภอขุนหาญ ดูแลกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนโดยเน้นในเรื่องของคุณภาพ ผลผลิตเป็นหลักทำให้เชื่อได้ว่า เงาะ ทุเรียนศรีสะเกษ คุณภาพดีแน่นอน ส่วนเรื่องพื้นที่การปลูกทุเรียนซึ่งลดลงนั้น เป็นไปตามกลไกด้านการผลิตและการตลาด เกษตรกรที่เคยปลูก หันไปทำสวนยางพารามากขึ้น ทางจังหวัดจึงได้เข้าไปดูแลเรื่องคุณภาพให้มากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมปลูกทุเรียนอินทรีย์ ตลอดจนการสร้างแบรนด์ “ทุเรียนดีศรีสะเกษ” ด้วยการจัดทำสติ๊กเกอร์ปิดไว้ที่ขั้วทุเรียนเพื่อยืนยันว่าเป็นทุเรียนจาก “ศรีสะเกษ”

สำหรับในส่วนของการดำเนินงานด้านการพัฒนาและการบริหารจัดการสินค้าทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ อย่างยั่งยืน จังหวัดศรีสะเกษได้มีการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องมาตลอด โดยมีส่วนราชการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัด ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ สถานีพัฒนาที่ดินศรีสะเกษ และหน่วยงานอื่นๆ ทั้ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรเอกชน ร่วมกันบูรณาการการดำเนินงานอย่างจริงจังจนสามารถขับเคลื่อนให้ทุเรียน ศรีสะเกษเป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภคทั้งภายในและต่างประเทศ และสำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ยังเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการพัฒนาทุเรียนศรีสะเกษ มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิตทุเรียน ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรผู้ผลิตทุเรียน การรวมกลุ่มอาชีพ และการเชื่อมโยงตลาด โดยได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการส่งเสริมและพัฒนา

สำหรับด้านการตลาดนั้น แทบไม่มีปัญหา โดยปีนี้ทุเรียนโตและสุกเร็ว ให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 1.5 ตัน ซึ่งมีพ่อค้าท้องถิ่น และจากจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งพ่อค้าผู้ส่งออกทุเรียนจากภาคตะวันออก เข้ามารับซื้อเงาะ ทุเรียนเหมาสวน ถึงสวนของเกษตรกร เป็นการล่วงหน้า ราคาที่ซื้อขาย

ขยับจาก 18-25 บาทต่อกิโลกรัมเมื่อปีที่แล้ว แต่พอมาปีนี้ ราคาซื้อขายหน้าสวนอยู่ที่ราคา 28-35 บาท ทำให้เกษตรกรชาวสวนมีผลกำไรผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ เปิดเผยอีกว่า เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งผลิตผลไม้คุณภาพ เงาะ ทูเรียน รวมทั้งการเพิ่มช่องทาง ด้านการตลาดสินค้าเกษตรและส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดศรีสะเกษ ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จัดงาน “เทศกาลเงาะ ทูเรียน และของดีศรีสะเกษ” โดยปีนี้ กำหนดจัดขึ้นในวันที่ 18-24 มิถุนายน 2553 ณ สนามหน้าศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ สำหรับกิจกรรมในงานประกอบด้วย การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะผลไม้หลากหลายชนิดจำหน่ายโดยตรง จากเกษตรกรชาวสวน การจำหน่ายสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชน การประกวดผลผลิตทางการเกษตร การประกวดธิดาชาวสวน การประกวดขบวนแห่รถตกแต่งด้วยผลไม้ การประกวดวงดนตรี และการร้องเพลงของกลุ่มเยาวชน-ประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ยังได้จัดกิจกรรมทัวร์สวนผลไม้ “เที่ยวทุกรัฐ ชิมไปทุกรัฐ” ซึ่งประชาชนนักท่องเที่ยว จ่ายเงินเพียง 50 บาท เลือกชิมผลไม้ชนิดต่าง ๆ ในสวนเต็มอิ่ม ไม่จำกัดจำนวน และเลือกซื้อติดมือกลับบ้านได้ด้วย⁴¹

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ปลูกเงาะ ทูเรียน จะลดลงมาก เนื่องจากเกษตรกรชาวสวน ได้หันเปลี่ยนพื้นที่ปลูกไม้ผล ไปเป็นการทำสวนยางพารามากขึ้น ทำให้พื้นที่ปลูกเงาะและทุเรียน ที่เคยมีรวม 10,000 ไร่ ในปัจจุบันเหลือประมาณ 4,000 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ปลูกเงาะ กว่า 2,300 ไร่ ส่วนทุเรียน มีเพียง 1,600 ไร่ เท่านั้น

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดร.สุเทพ นิมสย และคณะ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลไม้เศรษฐกิจ 4 ชนิด ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ และกล้วยไข่ ในเรื่องโอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-ส่งออกระหว่างไทย-ไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว พบว่า อุปสรรคการนำเข้า-ส่งออกผลไม้สดของไทยไปสหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาวนั้นมีอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ ความบกพร่องของกลไกตลาดและระบบการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน การแทรกแซงของพ่อค้าชาวต่างชาติ รวมถึงนโยบายของรัฐ แต่ทั้งนี้ประเทศไทยยังมีโอกาสทางการค้ากับ สปป.ลาวและสหภาพเมียนมาร์ในหลายประเด็น อาทิ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค และการขยายตัวของตลาดสมัยใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มในสหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว⁴²

นางนุช อังยุริกุล และสายทิพย์ โสรรัตน์ ได้วิจัยเกี่ยวกับการสังเคราะห์โซ่อุปทานลำไยและทุเรียนสู่ นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พบว่า การประกอบการตามโซ่อุปทานของไทยมีจุดอ่อนและอุปสรรคในทุกๆระดับตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำ จึงต้องมีนโยบายส่งเสริมระบบการทำงานในทุกๆระดับ โดยต้องปรับการดำเนินงานตามนโยบายให้มีความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเรื่องเร่งด่วนที่ต้อง

⁴¹ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร จังหวัดศรีสะเกษ, การประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดเตรียมงาน “เทศกาลเงาะ-ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ’57” เมื่อวันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2557, ศรีสะเกษ : ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร.

⁴²ดร.สุเทพ นิมสย และคณะ, โอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-ส่งออก ระหว่างไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว รายงานฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2559), หน้า บทคัดย่อ.

ดำเนินการ ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้ปลูกไม้ผลเข้าสู่ระบบ GAP ทั้งหมด การจัดระบบการค้าของต่างชาติ และให้มีการสร้างเครือข่ายในระดับพื้นที่เพื่อร่วมกันวางแผนการผลิตและการตลาดทั้งในและนอกฤดูให้สอดคล้องกันระหว่างผู้ประกอบการในโซ่อุปทาน ภายใต้เงื่อนไขของการผลิตผลไม้ที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ และความปลอดภัย บนฐานข้อมูลของการแข่งขันในระหว่างประเทศผู้ผลิตที่เป็นคู่แข่งทางการค้า เพื่อให้มีความพร้อมในการเข้าสู่นโยบายเสรีทางการค้า ทั้งตลาดในและนอก AEC⁴³

อานันท์ชนก สกนธวัฒน์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับพลวัตความยากจนของประเทศไทยทั้งรูปแบบและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดพลวัตความยากจน พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ครัวเรือนอยู่ในความยากจนเรื้อรังที่สำคัญเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลกระทบต่อกรขยายตัวของรายได้และความเป็นอยู่ของครัวเรือนในระยะยาว ได้แก่ ปัจจัยทางลักษณะประชากรของครัวเรือนและปัจจัยการถือครองสินทรัพย์ทุนต่างๆ ที่อยู่ในระดับต่ำ ประกอบด้วยทุนมนุษย์ด้านการศึกษา ขนาดพื้นที่เพาะปลูกข้าวและขนาดที่ดินในพื้นที่ชลประทานมีสัดส่วนต่ำ รวมถึงการถือครองสินทรัพย์เครื่องมือเครื่องจักรภาคการเกษตรที่อยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความยากจนชั่วคราวหรือการเข้าหรือออกจากความยากจนของครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความผันผวนของระดับรายได้ ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดจากสิ่งที่ไม่ได้คาดหวังหรือการเกิดวิกฤตการณ์ต่างๆ เช่น การเจ็บไข้ อุบัติเหตุและการเสียชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน และปัจจัยในเชิงวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน จะเห็นได้ว่าปัจจัยกำหนดพลวัตความยากจนกลุ่มต่างๆ มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของพลวัตความยากจนแต่ละประเภท ดังนั้น เพื่อให้การกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงควรพิจารณาให้ลำดับความสำคัญของนโยบายให้มีความเหมาะสมต่อกลุ่มความยากจน ซึ่งได้แก่นโยบายเพื่อจัดการกับปัญหาความยากจนเรื้อรังโดยมุ่งเน้นยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มครัวเรือนที่อยู่ในความยากจนให้สามารถออกจากความยากจนได้ หรือนโยบายเพื่อป้องกันและรองรับไม่ทำให้กลุ่มครัวเรือนที่ไม่ยากจนต้องเข้าสู่ความยากจนได้ในภายหลัง⁴⁴

พิรพร พร้อมเทพ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษ เพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน แล้วพบว่า 1) จังหวัดศรีสะเกษมีความเหมาะสมในการปลูกทุเรียนและมีศักยภาพในการผลิตเพื่อการส่งออก ทั้งในเรื่องของสภาพพื้นที่ปลูกที่มีความเหมาะสมและสามารถขยายพื้นที่ปลูกได้อีกมาก เรื่องประสิทธิภาพการผลิตอยู่ในเกณฑ์ดีคือมีผลผลิตเฉลี่ยสูงและต้นทุนการผลิตที่ค่อนข้างต่ำ สำหรับคุณภาพของผลผลิตนั้น ทุเรียนศรีสะเกษมีคุณภาพดี และส่วนใหญ่ผลิตตามมาตรฐาน GAP นอกจากนี้ ลักษณะการจำหน่ายและโอกาสทางการตลาดของทุเรียนศรีสะเกษยังเอื้อให้เกิดการพัฒนาและมีโอกาสที่จะขยายตลาดในจีนได้อีกมาก 2) วิธีการที่จะทำให้ทุเรียนศรีสะเกษส่งออกไปประเทศจีนได้เพิ่มมากขึ้นนั้น จากการศึกษา นโยบายและทิศทางการพัฒนา และนำมาวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ร่วมกับสภาพการเพาะปลูก และการจำหน่ายทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ พบว่ามีจุดแข็งและโอกาส

⁴³ นงนุช อังยุริกุล และสายทิพย์ โสรรัตน์ การสังเคราะห์โซ่อุปทานลำไยและทุเรียนสู่นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, (กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558), หน้า บทคัดย่อ.

⁴⁴ นางสาวอานันท์ชนก สกนธวัฒน์, โครงการศึกษาพลวัตของความยากจน : กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2554), หน้า บทคัดย่อ.

สูงมาก จึงเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มปริมาณการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพผลผลิต และกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการผลิต 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดพื้นที่ดำเนินการ (2) การกำหนดประเด็นการพัฒนา (3) การออกแบบและวางแผนการส่งเสริมและพัฒนา และ (4) การดำเนินการตามแผน โดยมีกลไกการบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ผู้จัดการพื้นที่ เกษตรกรแกนนำ การบูรณาการ และการปฏิบัติงานตามรูปแบบ MRCF System ซึ่งแนวทางการพัฒนานี้สามารถสรุปได้ 3 ระบบงานที่จะต้องเชื่อมโยงและประสานการทำงานร่วมกัน ได้แก่ ระบบการผลิต ระบบการเข้าถึงองค์ความรู้ และระบบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร⁴⁵

รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์ ได้ทำการวิจัยโครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า...สำหรับยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหาร และคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนา จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์คุณภาพชีวิตและคุณภาพของระบบการผลิตอาหาร โดยมีเป้าประสงค์ 1) ปรับปรุงระบบการปลูกข้าว 2) ส่งเสริมและเพิ่มการแข่งขันการสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกร และ 4) เพิ่มขีดความสามารถในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ⁴⁶

เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ ได้ทำการวิจัยโครงการการจัดการการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสด เพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ ได้ข้อสรุปว่า การจัดการสวนทุเรียนอย่างถูกต้อง เหมาะสม ครบถ้วน และทันเวลา ในแต่ละช่วงของการพัฒนาการของทุเรียน จะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนที่มีคุณภาพ ปริมาณ (สวนทุเรียนแปลง 1 และ 2) และในช่วงเวลาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (สวนทุเรียนแปลง 1) และมีโอกาสได้กำไรสุทธิโลกรัมละ 8.71-11.79 บาท และคํ่าในการลงทุนแม้ว่าราคาขายจะลดลง 30% ของราคาขายเฉลี่ยฤดูกาลผลิต 2549/2550 (BCR มีค่าตั้งแต่ 1.115-2.781) แต่หากว่าเกษตรกรเลือกพันธุ์ปลูกที่ตลาดมีความต้องการน้อยหรือไม่ต้องการแม้ว่าจะสามารถผลิตทุเรียนคุณภาพได้สูงถึง 88.45% ของน้ำหนักผลผลิตรวมทั้งสวน เกษตรกรก็จะมีกำไรสุทธิเพียงกิโลกรัมละ 4.41 บาท (สวนทุเรียนแปลง 3) และไม่มีโอกาสได้กำไรเลยถ้าราคาขายลดลง 15-30% ของราคาขายเฉลี่ยฤดูกาลผลิต 2549/2550 (BCR มีค่าตั้งแต่ 0.512-0.835) แต่หากว่าเกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนออกมาในช่วงเวลาที่ตลาดมีความต้องการ แต่เป็นทุเรียนที่ไม่มีคุณภาพ (ผลเป็นโรคผลเน่า และมีหนอนเจาะเมล็ดทุเรียน) เนื่องจากไม่สามารถจัดการผลิตได้อย่างครบถ้วน และ

⁴⁵พิรพร พร้อมเทพ. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน, **งานวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการกระทรวงการต่างประเทศ, 2558), หน้า บทคัดย่อ.

⁴⁶รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์, **โครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ**, (นครปฐม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557), หน้า บทคัดย่อ.

ทันเวลาในแต่ละช่วงของการพัฒนาการของทุเรียน เกษตรกรก็จะได้นำไรสุทธิ 5.59 บาท/กก. (สวนทุเรียนแปลง 4)

การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงต่อการขาดทุนเมื่อผลิตทุเรียนคุณภาพ จำเป็นต้องจัดการให้ต้นทุเรียนออกดอก และติดผลมาก กระจายอยู่ทั่วต้น จัดการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการของผล และป้องกันความเสียหายจากศัตรูพืชและภัยธรรมชาติ เพื่อให้ได้ผลิตผลสอดคล้องกับความต้องการของตลาด (คุณภาพ ปริมาณ และช่วงเวลา)...

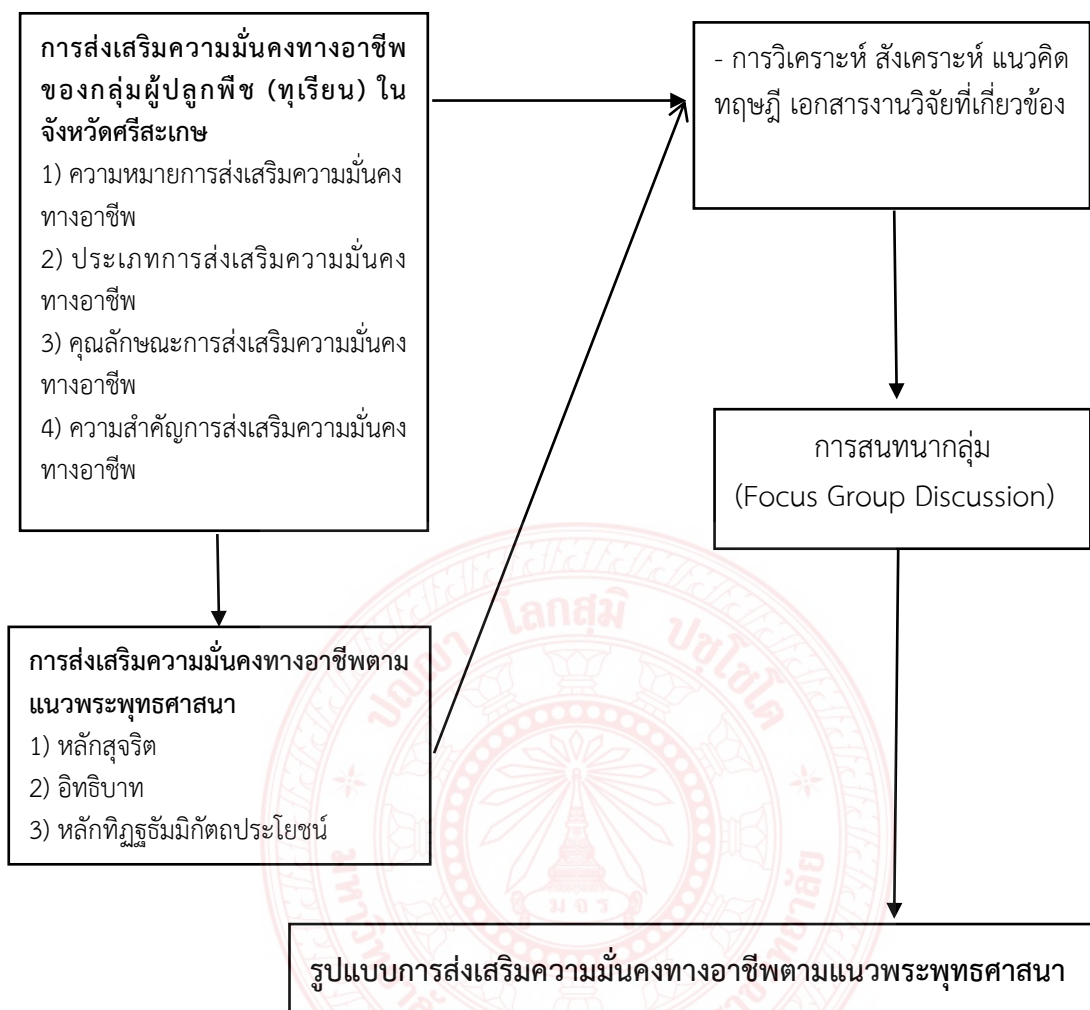
การบริหารจัดการกลุ่มของกลุ่มคุณภาพเกษตรกรผู้ผลิตทุเรียนเป็นแบบปล่อยให้ดำเนินไปตามธรรมชาติไม่ตรงตามทฤษฎีกระบวนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจเท่าใดนัก แต่เกษตรกรในกลุ่มตระหนักถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มและร่วมมือกัน เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน และมีความเข้าใจตรงกันว่าต้องรวมกันคิดว่าอยากให้อนาคตของทุเรียนในภาคตะวันออกเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาคุณภาพ และเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจระหว่างเกษตรกรกับธุรกิจที่เกี่ยวข้อง⁴⁷

สรุปได้ว่า มีการทำวิจัยเกี่ยวกับการปลูกทุเรียนเป็นจำนวนมาก แต่ประเด็นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพระพุทธานุชาสนานี้ยังไม่มีมีการวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะได้ประโยชน์จากการวิจัยเชิงศาสนาที่จะส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตใจและปัญญาให้มั่นคงมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะตอบโจทย์การพัฒนาคนในประเทศได้อย่างตรงประเด็น

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัย “การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด และทฤษฎี เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น มาแสดงเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลสรุปเป็นกรอบแนวคิดดังแผนภาพที่ 2

⁴⁷เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ, โครงการการจัดการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550), หน้า บทคัดย่อ.

แผนภาพที่ 2.2 สรุปรูปกรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา” นี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ 2. เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา 3. เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

1. เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ
2. เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา
3. เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ 2

สังเคราะห์องค์ความรู้การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา
2. สันทนาระดมความคิด (focus groups) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 27 ท่าน
3. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เรียบเรียงข้อมูลที่ได้มาจากประเด็นที่ใช้ในการศึกษาที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็นที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลออกมาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อค้นหาคำตอบหรือความรู้เรื่องการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

สนทนาระดมความคิดเห็น (focus groups) ประเด็นการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จำนวน 27 คน ดังนี้

1. นายเพชร บุญปิยภัทรสร	ผู้ใหญ่บ้านสำโรงเก่า หมู่ที่ 9 อ.ขุนหาญ
2. นายจันทร์ทา นิลภา	ผู้ใหญ่บ้านสำโรงใหม่ไทยเจริญ หมู่ที่ 21 อ.ขุนหาญ
3. นายสุตท้าย น้อยศรี	อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 21
4. นายพรชัย เนียนแนบ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
5. นายชยพล นิลจำปา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
6. นายบุญแสน ศรีวงษ์	กรรมการหมู่บ้าน
7. นายบุญเลิศ ดอกบัว	กรรมการหมู่บ้าน
8. นายถวิล ปะเรพันธ์	เกษตรกร
9. นายนพ บุญชัย	เกษตรกร
10. นายสะอึ่ง นพพันธ์	เกษตรกร
11. นายสมควร นำนวล	เกษตรกร
12. นายสมัย ศรีวงษ์	เกษตรกร
13. นายวุฒินันท์ จันท	เกษตรกร
14. นางสาวณัฐนิช รูปใหญ่	รองประธานกลุ่มบ้านชำตารมย์ อ.กันทรลักษ์
15. นางสาวพิรดา วรรณจุ	เลขานุการกลุ่ม
16. นายสรารีย์ โทชัย	กรรมการกลุ่ม
17. นางสาวทิพวรรณ ขวัญยืน	กรรมการ
18. นางจันกร ชุ่มชื่น	กรรมการ
19. นางสาวเนียง อรจุล	กรรมการ
20. นางสาวอาทิตยา มาหา	กรรมการ
21. นางสาวสุภาภรณ์ เผือกพูล	กรรมการ
22. นายบุญทัน จันทะรักษ์	กรรมการ
23. นางวิมลพรรณ พงชิต	นักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดศรีสะเกษ
24. นายถวัลย์ สายทอง	หัวหน้าเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
25. นายชาญณรงค์ ทวีสาร	ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ
26. นางสาววาสนา อยู่ดี	พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ
27. นายทิวา รุ่งแก้ว	นายกพุทธสมาคมจังหวัดศรีสะเกษ

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยนี้ เน้นการศึกษาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย และสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ ประกอบด้วย แบบสนทนากลุ่ม สำหรับผู้นำชุมชน ได้คัดเลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องใน

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา ในพื้นที่การศึกษาของกลุ่มผู้ปลูกทุเรียน 3 แห่ง โดยได้ดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่ การจัดสนทนากลุ่มในแต่ละอำเภอ โดยดำเนินการร่วมกับผู้นำชุมชน ประธานกลุ่ม กรรมการ ผู้นำ หน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น โดยมีประเด็นที่สนทนา เช่น การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพระพุทธศาสนา รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนั้นจึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสนทนากลุ่ม (Focus Groups) และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มสำหรับผู้นำ ชาวบ้าน หน่วยงานของภาครัฐ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 27 คน ซึ่งใช้กระบวนการสนทนากลุ่มตลอดกระบวนการ มีวิธีการตามขั้นตอนดังนี้

- 1) การติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชน ส่วนราชการ โดยมีหนังสือแนะนำเพื่อขอทำการสนทนากลุ่ม กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสนทนากลุ่ม
- 2) จัดเวทีเพื่อสนทนากลุ่มในแต่ละชุมชน และดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยคณะผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มสำหรับผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในแต่ละพื้นที่
- 3) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์เรียบเรียง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนด โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นดังนี้

- 1) การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ
- 2) การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา
- 3) รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

3.6 การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลอยู่ในลักษณะของการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพุทธ เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพทั่วไปและตามแนวพระพุทธศาสนา และรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพุทธ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ทั้งในระดับภาครัฐ เอกชน ชุมชน และเกษตรกร

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัด

ศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

ประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษมีประมาณ 1,452,741 คน หลากหลายอาชีพและความนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก มีอาชีพหลักคือการทำเกษตรด้วยอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ แต่แต่ละปีมีการทำเกษตรหลายชนิด ทุเรียนเป็นพืชสวนที่ปลูกกันมากในพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ อำเภออื่น ๆ ยังไม่นิยมปลูกกันนัก มีพื้นที่ปลูกครอบคลุมกว่า 8,500 ไร่ มีผลผลิตจำนวนมากที่ส่งออก กลายเป็นสินค้าเด่น มีการแปรรูปสินค้าหลายอย่าง และผู้ปลูกได้ดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐอย่างรัดกุม ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาชีพ สิ่งที่เป็นตัวชี้วัดที่จะทำให้ตรวจสอบความมั่นคงได้ก็คือ เทคโนโลยี การเงิน การรวมกลุ่ม องค์ความรู้ การบริหารจัดการ และการตลาด มีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้ประกอบการที่มีคุณภาพ เช่น อดทน ไม่ท้อถอย มีวินัยในตนเองมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ มีความซื่อสัตย์ และมีความพยายามในการพัฒนา เมื่อนำหลักพุทธธรรมมาใช้ก็จะทำให้ดำรงตนเป็นเกษตรกรพอเพียง มีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ

4.1.1 การส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยี

โครงการ Smart Farmer และ Smart Officer จัดตั้งขึ้น ปี พ.ศ. 2555 ตามนโยบายของกระทรวงเกษตร และสหกรณ์เพื่อพัฒนา “เกษตรกรไทยให้เป็น Smart Farmer โดยมี Smart Officer เป็นเพื่อนคู่คิด” ซึ่ง “Smart Farmer” คือ เกษตรกรที่มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่ มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ มีความตระหนักถึง คุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีความภูมิใจใน ความเป็นเกษตรกร และ “Smart Officer” เป็นบุคลากรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่มีความรักเกษตรกร เหมือนญาติ มีความรอบรู้ทางวิชาการ และนโยบาย ใช้เทคโนโลยีมาช่วยเหลือเกษตรกร สร้างความเข้มแข็งแก่ เกษตรกรและองค์กรเกษตรกร มุ่งนำเกษตรกรสู่เศรษฐกิจสีเขียว และระบบเกษตรกรรมที่ไม่มีความสูญเสีย มีความภาคภูมิใจในองค์กรและความเป็นข้าราชการ โดยได้กำหนดแนวทางการดำเนินการไว้ดังนี้ (คณะกรรมการ ขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2556)

1. ตั้งศูนย์ข้อมูลเกษตรที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีข้อมูลทั้งแหล่งผลิต ฤดูกาลที่ผลผลิตออกปริมาณ ผลผลิต ภาพภูมิอากาศ ราคาสินค้า การตลาดทั้งในและนอกประเทศ ปัจจัยการผลิต การเตือนภัยโดยเชื่อม กับศูนย์ข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) ให้ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตั้งเป็นห้องที่ใช้วางแผน (War Room) เชื่อมข้อมูลลงทุกจังหวัด เพื่อให้ข้าราชการนำไปแนะนำเกษตรกร

2. ให้เกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดทำแผนการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัดทุกจังหวัด โดยมีข้อมูลการจัด เขตพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) สินค้าเกษตรทุกชนิดในจังหวัด มีทะเบียนเกษตรกรที่จัดฟาร์ม แหล่งรวบรวม ผลผลิต และกระจายสินค้าการตลาดภายในภายนอกจังหวัด แหล่งแปรรูป ต้นทุน ราคา การตลาด ภาพดิน แหล่งน้ำ ฤดูกาล ฯลฯ เพื่อวางแผนการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อกำหนดสินค้าเกษตรต่อไป

3. ปรับรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรใหม่ โดยให้ทุกหน่วยงานที่ทำงานส่งเสริม สร้างอาสาพัฒนาการเกษตร เพื่อเข้าพบหาเกษตรกรในแต่ละกลุ่ม เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการเกษตรในรูปแบบของเศรษฐกิจสีเขียวและ ระบบเกษตรกรรมที่ไม่มีการสูญเสีย ทำงานแบบบูรณาการ และทำแผนเชิงรุก เข้าหาเกษตรกร โดยให้ข้อมูล ด้านการตลาดนำการผลิต

4. ให้ทุกหน่วยงานสร้างยุวเกษตรกร เพื่อรองรับการขาดแคลนเกษตรกรที่มีอายุสูงขึ้น และขาดแคลน แรงงานเกษตรและผลักดันให้เป็นเกษตรกรปราชญ์เปรื่อง (Smart Farmer)

5. สร้างความภาคภูมิใจและความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรรม โดยเชิญผู้นำเกษตรกรที่มีความรู้ปราชญ์ ชาวบ้าน ผลักดันพระราชบัญญัติคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การประกันภัยพืชผล และการคุ้มครอง สวัสดิภาพของเกษตรกร ให้ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการในส่วนกฎหมายต่าง ๆ และทุก หน่วยงานทำบัญชีเกษตรกรตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ นำมาประมวลองค์ความรู้ของท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ โดยรองรับด้วยหลักวิทยาศาสตร์

1. เป้าหมายการพัฒนา

1.1 เกษตรกรทั่วประเทศได้รับการพัฒนาเป็น “Smart Farmer” โดยเป็นบุคคลที่มีความพร้อมมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าการผลิตทางการเกษตรที่ดำเนินการ สอดคล้องกับวิถีชีวิตและลักษณะการประกอบอาชีพของแต่ละบุคคล ให้ความสำคัญในการใช้องค์ความรู้และข้อมูล ประกอบการตัดสินใจ มีการนำเทคโนโลยี ภูมิปัญญาและวิธีการปฏิบัติที่ดีมาใช้หรือพัฒนาโดยตระหนักถึง คุณภาพมาตรฐานและปริมาณตามความต้องการของตลาด รวมถึงความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม เป็นสำคัญ

1.2 บุคลากรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็น “Smart Officer” โดยเป็นบุคคลที่มีความภาคภูมิใจใน องค์กรและความเป็นข้าราชการ มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ มีความรู้ทางวิชาการ มีความเข้าใจนโยบาย การบริหารจัดการงานหรือโครงการ มีเทคนิคการถ่ายทอดที่ดี สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน มีความรักเกษตรกรเหมือนญาติ และมุ่งมั่นที่จะสร้างความเข้มแข็งแก่เกษตรกรและองค์กรเกษตรกร

1.3 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีการทำงานอย่างบูรณาการทั้งภายในกระทรวงและขยายผลความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายจากภายนอกให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาเกษตรกรให้เป็น “Smart Farmer” และพัฒนา บุคลากรให้เป็น “Smart Officer” รวมทั้งพัฒนาระบบและกลไกต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว

2. กลไกการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer สู่การปฏิบัติ

การขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเกษตรกรของประเทศให้เป็นเกษตรกรปราชญ์เปรื่อง (Smart Farmer) โดยมี Smart Officer เป็นเพื่อนคู่คิด เป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง

โดยเฉพาะวิธีการทำงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้มีการบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายจากภายนอกมากขึ้น เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนา และส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร โดยยึดเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง จึงจำเป็นต้องมีทีมงานนำการเปลี่ยนแปลง ในแต่ละระดับ เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวบรรลุผล กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้แต่งตั้ง คณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer และได้ขอความร่วมมือให้ส่วนราชการ ระดับกรมในสังกัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และจังหวัด เพื่อแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer ระดับกรมและระดับจังหวัดขึ้น มีการสื่อสารและสร้างความเข้าใจให้กับหน่วยงาน ทั้งภายในและภายนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการ ขับเคลื่อนนโยบาย

4.1.2 การส่งเสริมอาชีพทางด้านรายได้

อาชีพหลักของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษคือการทำนาเป็นหลัก เกษตรกรที่เป็นชาวนาที่แท้จริงนั้น มีจำนวนน้อย รายได้ในแต่ละปีจึงมาจากการทำนา ส่วนพืชสวนอื่นเป็นรายได้รองลงมา อย่างไรก็ตาม แม้จะมีรายได้หลายช่องทาง แต่ดูเหมือนส่วนมากจะขาดความมั่นคงทางการเงินมากกว่าความมั่นคงทางอาชีพ จึงเป็นเหตุให้มีการกู้หนี้ยืมสินเป็นจำนวนมาก

จากการทบทวนวรรณกรรม ของวรรณดี สุทธิณารกร กล่าวว่าปัญหาในภาคเกษตรกรรมประเทศไทยมีภาพพื้นที่และภูมิอากาศเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ปัจจุบันสินค้าเกษตรยังคงเป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน สามารถมั่งคั่ง (2555) สรุปว่า เกษตรกรไทยมีปัญหาหลัก 2 ประการคือ ต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปุ๋ย ยาฆ่า ศัตรูพืช และอาหารสัตว์ได้มีราคาแพงขึ้นในทุกปี ในขณะที่เกษตรกรเผชิญกับปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาสูงขึ้น แต่ราคาผลผลิตกลับไม่ได้มีราคาสูงขึ้นตามต้นทุนการผลิต ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้นักการเมืองนำไป กำหนดนโยบายประชานิยม ซึ่งทำให้เกษตรกรติดบ่วงนักการเมืองที่แสวงผลประโยชน์ ปัญหาที่เกิดขึ้นใน ภาคเกษตรกรรมสอดคล้องกับความเห็นของ วรธนชัย พรหมณา (2558) ที่อธิบายว่า เกษตรกรไทยมีปัญหา ในภาคการผลิตคือ ปัญหาไม่สามารถควบคุมปัจจัยการผลิต ขาดแหล่งน้ำที่เหมาะสม การปลูกพืชให้เหมาะสม กับดิน ทุนในการผลิต คุณภาพของผลผลิต วิธีการผลิต การเก็บรักษาผลผลิต ส่วนปัญหาด้านการตลาดและ ราคา เกษตรกรมักเผชิญกับปัญหาความไม่แน่นอนทางด้านการตลาด นอกจากนี้เกษตรกรยังเผชิญกับปัญหา ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดปัญหาความมั่นคงในอาชีพ และคุณภาพชีวิตตามมา

1. ความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรรม

ความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรรม หมายถึง การที่เกษตรกรมีความพึงพอใจในงาน อันเนื่องมาจากการ ยอมรับในเสถียรภาพของงานซึ่งมาจากการมีรายได้อย่างต่อเนื่อง (Probst, 2002) หากเกษตรกรขาดเสถียรภาพ ในการทำงาน จะทำให้สามารถประกอบอาชีพในลักษณะที่ชั่วคราวหรือทำงานได้ในบางช่วงเวลา (Part Time) หรืออยู่ในภาวะที่ต้องหางานให้ตัวเองอยู่ตลอดเวลา (Gregg and Wadsworth, 1989) การที่รัฐบาลจะสร้าง ความมั่นคงทางสังคมจะต้องทำให้คนในสังคมมีความมั่นคงในอาชีพ โดยการปรับปรุงรายได้และสวัสดิการ ให้กับผู้ปฏิบัติงาน เช่น ในกรณี

เจ็บป่วย ประสบอุบัติเหตุจากการทำงานหรือเกษียณอายุ ความมั่นคงทางอาชีพ มักถูกออกแบบเพื่อลดโอกาสการตกงานของคนในสังคม รวมทั้งออกแบบเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคนในสังคม (Heckman and Pages-Serra, 2000) ซึ่งข้อกำหนดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาชีพต้องมีความยืดหยุ่น ก้าวข้ามข้อกีดขวางในตลาดแรงงาน เช่น การลดความสามารถในการจ้างงานหรือเลิกจ้างของบริษัท เป็นต้น (Kugler, 2004) การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างความมั่นคงในอาชีพจึงเป็นการสนับสนุนให้เกิดปฏิสัมพันธ์ ระหว่างเกษตรกรในกลุ่มอย่างต่อเนื่องในการประกอบอาชีพ อันนำมาซึ่งเสถียรภาพจากรายได้สวัสดิการ โดยต้องคำนึงถึงความรู้เดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วสานความรู้เดิมเข้ากับความรู้ภายนอกหรือ ความรู้สากล กระบวนการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสานความรู้เดิมกับความรู้ภายนอกควรให้ความสำคัญ กับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผลที่จะเกิดขึ้น

2. ความผันผวนของราคา

มองในแง่เงินทุนที่ได้จากการเกษตร ย่อมมองได้ว่าเกษตรกรมีรายได้มากกว่ารายจ่ายที่ใช้ไปในการเกษตร แต่เมื่อมองรายจ่ายในครัวเรือนจริง ๆ ก็เห็นว่ารายได้ไม่เพียงพอ เมื่อถึงคราวที่ต้องลงมือทำพืชสวนอีกครั้ง ก็จะมีการกู้ยืมจากแหล่งทุนที่สามารถให้กู้ยืมได้อยู่ตลอดเวลา ในการสนทนากลุ่มเกษตรกรทั้งหมดให้ความเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องกู้เงินจากแหล่งทุนต่าง ๆ เนื่องจากเงินที่มีอยู่ไม่เพียงพอ และจะต้องบริหารจัดการสวนทุเรียนและพืชสวนตลอดเวลา นายวุฒินันท์ จันทร เกษตรกรบ้านสำโรงเก่า มีสวนทุเรียนของตนเองและร่วมในกลุ่มเกษตรกรด้วย ให้ความเห็นว่า การทำสวนทุเรียนจะต้องมีต้นทุนในการใช้จ่ายเกี่ยวกับสารเคมีและอื่น ๆ เช่น ค่าปุ๋ย ยา สารเคมี ค่าซื้อพันธุ์ ค่าท่อน้ำพีวีซี ดังนั้น การกู้ยืมทั้งในระบบหรือนอกระบบ หากจำเป็นก็ต้องทำ เพื่อความสะดวก คล่องตัวในการทำสวน เมื่อทุเรียนให้ผล มีการเก็บเกี่ยวแล้วนำเงินมาใช้หนี้มันจะหมุนงรอบไปอย่างนี้ อย่างไรก็ตาม ทุกคนในวงสนทนากลุ่มมองว่าถ้าเป็นไปได้ ก็ไม่มีใครที่คิดจะกู้หนี้ยืมสินกันทั้งนั้น เพราะมันลำบากในการชำระตามรอบเวลาที่กำหนดจะต้องเป็นเกษตรแบบพอเพียงคือ มีกิน มีขาย มีเก็บ และไม่เป็นหนี้

ในด้านเวลาการให้ผลของทุเรียนหรือบริบทเชิงพื้นที่ที่เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนชาวศรีสะเกษสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากกว่าเกษตรกรจังหวัดอื่น ๆ นายถวัลย์ สายทอง นักวิชาการเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ให้ความเห็นว่า ในการส่งเสริมในพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษยังมีความได้เปรียบและมีความแตกต่างจากจังหวัดอื่น เช่น จังหวัดจันทบุรี ตราด และระยอง จะออกก่อนจังหวัดศรีสะเกษ หลังจากศรีสะเกษแล้วก็จะไปที่ภาคใต้ พื้นที่การปลูกที่ศรีสะเกษประมาณ 8,500 ไร่ พื้นที่ให้ผลผลิตประมาณ 3,500 ไร่ ที่ได้พื้นที่ควบคุมมาตรฐานของ GI ต้องมีการพัฒนาคำนึงถึงคุณภาพ GAP กระบวนการผลิต มีศูนย์การเรียนรู้การเกษตร ในการทำเกษตรแปลงใหญ่ อบรมเรื่องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ยาฆ่าแมลง เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจึงต้องพยายามบริหารจัดการราคาทุเรียนในตลาดโดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อรับประกันราคาทุเรียน มีตลาดส่งออกที่แน่นอน มีการสนับสนุนจากภาครัฐในการให้ความรู้ วิธีการ และการประชาสัมพันธ์ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้อาชีพทุเรียนมั่นคงและนั่นหมายถึงรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับอย่างเต็มที่

ในภาครัฐมียุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้เกษตรกรพัฒนาตนเองจนกลายเป็นครัวโลก มีอาหารการกินตลอดเวลา ทุเรียนก็สามารถนำมาแปรรูปได้หลายรูปแบบ พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ระดับ

ยอดเยี่ยม มีการจัดจำหน่ายส่งออกไปยังประเทศต่าง ๆ ก่อให้เกิดเป็นรายได้มหาศาลในแต่ละปี บางปีมีการจองและจ่ายค่ามัดจำกับเจ้าของสวนทุเรียนไว้ในระยะสั้นและระยะยาว เพราะทุเรียนศรีสะเกษมีเอกลักษณ์ที่เป็นของตนเองคือไม่มีกลิ่นรุนแรง กรอบนอก นุ่มใน อร่อย เป็นที่พอใจของผู้รับประทาน

อย่างไรก็ตาม กระแสการปลูกทุเรียนก็จะเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย มีสวนทุเรียนใหม่เกิดขึ้นมากมาย ทำให้เกิดการแข่งขันกันอย่างมาก รายได้ที่เคยคาดว่าจะได้ก็ย่อมผันผวนไปด้วย การบริหารจัดการสวนทุเรียนที่ดีก็ทำให้อยู่ได้ แต่เมื่อบริหารจัดการผิดพลาดก็จะยิ่งทำให้เกษตรกรยิ่งกู้หนี้เพิ่มมากขึ้นเพราะรายจ่ายมากกว่ารายรับ ดังที่นายชาญณรงค์ ทวีสาร ให้ความเห็นว่า การปลูกพืชทุเรียนก่อนปลูกต้องมีการปรับธาตุอาหารในดินที่จะปลูกด้วยซึ่งในแต่ละที่จะมีธาตุดินไม่เหมือนกัน การที่ศรีสะเกษมีแบรนด์ทุเรียนภูเขาไฟ ตอนนี้อย่างไม่มีคู่แข่งแต่ต่อไปไม่แน่อาจจะมีประเทศจีน หรือเวียดนามเป็นคู่แข่งที่สำคัญก็ได้ การที่ศรีสะเกษมีแบรนด์ทุเรียนภูเขาไฟ ตอนนี้อย่างไม่มีคู่แข่งแต่ต่อไปไม่แน่อาจจะมีประเทศจีนและเวียดนามเป็นคู่แข่งที่สำคัญก็ได้ แต่ก่อนจีนขาย ปุย ย่ามาแมลง ฮอร์โมน อุปกรณ์ทางการเกษตรถูกกว่าครึ่งหนึ่งของไทย แต่ตอนนี้จีนมีผลกระทบจากไวรัสโควิด-19 ทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกมีผลกระทบไประยะประมาณ 4-5 ปี จึงจะฟื้น

สรุปได้ว่า การเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการจึงเป็นวิธีการที่สำคัญที่ควรจะมีการอบรมแก่เกษตรกรและการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงก็จะทำให้อยู่ได้และมีความสุขอาชีพก็จะมีความมั่นคงมากขึ้น รายได้ก็จะเหมาะสมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ก็ต้องขึ้นอยู่กับเกษตรกรและภาครัฐในการช่วยเหลือส่งเสริมกันในด้านได้มาตรฐานของ GI และ GAP การประชาสัมพันธ์ ผลผลิตทุเรียนให้ได้คุณภาพ ภาครัฐต้องเข้ามาดูแลสนับสนุนเงินทุน กรรมวิธีการปลูก การดูแลรักษา และจำหน่ายด้วยราคาที่พอเหมาะทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค จัดให้มีตลาดชุมชนขายครบวงจรจนต้องหาสถานที่ในการจำหน่ายจัดเป็นตลาดนัดทุเรียน ทำเป็นทุเรียนแปรรูป คัดทุเรียนที่มีคุณภาพเพื่อจำหน่ายออกต่างประเทศ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกทุเรียนในแต่ละปีสูงที่สุด ทุเรียนจากภาคใต้ ภาคตะวันออกให้ผลในแต่ละปีจำนวนหลายแสนตัน ตลาดหลักคือจีน เวียดนาม และฮ่องกง ปัจจุบันสวนทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษมีพื้นที่ปลูกประมาณ 8,500 ไร่ ให้ผลผลิตประมาณ 3,500 ไร่ เมื่อมองที่ตัวเลขจะเห็นว่าผลผลิตที่ได้ยังไม่ถึงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ที่ปลูก ความไม่แน่นอนของสภาพดินฟ้าอากาศและการดูแลรักษาทำให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ไม่เป็นไปตามที่ต้องการของเกษตรกร และเมื่อนำออกไปสู่ตลาดการค้าขายก็จะทำให้เห็นมากขึ้นว่าราคานั้นขึ้นอยู่กับความผันผวนของตลาดด้วย บางช่วงราคาจะแพงและบางช่วงราคาจะลดลง แต่ก็ถือว่าอยู่ในระดับที่พอจะรับได้ ตามความเห็นของนายชาญณรงค์ ทวีสาร มองว่า การปลูกพืชทุเรียนก่อนปลูกต้องมีการปรับธาตุอาหารในดินที่จะปลูกด้วยซึ่งในแต่ละที่จะมีธาตุดินไม่เหมือนกัน การที่ศรีสะเกษมีแบรนด์ทุเรียนภูเขาไฟ ตอนนี้อย่างไม่มีคู่แข่งแต่ต่อไปไม่แน่อาจจะมีประเทศจีนและเวียดนามเป็นคู่แข่งที่สำคัญก็ได้ แต่ก่อนจีนขาย ปุย ย่ามาแมลง ฮอร์โมน อุปกรณ์ทางการเกษตรถูกกว่าครึ่งหนึ่งของไทย แต่ตอนนี้จีนมีผลกระทบจากไวรัสโควิด-19 ทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกมีผลกระทบไประยะประมาณ 4-5 ปี จึงจะฟื้น ลูกค้ารายใหญ่ที่สำคัญคือจีน และปัญหามีอยู่ว่าเป็นวัฏจักรของชาวเกษตรกรไทย เมื่อสินค้าอย่างหนึ่งมีราคาดีก็หันไปปลูกไปตาม ๆ กัน พอผลผลิตมีมากหรือมีคู่แข่งราคาก็จะต่ำลงคุณภาพการปลูกทางเวียดนามและลาวจะเอาเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์มาควบคุม การทำเกษตรแบบไม่เป็นหนี้ ใช้แรงงานในครัวเรือนทำเกษตรแบบพอเพียง ถ้าจะทำแบบใหญ่โตจะมีความเสี่ยงมาก ผลกระทบทั้งเงินบาทและโควิด-19 ทุกฝ่าย

ต้องมีการเตรียมพร้อมให้ดีขึ้นจึงจะมีความมั่นคงทางอาชีพเกษตรได้อย่างยั่งยืนต่อไป ความผันผวนของเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจภายในประเทศทำให้ความผันผวนของตลาดเกิดขึ้นและเกษตรกรต้องยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นให้ได้ เพราะเป็นปัจจัยที่ยากจะควบคุมได้ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบจากโควิด-19 คาดกันว่าจะทำให้ตลาดทุเรียนลดลงจากเดิม จากที่ส่งออกปี 2562 อยู่ที่ 655,346 แสนตัน ในสามตลาดหลักคือ จีน เวียดนาม และฮ่องกง ก็จะลดลงไปด้วย

ในความผันผวนของตลาดนั้น สาเหตุที่ทำให้ราคาพืชสวนหรือทุเรียนนั้นมีความไม่มั่นคงนั้นเป็นเพราะปัจจัยเสี่ยงหลายด้าน วิเคราะห์กันว่า 2 ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความผันผวนต่อตลาดและทำให้เกษตรกรเผชิญความท้าทายหลายด้าน ความเปลี่ยนแปลงที่ผันผวนและไม่มีวิธีการรับมือขาดความรู้ ขาดผู้แนะนำ ทำให้เกษตรกรเสี่ยงกับความสูญเสีย เพราะดำเนินการอย่างหน้ามืดตามัว ในแผนพัฒนาการเกษตร ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการทั้งจากบริบทการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศที่จะส่งผลกระทบต่อการกำหนดอนาคตการพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยในอีก 5 ปีข้างหน้า ดังนี้

3. การเปลี่ยนแปลงระดับโลก

3.1 เศรษฐกิจของโลกมีความผันผวนมากขึ้น ประเทศไทยมีการพึ่งพาและเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศคู่ค้าที่สำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น และจีน เป็นต้น เมื่อเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงไป ย่อมมีผลกระทบต่อการส่งออก-นำเข้าสินค้าและบริการ รวมถึงเศรษฐกิจในภาพรวมของไทยด้วย ปัจจุบันเศรษฐกิจโลกมีความเสี่ยงจากปัจจัย 4 ประการ คือ

1. เศรษฐกิจจีนที่ชะลอตัวลง
2. สถานการณ์การค้าโลกยังคงอ่อนแอ
3. ประเทศผู้ผลิตน้ำมันได้รับผลกระทบจากการลดลงของราคาน้ำมัน
4. ตลาดการเงินมีความผันผวน เนื่องจากนโยบายอัตราดอกเบี้ยในประเทศ ที่สำคัญ

ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ดังนั้น ประเทศไทยในฐานะผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของโลก จำเป็นต้องให้ความสำคัญในการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเงินของโลก รวมทั้งการวางแผนและหาแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลกระทบ รุนแรงต่อการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร รวมถึงรายได้ของเกษตรกร และการพัฒนาภาคเกษตร ของไทย

3.2 กฎ กติกาด้านการค้าและการลงทุนของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

1. กฎ กติกาด้านการค้า การปรับเปลี่ยนกฎระเบียบที่สำคัญด้านการค้าและการลงทุนของโลกทำให้ประเทศต่าง ๆ จำเป็นต้องปรับบทบาทและพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต
2. มาตรการกีดกันทางการค้า

3.3 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยคุกคามทางธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงขึ้น เช่น ปรากฏการณ์ ลานีญา เอลนีโญ ฝนแล้ง น้ำท่วม เกิดโรคระบาด

3.4 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสังคมยุคดิจิทัล

3.5 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ด้านการเกษตร

3.6 แนวโน้มประชากรโลกเพิ่มขึ้น ทำให้ความต้องการบริโภคอาหารและพลังงานเพิ่มขึ้น รายงานสหประชาชาติประเมินว่า จำนวนประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นเป็น 9,100 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2593 โดยส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศกำลังพัฒนาแถบเอเชียและแอฟริกา

4. การเปลี่ยนแปลงระดับประเทศ

4.1 การเปลี่ยนแปลงนโยบายของภาครัฐ

4.2 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรภาคเกษตร เกษตรกรหรือแรงงาน รับจ้างในภาคเกษตรส่วนใหญ่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประชากรที่มีรายได้เฉลี่ยค่อนข้างต่ำ มีคุณภาพชีวิต ต่ำกว่าภาคการผลิตอื่น และขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ แม้ว่าในระยะที่ผ่านมารัฐบาลได้ พยายามแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ แต่จากปัญหายุทธศาสตร์ชาติที่มีความรุนแรง ราคาสินค้าเกษตรที่ตกต่ำ รวมถึงกระแสบริโภคนิยมและพฤติกรรมบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้มากขึ้น และประชากรภาคเกษตรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

4.3 การขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร และการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุประเทศไทย

4.4 ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ¹

สรุปว่า ความผันผวนของตลาดทุเรียนนั้น จะทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาชีพในระยะยาว เกษตรกรจะมองหากระแสในการปลูกพืชสวนเพื่อสร้างรายได้ สวนทุเรียนก็อาจกลายเป็นพืชสวนอื่นที่กระแสดีกว่า ซึ่งก่อนหน้านี้เกษตรกรหลายรายเคยปลูกยางพารา ปลูกปาล์ม หรือพืชสวนอื่น ๆ ตามกระแสมาแล้ว เมื่อทุเรียนได้ผลผลิตดีก็หันมาปลูกกันมากขึ้น แต่เมื่อผลกระทบของเศรษฐกิจระดับโลกและระดับประเทศเกิดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความผันผวนไม่แน่นอน ยิ่งเกิดโรคระบาดที่ชื่อว่า โควิด-19 ยิ่งจะทำให้ความผันผวนมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการส่งออกทุเรียน และแน่นอนว่ากระทบต่อรายได้รายจ่ายของเกษตรกรเป็นอย่างมากด้วย แม้ทุเรียนศรีสะเกษจะมีคุณภาพดีเพียงใดก็ตาม

4.1.3 การส่งเสริมอาชีพทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ

การนำทรัพยากรในธรรมชาติมาประกอบอาชีพ แนวคิดในการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นผลสืบมาจากการเกิดภาวะความเสื่อมโทรม ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่นับวันจะทวีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อคนเราเพิ่ม มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่องค์การสหประชาชาติได้

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นคำที่มีรากฐานมาจากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การเพิ่มผลผลิต และการใช้หรือการจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด รู้จักถนอมในการใช้ เพื่อให้มีไว้ใช้ เพื่อใช้มีอย่างยาวนาน จนถึงคนรุ่นหลัง

¹ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) (ออนไลน์), <http://secretary.dld.go.th/images/files/knowledge/strategy02.pdf.25> กุมภาพันธ์ 2563.

การใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้มีมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดี โดยไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมนั้นด้วยประสิทธิภาพลง หรือกระทบกระเทือนต่อคนรุ่นหลัง

1. แนวทางในการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

1.1. ประชาชนและภาครัฐต้องช่วยกันควบคุมปล่อยของเสียที่สร้างขึ้นให้ออกสู่ธรรมชาติ
น้อยลง

1.2 ประชาชนและภาครัฐต้องรู้จักวิธีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ประชาชนทุกคนต้องเกิดจิตสำนึกร่วมกัน โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้บริโภค
ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสม

1.4 ภาครัฐควรวางมาตรการการกระจายรายได้ออกไปสู่ภาคประชาชนในทุกกลุ่มทุก
อาชีพ เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

1.5 ภาครัฐควรวางมาตรการในการควบคุมอัตราการเพิ่มของจำนวนประชากร

2. นโยบายและวิธีการจัดการด้านทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของรัฐบาลไทย

รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา มีนโยบายให้จัดการสำรวจที่ดินว่างเปล่าที่ยังไม่มีเจ้าของ
มาจัดวางระเบียบการจับจองที่ดินให้เหมาะสมแก่การเพาะปลูก และจัดวางแผนส่งเสริมชลประทาน
รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช มีนโยบายเร่งดำเนินโครงการชลประทานขนาดเล็กส่งเสริมการ
ประมงและปศุสัตว์จนสามารถเป็นสินค้าออก และป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสมบัติของ
ส่วนรวมรัฐจะอนุรักษ์และพัฒนาป่าไม้ให้คงสภาพและเกิดความสมบูรณ์เป็นแหล่งของต้นน้ำลำธาร
รัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร มีนโยบายในการที่จะอนุรักษ์คุ้มครองและป้องกันการทำลาย
ทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน ป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ และให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาท
ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ให้มากยิ่งขึ้นนอกจากนี้จะกวาดขันให้เจ้าหน้าที่ควบคุมดูแล
ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มงวดโดยใช้ภาพจากดาวเทียมในการควบคุม รัฐบาลนายชวน หลีกภัย มี
นโยบายเร่งรัดการปฏิรูปที่ดินและการออกเอกสารสิทธิ์เพื่อกระจายสิทธิ์การถือครองที่ดินให้แก่
เกษตรกรผู้ยากไร้ เพิ่มมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกและการตัดไม้ทำลายป่า
รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีนโยบายในการฟื้นฟูสภาพและคุณภาพการป้องกันการเสื่อม
โทรมหรือการสูญสิ้นไปและการนำกลับมาใช้ใหม่ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ เกิดจากการสมดุลในการ
พัฒนา

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับรูปแบบและแนวทางการใช้ทรัพยากร อย่างยั่งยืน

3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) เป็นแผนพัฒนาฯ
ที่เน้นพัฒนาประเทศให้ก้าวควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่สะสมมาจากแผนพัฒนา
ฯ ฉบับที่ผ่านมานั้นเน้นการให้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างมีคุณภาพ และเน้นเศรษฐกิจการเมืองสังคม ให้มี
ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-239) เป็นแผนพัฒนาฯ ที่มุ่งให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาในเชิงปริมาณคุณภาพและความเป็นธรรมในสังคมเน้นการกระจายรายได้และความรู้ไปสู่ภูมิภาค เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

3.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนและแท้จริง โดยกำหนดการพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์หลัก และในส่วนของจัดการทรัพยากรฯ และสิ่งแวดล้อม มีการวางแผนจัดการเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูให้มีความสมบูรณ์และเกิดความสมดุลต่อระบบนิเวศวิทยาและให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรมเป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอย่างแท้จริง

3.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็นแผนพัฒนาฯ ที่ได้ัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ เพื่อให้ประเทศรอดพ้นวิกฤตเศรษฐกิจนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลมีคุณภาพ

4.1.4 การส่งเสริมอาชีพทางด้านเศรษฐกิจและการเงิน

การส่งเสริมอาชีพทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งแต่เดิมนั้นนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้ จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้นก่อน ดังกระแสพระราชดำรัสความว่า “การที่ต้องให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างฐานะตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกิน พอใช้เป็นขั้นที่หนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง” “...หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกันทำสักเศษหนึ่งในสี่ส่วน ประเทศชาติของเราก็สามารถรอดพ้นจากวิกฤติได้...”

จากประเด็นเรื่องรายได้รายจ่าย ความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจระดับโลกและระดับประเทศ และความผันผวนของตลาดนั้น ทำให้เกิดตั้งคำถามว่า จะมีแนวทางในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพให้แก่ผู้ปลูกพืชสวนหรือทุเรียนอย่างไร การสนทนากลุ่มทำให้ได้คำตอบหลายอย่าง สิ่งสำคัญคือตัวของเกษตรกรเองที่อยากทำให้เกิดความมั่นคงในระยะยาว โดยเฉพาะทำแล้วมีรายได้ ลดรายจ่าย และไม่เป็นหนี้ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ กระบวนการที่จะทำให้เกิดความมั่นคง ปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ ได้แก่

1. การสร้างรายได้และอาชีพเสริม ในอดีตและปัจจุบัน บางพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ เกษตรกรมีอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพรองคือการปลูกพืชสวน แต่เกษตรกรในอำเภอกันทรลักษณ์ อำเภอบุณฑล และอำเภอศรีรัตนะ มีอาชีพหลักคือปลูกพืชสวน โดยเฉพาะสวนทุเรียนมีจำนวนมาก และปลูกผสมผสานกับพืชอื่น ๆ เช่น กล้วย มังคุด ละครุด ลำไย มะม่วง ยางพารา มะละกอ เป็นต้น รายได้หลักจึงมาจากการปลูกทุเรียน เพราะให้ผลผลิตที่มีราคามากที่สุดตามท้องตลาดในแต่ละปี บางสวนมีผู้มาเหมาสวน ทำสัญญา จ่ายเงินก็มี ส่วนพืชสวนอื่น ๆ ก็เป็นรายได้รองลงมา และนำมาประกอบเป็นอาหารเลี้ยงตนเองและครอบครัว อาชีพเสริมจึงมีความสำคัญรองลงมา เมื่อเว้นจากการทำสวนทุเรียนก็หยุดการทำงานไปเลย เพราะเหน็ดเหนื่อย เกษตรกรบางคนต้นตี่ 2 ตี่ 3 เพื่อเข้าไป

ดูแลสวน และกล้วยมมิต เกษตรกรส่วนมากจะอยู่ที่สวนของตนเองเพื่อเฝ้าดูแลอย่างจริงจัง เกษตรกรบางคนเน้นทำสวนทุเรียนโดยเฉพาะ จึงมองข้ามอาชีพเสริมอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดรายได้ทดแทนกัน สิ่งที่จะมาสนับสนุนการสร้างรายได้และอาชีพเสริม และด้านความรู้ในการสร้างรายได้ และอาชีพเสริม สรุปว่า การสร้างรายได้จากอาชีพหลักคือการปลูกทุเรียน อาชีพเสริมก็มีความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงทางรายได้ สิ่งที่จะช่วยสนับสนุนการสร้างรายได้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเพาะปลูก การบริหารจัดการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการได้รับการอบรม เป็นต้น ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน

2. สถานการณ์ด้านการเงิน เกษตรกรที่มีรายได้หลักจากการปลูกทุเรียนนั้น จะสามารถนำเงินมาหมุนเวียนใช้ในครัวเรือน การชำระหนี้ที่กู้ยืมมา การลงทุนในด้านต่าง ๆ ทำให้เงินที่ใช้หมุนเวียนหมดไป เพราะรายจ่ายจะมีมากกว่าช่องรายได้ อาชีพเสริมก็จะมาช่วยทำให้สถานการณ์การเงินดีขึ้น สถานะทางการเงินก็จะมั่นคงขึ้น แต่ถ้าไม่มีการใช้จ่ายในด้านอื่น ๆ ก็ยังมีความมั่นคงมีเงินเก็บเงินออมไว้เป็นทุนสำรองในอนาคตอย่างไม่เดือดร้อน สิ่งที่จะช่วยเสริมให้มั่นคงมากขึ้นคือ เกษตรกรจะต้องมี 1) การทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ทราบรายรับรายจ่ายของครัวเรือน และสามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลงได้ สามารถวางแผนด้านการเงินของครัวเรือนได้ดียิ่งขึ้น 2) การส่งเสริมอาชีพกลุ่มผลิตภัณฑ์ทางอาหาร กลุ่มผลิตภัณฑ์การเกษตร และกลุ่มงานช่างและงานฝีมือ เป็นแนวทางในการสร้างอาชีพเสริมจากความต้องการของประชากร ซึ่งมีความรู้พื้นฐานด้านต่าง ๆ อยู่แล้ว และมีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุน ต้นทุน กระบวนการผลิต บรรจุภัณฑ์และการตลาด 3) โครงการส่งเสริมอาชีพด้านการค้าขาย/ธุรกิจออนไลน์ปัจจุบันในพื้นที่มีการค้าขาย ในตลาด/ร้านค้าชุมชน สินค้า OTOP อยู่ แต่ถ้ามีความต้องการเพิ่มยอดขาย ก็สามารถทำธุรกิจออนไลน์ เพื่อเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้มากยิ่งขึ้น 4) ต้องหาช่องทางในการออมเงิน เช่น การเก็บในธนาคาร การออมเงินประเภทต่าง ๆ เป็นต้น จะช่วยทำให้สถานะทางการเงินมั่นคงมากขึ้น การลงทุนก็จะไม่ใช่ปัญหาหนักของเกษตรกรอีกต่อไป

3. ด้านข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร เกษตรกรแม้จะมีความรู้ในการปลูกพืชสวนก็จริง แต่วิทยาการสมัยใหม่ได้เจริญก้าวหน้าไปมาก ถ้ายังใช้วิธีการปลูกทุเรียนหรือพืชสวนแบบเดิม รายได้ก็ดี การเจริญเติบโตของพืชสวนก็ดี ก็จะแข่งขันกับสวนอื่น ๆ ที่พัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี ช่องทางการผลิตและการขายไม่ได้ ดังนั้น การพัฒนาตนเองของเกษตรกรก็จะช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ เช่น การอบรมความรู้ด้านยา สารเคมี วิธีการดูแลรักษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน การประชุม และการนำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ เป็นต้น ย่อมทำให้เกษตรกรแข่งขันและมีความมั่นคงในอาชีพตนเองยกตัวอย่าง การปลูกต้นทุเรียนต้นหนึ่งระยะ 7 เดือน 7 นั้นเริ่มเปลี่ยนไป มีการทดสอบลองปลูกทุเรียนจำนวน 4 ต้นในหลุมใกล้กันเพื่อช่วยในการยึดต้นไม่ให้ล้มเมื่อยามมีลมพายุพัดมาอย่างแรงแน่นอนว่าในอนาคตจะมีวิธีการลักษณะเช่นนี้ในการปลูกมากขึ้น ความรู้พื้นฐานและการปรับตัวยอมรับวิทยาการสมัยใหม่มากขึ้นจะยิ่งทำให้อาชีพมั่นคงมากขึ้น

สรุปได้ว่า การส่งเสริมอาชีพทางด้านเศรษฐกิจและความผันผวนราคาตลาดทุเรียนนั้น จะทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาชีพในระยะยาว เกษตรกรจะมองหากระแสในการปลูกพืชสวนเพื่อสร้างรายได้ สวนทุเรียนก็อาจกลายเป็นพืชสวนอื่นที่กระแสดีกว่า ซึ่งก่อนหน้านี้เกษตรกรหลายรายเคยปลูกยางพารา ปลูกปาล์ม หรือพืชสวนอื่น ๆ ตามกระแสมาแล้ว เมื่อทุเรียนได้ผลผลิตดีก็หันมาปลูกกันมาก

ขึ้น แต่เมื่อผลกระทบของเศรษฐกิจระดับโลกและระดับประเทศเกิดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และความผันผวนไม่แน่นอน ยิ่งเกิดโรคระบาดที่ชื่อว่า โควิด-19 ยิ่งจะทำให้ความผันผวนมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการส่งออกทุเรียน และแน่นอนว่ากระทบต่อรายได้รายจ่ายของเกษตรกรเป็นอย่างมากด้วย แม้ทุเรียนศรีสะเกษจะมีคุณภาพเพียงใดก็ตาม ดังนั้น การส่งเสริมความมั่นคงทางรายได้และอาชีพเสริมจะทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงในการปลูกพืชสวนทุเรียนของตนเอง แนวทางส่งเสริมดังกล่าวจะยิ่งช่วยทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงในอาชีพ โดยเฉพาะการมีระเบียบวินัยในตนเองในการทำอาชีพนี้

4.2 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนกว้างขวางสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตของปัจเจกบุคคลและสังคมอันจะก่อให้เกิดความสุขและประโยชน์ได้ การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์อื่น ๆ ได้อย่างดีเยี่ยมเป็นผลดีในชีวิต ประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษมีประมาณ 1,452,741 คน หลากหลายอาชีพและความนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักยามเมื่อถึงฤดูทุเรียนให้ผล เกษตรกรบางส่วนจะนำทุเรียนไปทำบุญถวายพระสงฆ์เพื่อเอาฤกษ์เอาชัยถือเป็นมงคล ยามดีในการเก็บเกี่ยวต่อไป ความเชื่อเรื่องการทำบุญให้ทานเป็นเรื่องที่อยู่ในจิตใจของชาวพุทธอยู่แล้ว จึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรในการทำบุญลักษณะเช่นนี้ อย่างไรก็ตาม เมื่อเป็นชาวพุทธแล้วก็ย่อมต้องศึกษาหลักธรรมแล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับอาชีพของตนเท่าที่จะทำได้ เช่น การให้ทาน รักษาศีล เจริญภavana สัมมาอาชีวะ สุจริต อิทธิบาท เป็นต้น เป็นตัวหลักการใหญ่ที่มีอยู่แล้ว หลักการเหล่านี้ปรากฏให้เห็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน สนับสนุนให้เกิดความมั่นใจมั่นคงในการดำเนินชีวิตและอาชีพได้ ดังนี้

1. หลักการน้อยคล้ายหลักใหญ่ในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของทุกคนได้ เกษตรกรที่มีอาชีพปลูกพืชสวนปลูกทุเรียนก็นำมาใช้ได้เช่นกัน มีหลักธรรมหลายประการที่เข้ากับเกณฑ์นี้ ได้แก่

ก. กามโภคีสุข 4 (สุขของคฤหัสถ์ 4) คือ คนครองเรือนควรจะมีความสุข ๔ ประการ ซึ่งคนครองเรือนควรพยายามให้เข้าถึงให้ได้ ความสุขเป็นสิ่งที่หลายคนอยากได้ แต่ก็ต้องบริหารจัดการให้เป็นถึงจะมีสุขได้ คือ

1. อัตติสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ เป็นหลักประกันของชีวิต โดยเฉพาะความอุ่นใจ ปลอบปลื้มภูมิใจว่าเรามีทรัพย์ที่หามาได้ด้วยกำลังของตนเอง เกษตรกรที่มีเงินทุนมากย่อมอุ่นใจได้ว่าจะไม่ต้องวิตกกังวลในการหาแหล่งทุนมาสนับสนุนในการปลูกทุเรียน

2. โภคสุข สุขเกิดจากการบริโภคทรัพย์ หรือใช้จ่ายทรัพย์ คือ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตน เลี้ยงดูบุคคลอื่น และทำประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและสังคม เป็นต้น เมื่อทุเรียนให้ผลสามารถจัดจำหน่ายได้ทุนมาแล้วก็สามารถนำมาบริหารจัดการได้อย่างมีความสุข

3. อดทน สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์ใจ เป็นกังวลใจเพราะมีหนี้สินติดค้าง เกษตรกรสามารถนำเงินที่ได้จากการจำหน่ายมาจ่ายหนี้ที่กู้ยืมมาจากแหล่งทุนต่าง ๆ เมื่อบริหารหนี้สินได้แล้วย่อมมีความสุข

4. อดวิช สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือ มีกายกรรม วาจกรรม มโนกรรมที่สุจริต ที่ใครจะว่ากล่าวติเตียนไม่ได้ มีความบริสุทธิ์ และมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน การดำเนินการสวนทุเรียนย่อมมีปัญหาอุปสรรคมากมาย ขอเพียงสินค้ามีคุณภาพ ผู้บริโภคซื้อมาบริโภคอย่างพึงพอใจแล้วก็ทำให้เกษตรกรพอใจได้ การดำเนินการอย่างซื่อสัตย์สุจริตย่อมสนับสนุนให้อาชีพมีความมั่นคงและมีความสุขได้²

ข. หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นแนวทางสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนดำเนินชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ ที่จะต้องสร้างเนื้อสร้างตัวตนเองให้เจริญก้าวหน้าขึ้นมาแล้วทำให้ชีวิตมีความมั่นคง คนที่สร้างเสริมตนเองขึ้นมาได้ย่อมรู้จักหา รู้จักเก็บ รู้จักกิน รู้จักใช้ ไม่ทำชีวิตให้ลำบากเดือดร้อน ชาวพุทธจะมีต้นทุนทางธรรมเท่ากัน มีหลักธรรมเป็นคู่มือในการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าและมีความสุข เป็นข้อปฏิบัติสำคัญ ที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่า “หัวใจเศรษฐี” โดยมีคำย่อคือ อุ อา กะ สะ ดังนี้

1. อุฏฐานะสัมปทา (อุ) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญา ไตร่ตรอง พิจารณาหาวิธีการที่แยบคายในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักดำเนินการด้านเศรษฐกิจ ทำการงานประกอบอาชีพให้ได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยการรักษา สามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ไม่ให้สูญหายพินาศไปด้วยภัยต่าง ๆ รู้จักประหยัด การสำรองทุน และการออมเงินให้เป็น

3. กัลยาณมิตตตา (กะ) หมายถึง การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในวงการอาชีพนั้น ๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่าง ๆ ในการทำงาน ทนต่อเหตุการณ์ ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนเองอย่างถูกต้อง ไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุข ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินไม่เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป การรวมกลุ่มกันก็จัดเข้าอยู่ในข้อนี้

4. สมชีวิตา (สะ) หมายถึง ความเป็นอยู่พอดี หรือความเป็นอยู่สมดุล คือเลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ฝืดเคือง ใช้จ่ายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นรู้จักกินรู้จักใช้ ทำให้เกิดความพอเพียง³

²อง. จตุกก. (ไทย) 21/62/105.

³อง. อฎฐก. (ไทย) 23/54/340.

ค. โภควิภาค 4 เป็นวิธีการจัดสรรทรัพย์ในการใช้จ่าย โดยจัดสรรทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. แบ่ง 1 ส่วน เพื่อใช้บริโภคเลี้ยงตนเองให้เป็นสุข เลี้ยงดูครอบครัว และคนที่อยู่ในความรับผิดชอบให้เป็นสุข และใช้ทำความดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิต คือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

2. แบ่ง 2 ส่วน เพื่อจัดสรรไว้สำหรับลงทุนประกอบกิจการงานต่าง ๆ เป็นการแบ่งส่วนที่มากเพื่อลงทุนในการพัฒนาการปลูกพืชสวนให้มั่นคง อันจะเป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่น ๆ พัฒนามากขึ้นด้วย

3. แบ่ง 1 ส่วน เพื่อเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็นยามฉุกเฉิน เช่น เมื่อเกิดอุบัติเหตุ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น การจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น แม้ความต้องการลงทุนอย่างเร่งด่วนก็สามารถนำมาใช้สนับสนุนในด้านนี้ได้ การประกอบอาชีพก็จะมั่นคงมากขึ้น เงินออมตรงนี้จะช่วยแก้ไขปัญหายามจำเป็นได้⁴

สรุปได้ว่า มนุษย์ย่อมแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมคือมีอาชีพสุจริต ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ก่อความเดือดร้อนรำคาญให้ผู้อื่น เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วใช้จ่ายทรัพย์บำรุงตนเองให้มีความสุขไม่อดอยาก ในขณะเดียวกันก็แจกจ่ายสงเคราะห์ผู้ใกล้ชิดและบุคคลอื่นตามความเหมาะสม และตามความสามารถ รู้จักเก็บออม ตลอดจนเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความคล่องตัวในการประกอบอาชีพต่อไป ดังนั้น ความสุขจากการเลี้ยงชีวิตด้วยทรัพย์สินของตนเอง จึงต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขความสอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพที่บุคคลนั้นดำรงอยู่เป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้กับตนเองและบุคคลอื่น ไม่เป็นไปเพื่อขัดขวางหรือทำลายประโยชน์สุขของตนเองและบุคคลอื่น ไม่เป็นไปในลักษณะที่เบียดเบียนชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของตนเองและบุคคลอื่น ไม่ขัดแย้งกับเป้าหมายของสังคมส่วนรวม และที่สำคัญต้องนำไปสู่เป้าหมายชีวิตของตนตามสถานภาพในขณะนั้น นอกจากหลักการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีหลักธรรมะอีกหลายอย่างที่จะช่วยสนับสนุนส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรได้ เช่น การมีสติยามเกิดปัญหา ความอดทน การแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน ขรวาธรรมจักร 4 พรหมวิหาร 4 สัมปยุตธรรม 7 และกัลยาณมิตตตา 7 เป็นต้น นำมาใช้ในมิติการดำเนินชีวิต การดำเนินการ และการค้าขายได้

2. การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักสุจริต 3

สุจริต หมายถึง การประพฤติชอบ ประพฤติในทางที่ถูกต้อง มักใช้คู่กับคำว่า ซื่อสัตย์ เป็นซื่อสัตย์สุจริต หมายถึงการประพฤติตรง ถูกต้อง ไม่คดโกง ในทางใดทางหนึ่ง ตรงข้ามกับคำว่า ทุจริต เช่น การซื้อขายทุเร็นอ่อน คุณภาพแย่ เป็นการประพฤติคดโกงทุจริตกับผู้บริโภค เป็นต้น ดังนั้น การประพฤติชอบซื่อสัตย์จึงเป็นการส่งเสริมความมั่นคงอาชีพให้กับเกษตรกร เป็นหลักประกันการทำการค้าขายระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภค สุจริตมีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

1. กายสุจริต หมายถึง ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ตั้งใจถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย ละเว้นการบีบคั้น เบียดเบียน มีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน ไม่แย่งชิงลักขโมย หรือเอารัดเอาเปรียบ แต่เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน ไม่ประพฤติผิดล่วงละเมิดในของรักของหวง

⁴ที. ปา. (ไทย) 11/265/211-212.

ของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจ หรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตในอาชีพ โดยการนำธรรมมาเป็นหลักในการประกอบอาชีพ⁵ การประกอบอาชีพจึงต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตของตนเอง ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภครโดยเก็บทุเรียนดิบไปจำหน่าย ในการทำผลผลิตให้ได้มาตรฐาน มีความอดทน ขยัน เอาใจใส่ดูแล ตรงต่อเวลา ไม่คดโกงราคา⁶ ถ้าเกษตรกรไม่มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้าผู้บริโภค ก็จะหมดความเชื่อมั่นต่อลูกค้าหรือการจำหน่ายผลผลิตก็จะน้อยลง แล้วจะหมดความมั่นคงทางอาชีพด้วย

2. วีสัจจิต หมายถึง ความสุจริตทางวาจา พูดสื่อสารในสิ่งที่ต้องการถูกต้อง ประพฤติชอบทางวาจา สื่อสารทางวาจาอย่างตรงไปตรงมา ไม่โฆษณาเกินเลย ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริง เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ ไม่พูดส่อเสียด ยุยงสร้างความแตกแยก พูดแต่คำที่ส่งเสริมสามัคคี ละเว้นจากการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวลควรฟัง รวมถึงละเว้นจากการพูดเหลวไหลเพ้อเจ้อ พูดแต่ความจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ และถูกกาลเทศะมีความจริงใจต่อผู้บริโภค⁷ พูดแต่ความจริง ไม่หลอกล่อเอาทุเรียนที่ยังไม่แก่ไปจำหน่ายให้ผู้บริโภคความซื่อตรงต่อเวลา และผู้บริโภครด้วย⁸ความซื่อตรงต่อเวลาในการแจ้งระยะการนำทุเรียนไปบริโภคแก่ลูกค้าต้องมีความชัดเจนด้วย

3. มโนสุจริต หมายถึง ความสุจริตทางใจ ทำสิ่งที่ต้องการถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้ คิดให้ คิดเสียสละ ทำใจให้ผ่องแผ้วกว้างขวาง ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย แต่ตั้งความปรารถนาดี แผ่เมตตา มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ เข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิต มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย โดยเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค ไม่โลภ รักในอาชีพ ไม่คิดเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค ต้องซื่อสัตย์ทั้งการผลิตและการส่งออก ไม่เก็บทุเรียนอ่อนไปจำหน่าย⁹และกลุ่มผู้ปลูกทุเรียนท่านหนึ่งกล่าวเสริมว่า 1. การค้าขายทุเรียนต้องมีคุณธรรมไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค 2. การผลิตทุเรียน การส่งทุเรียนส่งถึงผู้บริโภคต้องให้มีคุณภาพ 3. มีความซื่อสัตย์และอดทนต่ออาชีพเกษตรกร¹⁰ ส่วนกลุ่มนักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดศรีสะเกษ ได้กล่าวว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตในอาชีพของตนเอง ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภครโดยเก็บทุเรียนดิบไปจำหน่าย¹¹

⁵สนทนากลุ่ม, นายพรชัย เนียนแนบ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, 11 มีนาคม 2563. นางวิมลพรรณ พงษ์ธา นักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

⁶สนทนากลุ่ม, นายจันทร์ทา นิลภา ผู้ใหญ่บ้านสำโรงใหม่ไทยเจริญ หมู่ที่ 21, 11 มีนาคม 2563

⁷สนทนากลุ่ม, นายบุญเลิศ ดอกบัว หมู่ที่ 9, 11 มีนาคม 2563

⁸สนทนากลุ่ม, นายนพ บุญชัย หมู่ 9,11 มีนาคม 2563.

⁹สนทนากลุ่ม, นายทศพล สุวะจันทร์ ประธานกลุ่ม ผู้ปลูกทุเรียน, 11 มีนาคม 2563.

¹⁰สนทนากลุ่ม, นางสาวพรีดา วรรณจุ เลขานุการกลุ่มผู้ปลูกทุเรียน หมู่ 8, 11 มีนาคม 2563.

¹¹สนทนากลุ่ม,นางวิมลพรรณ พงษ์ธา, 11 มีนาคม 2563.

3. การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักธรรมอิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 หมายถึง ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ผู้ที่ทำการเกษตรจะต้องมีธรรมะนี้ไว้เป็นหลักประจำใจจึงจะประสบความสำเร็จจากการปลูกทุเรียนเพราะธรรมะนี้จะช่วยส่งเสริมให้การทำงานทำอาชีพดำเนินไปได้เสมอ แม้ในยามท้อแท้ เมื่อมองย้อนตรวจสอบก็จะทำให้เห็นสาเหตุและผลที่พึงประสงค์ มี 4 ประการ คือ

1. ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไปต้องมีความรักเอาใจใส่ในอาชีพ เพราะการปลูกพืชทุเรียนนั้นไม่เหมือนกับปลูกพืชชนิดอื่น ถ้าขาดความรัก ขาดการดูแล ไม่เอาใจใส่เพียงวันเดียวพืชทุเรียนก็ไม่ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ หรือแห้งตายก่อนก็ได้ และต้องรู้จักอดทน และรอเวลา ไม่ใจร้อน¹²มีความสามัคคี มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน มีความขยันอดทน มีความเพียรพยายามมาก¹³เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนสามารถนำมาเป็นคติสอนใจให้เกิดความเชื่อมั่นสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองยามเมื่อท้อแท้ท้อถอย

2. วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอยโดยกลุ่มผู้ปลูกพืชทุเรียนได้กล่าวไว้ว่า การทำสวนทุเรียนจะต้องรู้จักประหยัด มัธยัสถ์ อดทน¹⁴นอกจากมีความเพียรเป็นตัวยึดแล้ว เมื่อเงินมาจากการจำหน่ายทุเรียนแล้วต้องรู้จักการอดออม ประหยัด มัธยัสถ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อน ในการดูแลบำรุงรักษา ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าฮอร์โมน ในปีต่อไป

3. จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝฝ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลือนลอยไปมีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีกำลังใจดี กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชทุเรียนนอกจากการเอาใจฝึกฝฝในการปลูกดูแลทุเรียนของตนเองแล้ว กลุ่มตนยังต้องปฏิบัติตามหลักศีล 5 ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามรอยพ่อด้วย¹⁵ ดังที่นางสาววาสนา อยู่ดี พานิชย์จังหวัดศรีสะเกษ ได้กล่าวว่า เกษตรกรเองต้องมีความพอเพียง ความซื่อสัตย์ ไม่ต้องโลภมาก ไม่ก่อหนี้ยืมสินมาลงทุน การปฏิบัติตามหลักศีล 5 ความขยันหมั่นเพียรเหมือนน้ำซึมบ่อทราย และกลับศึกษาดูด้วย ทุกหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการปลูกทุเรียนต้องออกไปดูแลเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเป็นการให้กำลังใจด้วย¹⁶

¹²สนทนากลุ่ม,นายเพชร บุญปัทธสร ผู้ใหญ่บ้านสำโรงเก่า หมู่ที่ 9, นายชยพล นิลจำปา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 21,11 มีนาคม 2563.

¹³สนทนากลุ่ม,นายสุตท่าย น้อยศรี อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 21,นายบุญแสน ศรีวงษ์ กรรมการหมู่บ้าน, นายทศพล สุวะจันทร์ ประธานกลุ่มผู้ปลูกพืชทุเรียน, 11 มีนาคม 2563.

¹⁴สนทนากลุ่ม,นายถวิล ปะเรพันธ์ หมู่ที่ 9,นายสมัย ศรีวงษ์ หมู่ 21,นายอุณินันท์ จันทร์ หมู่ 21, 11 มีนาคม 2563.

¹⁵สนทนากลุ่ม,นายทิวา รุ่งแก้ว นายกพุทธสมาคมจังหวัดศรีสะเกษ,นายถวิล ปะเรพันธ์ หมู่ที่ 9นาย สะอึ้ง นพพันธ์ หมู่ 9,นางสำเนียง อรกุล บ้านชำตารมย์ หมู่ 7 ตำบลตระกาจ, 11 มีนาคม 2563.

¹⁶สนทนากลุ่ม, นางสาววาสนา อยู่ดี พานิชย์จังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

4. วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหา เหตุผล และตรวจสอบหาสาเหตุข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิเคราะห์ แก้ไข ปรับปรุง ซึ่งกลุ่มผู้ปลูกพืชทุเรียนเมื่อประสบปัญหาความผันผวนของราคา ปัญหาเกิดจากภัย ธรรมชาติ หรือเกิดวิกฤติเศรษฐกิจโลกต้องมีความไตร่ตรองในการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้สติ¹⁷เป็นต้น การแก้ไขด้วยวิทยาการสมัยใหม่ ดังที่นายชาญณรงค์ ทวีสาร ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ ได้ กล่าวว่า การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ สนับสนุนเป็นเรื่องดี ลดทอนการทำงานได้หลายด้าน การผลิตให้มี คุณภาพ การประพรวดินปฏิบัติตามสีล 5 ภายหลังกรรม 3 มโนกรรม 4 วชิกรรม 3 ตามแนวทาง พระพุทธศาสนาครอบคลุมอยู่ในนี้แล้ว¹⁸

สรุปได้ว่า การส่งเสริมความมั่นคงตามแนวพระพุทธศาสนาก็คือการส่งเสริมด้วยหลัก ธรรมะ ส่งเสริมด้านการผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพ และการพัฒนาคุณภาพการเกษตร ด้วยความ เข้มแข็งทางกาย ทางวาจา และทางใจ มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง มีธรรมะเป็นหลักชัยในการ ดำเนินการปลูกทุเรียน รวมถึงการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท มองเห็นกระแสความเปลี่ยนแปลง ของโลกได้อย่างชัดเจนและดำเนินการทำพืชสวนหรือปลูกทุเรียนได้อย่างมั่นคงและมีความสุขตาม อัตภาพและฐานะของตนเอง ไม่ตกอยู่ในความอยากความต้องการด้วยโลภะกระตุ้นให้เกิดความ ต้องการที่จะบริโภคมากเกินไปหรือคดโกง เป็นการค้าขายอย่างมีศีลธรรมและดำเนินด้วยคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับอาชีพของตนเอง

4.3 รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียน

ดังได้กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมความ มั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียน/พืชสวนและจากการสนทนานั้น จะเห็นได้ว่าการนำเสนอรูปแบบ หลายอย่างทั้งในด้านแนวคิดและวิธีการ การส่งเสริมอาชีพชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการ จัดการท่องเที่ยวชุมชนโดย ชุมชน ตลาดนัดชุมชน ตลาดชุมชนหรือร้านค้าชุมชน และศูนย์แสดงสินค้า ชุมชนหรือ OTOP ทั้งหมดนั้นเป็นรูปแบบในการส่งเสริมอาชีพที่มีหลักการสำคัญเพื่อให้เกษตรกรได้มี โอกาสในการเลือกใช้ช่องทางการขายผลิตภัณฑ์และเพิ่มรายได้ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชน ศักยภาพ และความเหมาะสมของเกษตรกรนั้น ๆ รวมถึงเป็นแนวทางให้ผู้นำชุมชน ภาครัฐ และผู้เกี่ยวข้อง นำมาตัดสินใจดำเนินการได้อย่างเหมาะสม รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพประกอบไปด้วย 10 รูปแบบ ดังนี้

1. พัฒนารูปแบบเดิมที่มีอยู่ต่อไป ได้แก่ แนวคิดตลาดนัดชุมชน ร้านค้าชุมชน และโอท็อป วิธี รูปแบบการส่งเสริมเพื่อให้เกิดความมั่นคงนั้นจะต้องอาศัยผู้ที่มีความเกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งตัว เกษตรกรเอง ภาครัฐ เอกชน การดำเนินการในรูปแบบนี้จะช่วยให้เกษตรกรเล็งเป้าเพื่อเข้าไปขอ คำแนะนำและเข้าร่วมได้ง่ายขึ้น

¹⁷สัมภาษณ์กลุ่ม,นายถวิล ปะเรพันธ์ หมู่ที่ 9 ตำบลบักคอง,นายวุฒินันท์ จันทร หมู่ 21 ตำบลบักคอง, 11 มีนาคม 2563

¹⁸สนทนากลุ่ม,นายชาญณรงค์ ทวีสาร ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

2. กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชทุเรียนจัดเป็นตลาดนัดสีเขียวเพื่อเป็นการรวมกลุ่ม เพื่อต่อรองราคา ต้องมีตลาดชุมชน เพื่อให้เกษตรกรนำพืชทางการเกษตรอย่างอื่นมาจำหน่ายด้วย รายได้หลักคือการขายทุเรียน ส่วนรายได้รองก็จะเป็นพืชผักและผลไม้ชนิดอื่น ในสมัยของนายธวัช สุรบาล อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการโปรโมทและประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และมีการเซ็นสัญญาของ GI มีกองทุนจากกลุ่มผู้ปลูกทุเรียน ทำให้กลุ่มมีพลังมากขึ้น ในส่วนของเกษตรกรก็จะมีกำลังใจในการทำอาชีพ และเมื่อเกิดปัญหาขึ้น ก็สามารถพึ่งพาคำแนะนำ ความช่วยเหลือ และกำลังใจได้

3. ลดต้นทุนในการดูแลรักษา ส่งเสริมให้สมาชิกสวนทุเรียนลดรายจ่าย ลดต้นทุนการผลิต ด้วยการทำน้ำหมักชีวภาพเองมีเงินทุนหรือรถมาปรับพื้นที่ให้เหมาะสมให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบพอเพียง ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินที่มีดอกเบี้ยสูงจนเกิดปัญหา

4. การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การแปรรูปทุเรียนด้วยการทำทุเรียนกวน การหาสถานที่ในการจำหน่าย คัดทุเรียนที่มีคุณภาพเพื่อจำหน่ายออกต่างประเทศ มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เก็บไว้ขายได้นาน เช่น แห้งเย็น อบแห้ง เป็นต้น ตัวสินค้ามีรูปแบบสามารถดึงดูดผู้บริโภคหรือทำเป็นของฝากได้ มีคำแนะนำในการรับประทาน และการจัดส่งให้ผู้บริโภคด้วยวิธีการที่รวดเร็ว ทั้งประโยชน์และบริการขนส่งอื่น ๆ และช่องทางการจำหน่ายและบริการต่าง ๆ

5. คุณภาพของทุเรียน รักษาคุณภาพให้ดีและผู้บริโภคต้องได้รับสินค้าที่มีคุณภาพและมาตรฐานเพื่อรักษาชื่อเสียงของกลุ่ม ได้มาตรฐานการผลิต GAP และ GI สืบสาวจลตาดและสถานที่ที่จะขายก่อน การขายต้องคำนึงถึงต้นทุนการผลิตของเกษตรกรจึงจะมีความมั่นคงทางอาชีพได้ แนวทางส่งเสริมของหอการค้านี้มีแนวทางการแปรรูปโดยวิธีการแกะเป็นเมล็ดโดยไม่สนว่าจะจะเป็นทุเรียนเกรดใดก็ตาม คือแกะแบบโลว์ฟิตก็จะได้ราคาแพง จะแช่ในน้ำแข็งแห้งส่งทางเคอร์รี่ใช้เวลาไม่เกิน 2 วันการทำเกษตรพอเพียง คือ มีกิน มีขาย มีเก็บ และไม่เป็นหนี้ การส่งเสริมเพื่อความมั่นคงทางอาชีพเกษตรกรต้องทำทุเรียนให้ได้คุณภาพ และได้มาตรฐานของ GI และ GAP ด้วย ทางภาครัฐต้องมาให้การสนับสนุนในเรื่องทุน และให้ความรู้กรรมวิธีการปลูก การดูแลรักษา และจำหน่ายด้วยราคาที่พอเหมาะทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

6. การอบรมเพิ่มเติมองค์ความรู้อยู่เสมอ เกษตรกรต้องได้รับการอบรมความรู้ด้านวิชาการจากหน่วยงานราชการ ภาครัฐ และบุคลากรผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านทุเรียน การปลูกและการดูแลรักษาคุณภาพด้วยส่วนทางเกษตรจังหวัดจัดให้วิทยากรไปอบรมให้ความรู้ทางด้านการปลูกรักษา การเตรียมดิน การตรวจค่า PH ความเป็นกรด ด่าง ตลอดจน ปุ๋ย ยา ฮอร์โมน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจำหน่ายที่จะทำให้เกษตรกรซื้อในราคาที่จะอยู่ได้ส่งเสริมการส่งออกในด้าน การตลาดต่างประเทศและในประเทศให้มีการประชุมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อบรมความรู้เกี่ยวกับการผลิตทุเรียนให้ได้คุณภาพ อบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรประจำทุกเดือน ควรมีตารางการดูแลรักษาอย่างชัดเจน

7. การรวมกลุ่มทำสวนทุเรียน (แปลงใหญ่) จะทำให้สามารถสร้างความเข้มแข็งภายในกลุ่มผู้ปลูกทุเรียนได้ ทำเป็นสวนเกษตรปลูกทุเรียนปลอดสารพิษ สนับสนุนผู้ปลูกทุเรียนหันมาทำแบบเกษตรอินทรีย์ เช่นการทำปุ๋ยหมัก ยาจากธรรมชาติ เพื่อปลอดสารพิษ ผลผลิตได้ราคาดี ปลอดภัยของผู้บริโภคด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำให้กับเกษตรกรได้ใช้อย่างเพียงพอกรมชลประทานต้องเข้ามาส่งเสริมด้วยจึงจะมีความมั่นคงและยั่งยืน การทำเกษตรอินทรีย์ต้องได้รับการรับรองคุณภาพ

พื้นที่ต้องมีเอกสารสิทธิ์ การทำเกษตรอินทรีย์ขาดทุนคือกำไร ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ
น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ การทำเป็นต้นแบบของการเกษตร เกษตรกรทำการเกษตร
แบบพอเพียงทำการเกษตรแบบผสมผสาน ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินที่มีดอกเบี้ยสูงจนเกิดปัญหา

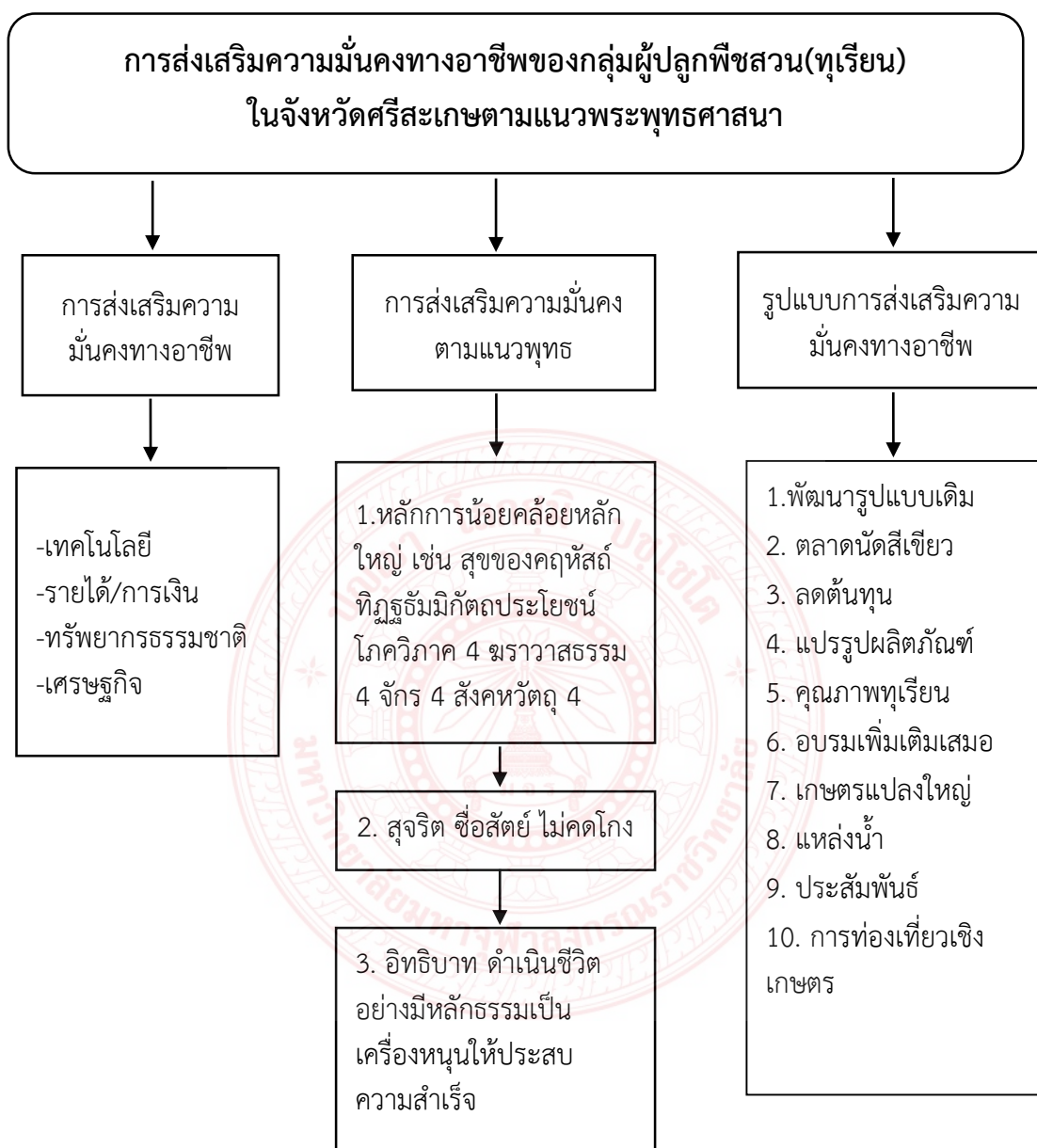
8. มีแหล่งน้ำพอเพียง รัฐบาลต้องส่งเสริมเรื่องน้ำให้เพียงพอในฤดูแล้ง สนับสนุนในการ
ขุดบ่อบาดาลใต้ดิน ย้ำรื้อแต่เพียงแหล่งน้ำธรรมชาติอย่างเดียว

9. ประชาสัมพันธ์ หน่วยงานของรัฐช่วยประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการส่งเสริมการตลาด
ให้แก่ชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ ทำการประชาสัมพันธ์ตลาดสินค้า

10. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดให้มีการท่องเที่ยวแบบเชิงอนุรักษ์และสัญจรไปชมทุก
สวนของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้นิยมธรรมชาติสามารถเข้าถึงเข้าชมสวนได้

สรุปได้ว่า เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบร่วมกับผู้นำชุมชน หน่วยงาน
ภาครัฐ และเอกชน ในการส่งเสริมเกษตรกรให้มีอาชีพที่มั่นคง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะทำให้
ได้รับความรู้กว้างขวาง สามารถนำมาพัฒนาอาชีพตนเอง กำหนดการขายทุเรียนในราคาที่เหมาะสม
ทำให้ผู้บริโภคสามารถซื้อหาได้ มีรูปแบบสินค้าที่ดึงดูดความสนใจ การบริการดี การบริหารคล่อง
มีช่องทางสื่อสารกัน ก็ทำให้เกษตรกรมีอาชีพมั่นคงได้ ทุเรียนก็จะยังคงเป็นอาชีพที่พึ่งพาเลี้ยงชีพของ
เกษตรกร ครอบครัว และเป็นกำลังในการดึงดูดเม็ดเงินได้ ทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต สังคมมี
ความสุขและเป็นรูปแบบการส่งเสริมอาชีพที่มีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง

4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แผนภาพที่ 4.1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพข้างต้นจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบขององค์ความรู้การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธในจังหวัดศรีสะเกษนั้น สามารถนำมาอธิบายได้ดังนี้

1. การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ ในด้านเทคโนโลยีได้นำมาช่วยส่งเสริมการผลิต ทำให้การผลิตได้ปริมาณเพิ่มขึ้น รวดเร็วประหยัดเวลา ประหยัดแรงงาน มีความสะดวกสบายช่วยลดต้นทุนการผลิต ด้านรายได้/การเงิน ทำให้ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ช่วยลดต้นทุนประหยัดเงิน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยลดปัญหาการทำลายป่า และแหล่งน้ำของธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ไม่เป็นหนี้สิน มีเงินเก็บมากขึ้น ลดปัญหาการกู้หนี้ยืมสินมาลงทุน

ทำให้สามารถส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย และความเป็นหนี้สินของเกษตรกร รายได้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เกษตรกรมีรายได้หลักจากการทำนา ส่วนการปลูกพืชสวน ชนิดอื่น ๆ เป็นรายได้รองหรือรายได้เสริม ปัจจัยด้านรายได้และอาชีพเสริมจะทำให้เกิดความมั่นคง แต่เมื่อเป็นหนี้สินก็จะทำให้เกิดความไม่มั่นคง เพราะไม่สามารถบริหารจัดการได้ จึงต้องหาแนวทาง ส่งเสริมความมั่นคง เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน การบริหารหนี้เสียการเพิ่มเติมความรู้ ช่องทางการ ผลิตและจัดจำหน่าย และพื้นฐานของตัวเกษตรกรเองที่จะมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ

2. การส่งเสริมความมั่นคงตามแนวพุทธ หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มา จับหรือถอดเป็นบทเรียน เพราะแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนามีส่วนในการส่งเสริมความมั่นคง ทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียนซึ่งจะทำให้การทำเกษตรพืชสวนเป็นแหล่งที่มีศีลธรรมและคุณธรรมควบคู่ กันไปด้วย ได้แก่ 1) หลักการน้อย克น้อยหลักใหญ่ มีหลักการน้อยใหญ่มากมายที่ส่งเสริมสนับสนุนกัน และกัน ในที่นี้ได้แก่ ความสุขของคฤหัสถ์ ภิภุสธัมมิกัตถประโยชน์ โภควิภาค และหลักฆราวาสธรรม จักร พรหมวิหาร สัมปยุตธรรม และกัลยาณมิตตตา 2) การส่งเสริมมั่นคงตามหลักสุจริตธรรม การ เชื่อสัตย์ ไม่คดโกง ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ 3) การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักธรรมอิทธิ บาท 4) วิธีการหรือแนวทางแห่งความสำเร็จตามหลักพระพุทธศาสนาที่สามารถส่งเสริมความมั่นคงทาง อาชีพได้ คือ 1) ฉันทะ ความต้องการหรือรักจะทำการประกอบอาชีพ 2) วิริยะ ขยันหมั่นประกอบใน อาชีพอย่างเข้มแข็ง อุตุน ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ คือ จิตใจเข้มแข็ง ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านจนกลายเป็น ความย่อท้อและเกียจคร้านเลิกราไป 4) วิมังสา คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล มีการวางแผน วัตถุประสงค์วิธีแก้ไขปรับปรุง

3. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคง หมายถึง รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงที่เป็น รูปธรรมผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 10 รูปแบบ ได้แก่ 1) การพัฒนา รูปแบบเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น 2) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจัดเป็นตลาดนัดทุเรียนหรือตลาดนัดสีเขียว 3) ลดต้นทุนในการดูแลรักษา การผลิต 4) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ 5) คุณภาพของทุเรียน 6) การอบรม เพิ่มเติมความรู้อยู่เสมอ 7) การรวมกลุ่มทำสวนทุเรียนแปลงใหญ่ เกษตรอินทรีย์+ผสมผสาน 8) มี แหล่งน้ำพอเพียง 9) การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ และ 10) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบเหล่านี้ เกษตรกรสามารถร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ภาครัฐ และเอกชนในการบริหารจัดการให้ เป็นประโยชน์และพอเพียงในการปลูกพืชสวน/ทุเรียนและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และ ศีลธรรม เป็นเกษตรกรที่ดีมีความสุขพอเพียงท่ามกลางธรรมชาติ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา 2) การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 3) รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียนใช้วิธีการวิจัยด้วยแบบผสานวิธี เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรผู้ปลูกทุเรียน จำนวน 27 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา 1) การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา 2) การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 3) รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพหลักของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ คือการทำนาเป็นหลัก เกษตรกรที่เป็นชาวสวนที่แท้จริงนั้น มีจำนวนน้อย รายได้ในแต่ละปีจึงมาจากการทำนา ส่วนพืชสวนอื่นเป็นรายได้รองลงมา อย่างไรก็ตาม แม้จะมีรายได้หลายช่องทาง แต่ดูเหมือนส่วนมากจะขาดความมั่นคงทางการเงินมากกว่าความมั่นคงทางอาชีพ

1. การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ ในด้านเทคโนโลยีได้นำมาช่วยส่งเสริมการผลิต ทำให้การผลิตได้ปริมาณเพิ่มขึ้น รวดเร็วประหยัดเวลา ประหยัดแรงงาน มีความสะดวกสบายช่วยลดต้นทุนการผลิต ด้านรายได้/การเงิน ทำให้ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ช่วยลดต้นทุนประหยัดเงิน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยลดปัญหาการทำลายป่า และแหล่งน้ำของธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ไม่เป็นหนี้สิน มีเงินเก็บมากขึ้น ลดปัญหาการกู้หนี้ยืมสินมาลงทุน การเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการจึงเป็นวิธีการที่สำคัญที่ควรจะมีการอบรมแก่เกษตรกรและการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงก็จะทำให้อยู่ได้และมีความสุขอาชีพก็จะมี ความมั่นคงมากขึ้น รายได้ก็จะเหมาะสมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ก็ต้องขึ้นอยู่กับเกษตรกรและภาครัฐในการช่วยเหลือส่งเสริมกันในด้านให้ได้มาตรฐานของ GI และ GAP การประชาสัมพันธ์ ผลผลิตทุเรียนให้ได้คุณภาพ ภาครัฐต้องเข้ามาดูแลสนับสนุนเงินทุน กรรมวิธีการปลูก การดูแลรักษา และจำหน่ายด้วยราคาที่พอเหมาะทั้งผู้ผลิตและ

ผู้บริโภค จัดให้มีตลาดชุมชนขายครบวงจรต้องหาสถานที่ในการจำหน่ายจัดเป็นตลาดนัดทุเรียน ทำเป็นทุเรียนแปรรูป คัดทุเรียนที่มีคุณภาพเพื่อจำหน่ายออกต่างประเทศ

2. การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การส่งเสริมความมั่นคงตามแนวพระพุทธศาสนาคือการส่งเสริมด้วยหลักธรรมะ ส่งเสริมด้านการผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพ และการพัฒนาคุณภาพการเกษตร ด้วยความเข้มแข็งทางกาย ทางวาจา และทางใจ มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง มีธรรมะเป็นหลักชัยในการดำเนินการปลูกทุเรียน รวมถึงการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท มองเห็นกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างชัดเจนและดำเนินการทำพืชสวนหรือปลูกทุเรียนได้อย่างมั่นคงและมีความสุขตามอัตภาพและฐานะของตนเอง ไม่ตกอยู่ในความอยากความต้องการด้วยความโลภกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะบริโภคมากเกินไปหรือคดโกง เป็นการค้าขายอย่างมีศีลธรรมและดำเนินด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับอาชีพของตนเอง

3. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียน

เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบร่วมกับผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในการส่งเสริมเกษตรกรให้มีอาชีพที่มั่นคง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะทำให้ได้รับความรู้ กว้างขวาง สามารถนำมาพัฒนาอาชีพตนเอง กำหนดการขายทุเรียนในราคาที่เหมาะสม ทำให้ผู้บริโภคสามารถซื้อหาได้ มีรูปแบบสินค้าที่ดึงดูดความสนใจ การบริการดี การบริการคล่อง มีช่องทางสื่อสารกัน ก็ทำให้เกษตรกรมีอาชีพมั่นคงได้ ทุเรียนก็จะยังคงเป็นอาชีพที่พึ่งพาเลี้ยงชีพของเกษตรกร ครอบครัว และเป็นกำลังในการดึงดูดเม็ดเงินได้ ทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต สังคมมีความสุขและเป็นรูปแบบการส่งเสริมอาชีพที่มีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง

จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมความมั่นคงตามแนวพุทธ หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาจับหรือถอดเป็นบทเรียน เพราะแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนามีส่วนในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียนซึ่งจะทำให้การทำเกษตรพืชสวนเป็นแหล่งที่มีศีลธรรม และคุณธรรมควบคู่กันไปด้วย ได้แก่ 1) หลักการน้อยถ้อยคำใหญ่ มีหลักการน้อยใหญ่มากมายที่ส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน ในที่นี้ได้แก่ ความสุขของคฤหัสถ์ ที่ภุมมมิกกัตถประโยชน์ โภควิภาค และหลักฆราวาสธรรม จักร พรหมวิหาร สัมปยุตธรรม และกัลยาณมิตตตา 2) การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักสุจริตธรรม การซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ 3) การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 วิธีการหรือแนวทางแห่งความสำเร็จตามหลักพระพุทธศาสนาที่สามารถส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพได้ คือ 1) ฉันทะ ความต้องการหรือรักจะทำการประกอบอาชีพ 2) วิริยะ ขยันหมั่นเพียรในกาประกอบอาชีพอย่างเข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ คือ จิตใจเข้มแข็ง ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านจนกลายเป็นความย่อท้อและเกียจคร้านเลิกราไป 4) วิมังสา คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล มีการวางแผน วัตถุประสงค์วิธีแก้ไขปรับปรุง

5.2 อภิปรายผล

ความมั่นคงทางอาชีพตามหลักทั่วไป หมายถึง สภาพการทำงานที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความมั่นใจว่าตนเองสามารถประกอบอาชีพได้ตามระยะเวลาที่กำหนด หรือตรงกับความต้องการพร้อมกับสวัสดิการต่าง ๆ ที่สร้างความพึงพอใจให้กับตนเอง ความก้าวหน้า การปฏิบัติงานโอกาสที่จะได้รับผิตชอบในงานที่สำคัญ ได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น หรือได้เลื่อนขั้นเงินเดือนสูงขึ้น รวมทั้งได้รับการสนับสนุนให้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานในอาชีพความมั่นคง และก้าวหน้าในอาชีพข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ และอาชีพอื่น ๆ การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ ในด้านเทคโนโลยีได้นำมาช่วยส่งเสริมการผลิต ทำให้การผลิตได้ปริมาณเพิ่มขึ้น รวดเร็ว ประหยัดเวลา ประหยัดแรงงาน มีความสะดวกสบายช่วยลดต้นทุนการผลิต ด้านรายได้/การเงิน ทำให้ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ช่วยลดต้นทุนประหยัดเงิน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยลดปัญหาการทำลายป่า และแหล่งน้ำของธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจในครัวเรือนรายได้เพิ่มขึ้น ไม่เป็นหนี้สิน มีเงินเก็บมากขึ้น ลดปัญหาการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบมาลงทุน โดยสอดคล้องกับงานวิจัยรศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์ ได้ทำการวิจัยโครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าสำหรับยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนา จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ คุณภาพชีวิตและคุณภาพของระบบการผลิตอาหาร โดยมีเป้าประสงค์ 1) ปรับปรุงระบบการปลูกข้าว 2) ส่งเสริมและเพิ่มการแข่งขันการสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกร และ 4) เพิ่มขีดความสามารถในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ¹ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรียา จันทรพิชญ์ ได้ทำวิทยานิพนธ์การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงในงาน ความเป็นครอบครัว และการได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงาน กรณีศึกษา : วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ประเภทอุตสาหกรรมเครื่องหนัง เฉพาะบริษัท คราฟท์ เดอะ เบสท์ จำกัด และบริษัท พี ที เทรดิง จำกัด พบว่าความมั่นคงในงาน ความเป็นครอบครัว และการได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง มีความสัมพันธ์กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงาน โดยการได้รับการยอมรับจากคนรอบข้างเป็นเรื่องที่พนักงานมีความเห็นว่ามี ความสำคัญเป็นลำดับแรกที่มีความสัมพันธ์กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงาน โดยปัจจัยที่สำคัญเป็นเรื่องการได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ²

¹รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์. “โครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ”. นครปฐม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. 2557. หน้า บทคัดย่อ.

²นางสรียา จันทรพิชญ์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงในงาน ความเป็นครอบครัว และการได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงาน กรณีศึกษา : วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ประเภทอุตสาหกรรมเครื่องหนัง เฉพาะบริษัท คราฟท์ เดอะ เบสท์ จำกัด และบริษัท พี ที เทรดิง จำกัด” วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2550. หน้า บทคัดย่อ.

ส่วนความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่า เป็นการแสวงหาเลี้ยงชีพหรือการประกอบอาชีพเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ในสังคมในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ใช้ฝึกฝนในการเรียนรู้ โดยให้สอดคล้องกับองค์ประกอบอาชีพการงาน เพื่อใช้ดำเนินชีวิตในทางอาชีพหน้าที่การงาน โดยได้กำหนดวิธีการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพไว้ชัดเจนคือ หลักอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1) สัมมาทิฐิ เห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3) สัมมาวาจา วาจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ เพียรชอบ 7) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ 8) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ เช่น การรักษาศีล ปฏิบัติสมาธิ ปัญญา การส่งเสริมการเงิน คือ ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ การส่งเสริมการงานให้สำเร็จ ใช้หลักอิทธิบาท เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของพระอุดมศักดิ์ ปิยวณโณ (จันทบุตร) ได้ศึกษาเรื่อง “การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขตามแนวพุทธจริยศาสตร์” ได้กล่าวว่า ผลกระทบที่เกิดจากสราเมรย์ ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพของชีวิตในระดับปัจเจกชน และในระดับสังคมโดยรวม ซึ่งจะทำให้ทรัพยากรบุคคลที่มีวามอยู่กับการเสพสราเมรย์เหล่านี้ไม่มีคุณภาพ การพัฒนาประเทศชาติในอนาคตข้างหน้าก็จะล้มเหลว และตกอยู่ภายใต้ความประมาท ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเกิดผลเสียอื่น ๆ ติดตามมา เช่น ความเสื่อมถอยในศีลธรรมที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นจากคนที่อยู่ในสังคม

รูปแบบความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) หมายถึง รูปแบบความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง เป็นศาสนาที่มีประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษนับถือเป็นอันดับที่มากที่สุด มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะอันสูงสุด โดยเฉพาะพระธรรมคำสั่งสอนนั้นมีหลักการที่จะสามารถนำมาปฏิบัติให้สอดคล้องกับหน้าที่ อาชีพการงาน และชีวิตได้ ในที่นี้ หมายถึงเฉพาะหลักธรรมที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพหรือที่เกี่ยวกับประชาชนผู้ปลูกทุเรียน

กลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นกลุ่มอาชีพหนึ่งที่ได้มีการพัฒนาการปลูกทุเรียนมาเป็นระยะเวลาหลายปี จนทุกวันนี้ได้รับผลผลิตทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ส่วนหนึ่งได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐของจังหวัดศรีสะเกษ ต้องการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ งานความก้าวหน้า สุข และคุณภาพชีวิต ดังนั้น ความมั่นคงทางอาชีพในทุกอาชีพจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์ (Science) และศิลป์ (Art) เช่นเดียวกัน ในทางพระพุทธศาสนาก็มีรูปแบบ (Model) การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ โดยเฉพาะหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ศีล สมาธิ ปัญญา ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่มุ่งส่งเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพโดยตรง และเป็นหลักธรรมพื้นฐาน (Basic) ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางกาย ทางวาจา ทางจิตใจ และพัฒนาปัญญา ให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ยังเป็นหลักธรรมในการส่งเสริมคุณค่าทางคุณธรรม และจริยธรรม เป็นการเกื้อหนุนหล่อเลี้ยงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองและผู้อื่น และส่งเสริมคุณค่าการพัฒนาสังคมส่วนรวมในด้านการปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ ตลอดจนเกื้อหนุนการพัฒนาระบบจริยธรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ ให้เข้มแข็งและมั่นคงมากยิ่งขึ้น สามารถนำไปสู่เป้าหมายที่ก่อให้เกิดความสุขมวลรวมของคนในสังคมมากยิ่งขึ้น การส่งเสริมความมั่นคงของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนาจึงอาจเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสอดคล้องกับงานวิจัยของ

เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ ได้ทำการวิจัยโครงการการจัดการการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสด เพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ ได้ข้อสรุปว่า การจัดการสวนทุเรียนอย่างถูกต้อง เหมาะสม ครบถ้วน และทันเวลาในแต่ละช่วงของการพัฒนาการของทุเรียน จะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนที่มีคุณภาพ ปริมาณ (สวนทุเรียนแปลง 1 และ 2) และในช่วงเวลาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (สวนทุเรียนแปลง 1) และมีโอกาสได้กำไรสุทธิโลกรัมละ 8.71-11.79 บาท และคุ้มค่าในการลงทุนแม้ว่าราคาขายจะลดลง 30% ของราคาขายเฉลี่ยฤดูกาลผลิต 2549/2550 (BCR มีค่าตั้งแต่ 1.115-2.781) แต่หากว่าเกษตรกรเลือกพันธุ์ปลูกที่ตลาดมีความต้องการน้อยหรือไม่ต้องการแม้ว่าจะสามารถผลิตทุเรียนคุณภาพได้สูงถึง 88.45% ของน้ำหนักผลผลิตรวมทั้งหมด เกษตรกรก็จะมียield เพียงกิโลกรัมละ 4.41 บาท (สวนทุเรียนแปลง 3) และไม่มีโอกาสได้กำไรเลยถ้าราคาขายลดลง 15-30% ของราคาขายเฉลี่ยฤดูกาลผลิต 2549/2550 (BCR มีค่าตั้งแต่ 0.512-0.835) แต่หากว่าเกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนออกมาในช่วงเวลาที่ตลาดมีความต้องการ แต่เป็นทุเรียนที่ไม่มีคุณภาพ (ผลเป็นโรคผลเน่า และมีหนอนเจาะเมล็ดทุเรียน) เนื่องจากไม่สามารถจัดการผลิตได้อย่างครบถ้วน และทันเวลาในแต่ละช่วงของการพัฒนาการของทุเรียน เกษตรกรก็จะได้กำไรสุทธิ 5.59 บาท/กก. (สวนทุเรียนแปลง 4) การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงต่อการขาดทุนเมื่อผลิตทุเรียนคุณภาพ จำเป็นต้องจัดการให้ต้นทุเรียนออกดอก และติดผลมาก กระจายอยู่ทั่วต้น จัดการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการของผล และป้องกันความเสียหายจากศัตรูพืชและภัยธรรมชาติ เพื่อให้ได้ผลผลิตสอดคล้องกับความต้องการของตลาด (คุณภาพ ปริมาณ และช่วงเวลา) การบริหารจัดการกลุ่มของกลุ่มคุณภาพเกษตรกรผู้ผลิตทุเรียนเป็นแบบปล่อยให้ดำเนินไปตามธรรมชาติไม่ตรงตามทฤษฎีกระบวนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจเท่าใดนัก แต่เกษตรกรในกลุ่มตระหนักถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มและร่วมมือกัน เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน และมีความเข้าใจตรงกันว่าต้องรวมกันคิดว่าอยากให้อนาคตของทุเรียนในภาคตะวันออกเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาคุณภาพ และเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจระหว่างเกษตรกรกับธุรกิจที่เกี่ยวข้อง³

ด้วยเหตุดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา “การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา” เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศ และเพื่อนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา พัฒนาความมั่นคงทางอาชีพให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ให้ทางภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญ ในด้านการจำหน่ายวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ราคาถูกให้เกษตรกรซื้อในราคาที่จะอยู่ได้
2. ให้มีการส่งเสริมการส่งออกในด้านการตลาดต่างประเทศและในประเทศอย่างยั่งยืน

³เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ, “โครงการการจัดการการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550. หน้า บทคัดย่อ.

3. อยากรให้เกษตรกรปลูกพืชทุเรียนเป็นสวนอินทรีย์ปลอดสารเคมี คำนึงถึงผู้บริโภคด้วย
4. อยากรให้หน่วยงานของรัฐช่วยประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการตลาดให้แก่ชุมชน
5. อยากรให้กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชทุเรียนจัดเป็นตลาดนัดสีเขียวเพื่อเป็นการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาจากพ่อค้าคนกลาง
6. ควรให้มีการสนับสนุนแปรรูปผลิตภัณฑ์ทุเรียน เก็บไว้ขายได้นาน
7. ใ้เกษตรกรทำการเกษตรแบบพอเพียงทำการเกษตรแบบผสมผสาน ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินที่มีดอกเบี้ยสูงจนเกิดปัญหาตามมา

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. 2500.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____ **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

1. หนังสือทั่วไป

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระสูตร**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550

ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, 2541.

นงนุช อังยุริกุล และสายทิพย์ ไสรัตน์ “การสังเคราะห์ข้ออุปทานลำไยและทุเรียนสู่นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”. กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558.

ประเวศ วะสี. ศ.นพ. เอกวิทย์ ณ ถลาง.ดร. **วัฒนธรรมเสวนา ณ วัดญาณเวศกวัน**. กรุงเทพมหานคร : ภัคธรศิลป์, 2539.

_____ **ปาฐกถาปวย อิงภากรณ์ ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2541.

ปรัชญา เวสารัชช์ เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์. “หลักการและแนวทางในการบริหารแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท”. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดหนึ่งเจ็ดการพิมพ์, 2532.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2536.

พระธรรมปิฎก. **เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2537.

พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542.

รศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนง และนภดล อรุณรัตน์. “โครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของ

- ชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ**. นครปฐม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557.
- วิรัช สงวนวงศ์วาน. การจัดการและพฤติกรรมองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : เอช.เอ็น.กรุ๊ป, 2546.
- ศูนย์ปฏิบัติการข้าวส่งเสริมการเกษตร จังหวัดศรีสะเกษ. **การประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดเตรียมงาน “เทศกาลเงาะ-ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ’57”**. เมื่อวันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2557.
ศรีสะเกษ : ศูนย์ปฏิบัติการข้าวส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2541.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2541.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. **แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทางทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), 2550.
- สุเมธ ตันติเวชกุล.ดร. 209 **คำสอนพอเศรษฐกิจพอเพียง หนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุ 81 พรรษา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, 2551.
- สุเมธ ตันติเวชกุล.ดร. **เบื้องพระยุคลบาท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2544.
- เสนาะ ผดุงฉัตร. “เศรษฐกิจตามวิถีพุทธ”. **พุทธจักร**. ปีที่ 58 ฉบับที่ 6 มิถุนายน 2547.
- องอาจ ญัฐพัฒน์. **การออกแบบการวิจัย: วิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แบบผสมผสานวิธีการ**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551.
- อภิชัย พันธเสน. **พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544.
- อาชว์ เตาลานนท์. ดร. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy**.
กรุงเทพมหานคร : หจก.เม็ดทรายพรินติ้ง, 2550.

2. วิทยานิพนธ์

- สาริณี ไตรอรุณ. ความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมในการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร ความพึงพอใจในการทำงานและพฤติกรรมการทำงานของหัวหน้างานในกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมสิ่งทอในเขตกรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**. (คณะจิตวิทยาอุตสาหกรรม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2545.

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- นางสาวอานันชนก สกนธวัฒน์. “โครงการศึกษาพลวัตของความยากจน : กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย”. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2554.

ดร.สุเทพ นิมเษาย และคณะ, “โอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-ส่งออก ระหว่างไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว” รายงานฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),2559.

พีรพร พร้อมเทพ. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยัง ประเทศจีน. **งานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ,2558.

เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ. “โครงการจัดการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออกใน ลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ ” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.

4.ออนไลน์

<https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดศรีสะเกษ>, 15 กุมภาพันธ์ 2563.

ค. ภาษาอังกฤษ

Fayol. Henri. Industrial and General Administration. New York : Mc-Grew Hill,1930.

Keith Davis. Human relations at work. (3rd ed). Tokyo. Japan: Toshio,1967.

ภาคผนวก : ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกในการสนทนากลุ่ม

หัวข้อ การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

ตามแนวพระพุทธศาสนา

ดำเนินการสนทนาเมื่อวันที่ 11-16 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2563

พิธีกร

ผู้จัดบันทึก.....

ผู้ช่วยดำเนินรายการ.....

คำชี้แจง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้ เป็นการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ ตามแนวพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....

บ้านเลขที่..... หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....เบอร์โทร.....

ตอนที่ 2 รายชื่อสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนา

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....
- 11.....
- 12.....
- 13.....
- 14.....

ตอนที่ 3 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช ทุเรียน

1. ท่านคิดว่า การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) จะมีวิธีการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพควรจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่า รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) ควรจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

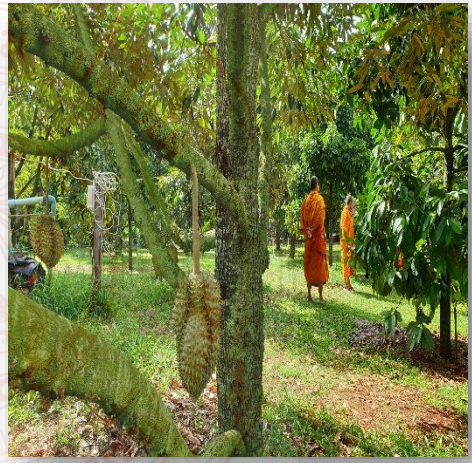
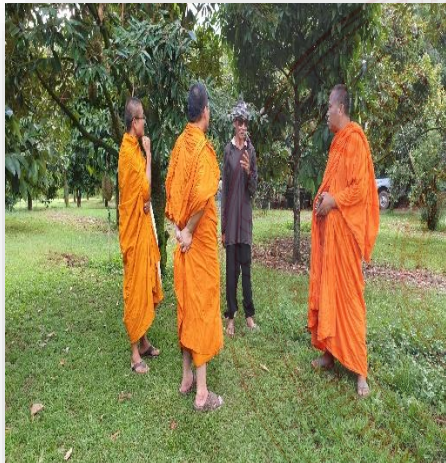
.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก
(.....)

ภาคผนวก : ข

รูปภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ภาคผนวก ค

การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

1. กิจกรรมการเผยแพร่ผลการวิจัย

1.1 เผยแพร่ในวารสาร มจร.อุบลปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และระบบอินเทอร์เน็ต ของวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

1.2 สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัย

2. กิจกรรมการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย

2.1 สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ ศรีสะเกษ ประสานกับชุมชนเพื่อนำเสนอผลการวิจัยในที่ประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลใน จังหวัดศรีสะเกษ

3. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ และผลที่ได้รับของโครงการฯ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรล วัตถุประสงค์	การดำเนินการ
1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุเรียน	ทำให้ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับทุเรียน	ข้อที่ 1-2	ได้หัวข้อและชื่อเรื่องกำหนดประเด็นปัญหาวัตถุประสงค์ที่จะวิจัยเชื่อมโยงกับประโยชน์ที่จะได้รับ
2. เขียนโครงการวิจัยนำเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อขออนุมัติโครงการ	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้อนุมัติทุนอุดหนุนการวิจัย	ข้อที่ 1-2	ดำเนินการวิจัย
3. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยแล้วดำเนินการสำรวจ จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	รวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ข้อที่ 1	ได้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงงานวิจัยจากผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ทำสัญญาการวิจัย งปม. 2560

4. สร้างเครื่องมือวิจัย	ได้เครื่องมือวิจัยทั้งแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม	ข้อที่ 1-2	ได้เครื่องมือในการทำวิจัย
5. ส่งรายงานการความก้าวหน้าการวิจัย (ฉบับแก้ไข)	แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ (ครั้งที่ 1)	ข้อที่ 1-2	แก้ไขรายงานความก้าวหน้าการวิจัยให้ถูกต้องตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
6. ลงพื้นที่ภาคสนาม/สนทนากลุ่ม รวบรวมเก็บข้อมูลในพื้นที่ 3 อำเภอของจังหวัดศรีสะเกษ	ได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการสนทนาอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย	ข้อที่ 1-2	ได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม/สนทนากลุ่ม
7. รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์แล้วทำการสรุปผลวิจัย	ได้ทราบผลการวิเคราะห์	ข้อที่ 1-2	ได้ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
8. ส่งร่างสมบูรณ์รายงานการวิจัย	เข้าพบผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเข้ารับการตรวจสอบร่างสมบูรณ์ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	ข้อที่ 1-2	ได้รับข้อเสนอแนะในการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วแก้ไขร่างวิจัยฉบับสมบูรณ์ครั้งที่ 2
9. ส่งร่างสมบูรณ์รายงานการวิจัยครั้งที่ 2	ได้รับการตรวจสอบร่างสมบูรณ์ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	ข้อที่ 1-2	ได้รับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วทำการแก้ไขร่างวิจัยฉบับสมบูรณ์ครั้งที่ 3
10. นำเสนอผลการวิจัยในการประชุมระดับชาติครั้งที่ 1 วิทยาเขตสุรินทร์	กลุ่มเป้าหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบผลการวิจัย	ข้อที่ 1-2	ได้นำเสนอผลงานให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน
11. ส่งฉบับสมบูรณ์ไปยังสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่ออนุมัติจบ	จัดทำรูปเล่มและเผยแพร่ผลงานวิจัย	ข้อที่ 1-2	บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยของมหาวิทยาลัย

ภาคผนวก : ง

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบ
1. การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ 2. การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา 3. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ	1. เกษตรกรได้นำหลักธรรมมาดำเนินชีวิต คือ หลักการน้อยถ้อยสั้น ใหญ่ เช่น สุขของคฤหัสถ์ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ โภควิภาค 4 ขรวาสาธรรม 4 จักร 4 สังคหวัตถุ 4 2. กลุ่มเกษตรกร มีความซื่อสัตย์สุจริต 3. เกษตรกรมีอิทธิบาท ดำเนินชีวิตอย่างมีหลักธรรมเป็นเครื่องหนุนให้ประสบความสำเร็จ 4. พระพุทธศาสนา ได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในด้านรู้จักบริหารจัดการทรัพย์ (โภควิภาค) ความสุขและประโยชน์จากการดำเนินชีวิต (สุขของคฤหัสถ์, ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) อย่างอดทน ขยัน และซื่อสัตย์สุจริต (อิทธิบาท)	เกิดผลกระทบในหลายด้านด้วยกัน ต่อเกษตรกร การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกร มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น เช่น จ่ายค่ายา ค่าปุ๋ย เคมี และวัสดุการเกษตร เกษตรกรเป็นหนี้เพิ่มขึ้น เพราะไปกู้เงินดอกมาลงทุน ด้วยดอกเบี้ยที่สูง 2. ด้านสังคม ขาดความเชื่อถือจากผู้บริโภค เพราะเกษตรกรเก็บทุเรียนดิบไปจำหน่าย 3. ด้านสิ่งแวดล้อม เกษตรกรขาดแหล่งน้ำจากธรรมชาติในการดูแลรักษาและรดน้ำ เกษตรกรจึงพากันขุดเจาะน้ำบาดาลมากขึ้นทำให้เกิดผลกระทบในอนาคต ทำให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เมื่อเกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยและสารเคมี

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าแผนวิจัย

1. ชื่อ/นามสกุล/ฉายา

1.1. ภาษาไทย

พระครูไพโรจน์วัฒนาทร

1.2. ภาษาอังกฤษ

Phrakhrupairojwattanatorn

2. ตำแหน่งทางวิชาการ

อาจารย์

3. ตำแหน่งการบริหาร

รักษาราชการผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

4. สังกัดหน่วยงาน/คณะ

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. สถานที่ติดต่อ

เลขที่ 67 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

33000

